

**II МІЖНАРОДНА НАУКОВО-
ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ**

**II INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE**

**Соціально-економічні виклики
та можливості глобалізації**

**Socio-economic challenges and
opportunities of globalization**

**15 лютого 2025 р.
м. Одеса, Україна**

**February 15, 2025
Odesa, Ukraine**

**EASTERN EUROPEAN
CENTER FOR SCIENTIFIC
RESEARCH**

II Міжнародна науково-
практична конференція

**Соціально-економічні
виклики та можливості
глобалізації**

Матеріали

15 лютого 2025 р.

м. Одеса, Україна

II International scientific
and practical conference

Socio-economic challenges and opportunities of globalization

Proceedings

February 15, 2025

Odesa, Ukraine

УДК 33

Соціально-економічні виклики та можливості глобалізації: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції / Східноєвропейський центр наукових досліджень (Одеса, 15 лютого 2025 р). Research Europe, 2025. 204 с.

До збірника ввійшли матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції "Соціально-економічні виклики та можливості глобалізації", яка відбулася 15 лютого 2025 року. Збірник розрахований на науковців, освітян, студентів, державних службовців, представників бізнесу та широку громадськість.

Робочі мови конференції: українська та англійська.

Публікується в авторській редакції

Матеріали збірника подаються в авторській редакції та публікуються мовою оригіналу. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, власних імен, цитат, статистичних даних, галузевої термінології та іншої інформації.

Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права", при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

**Research
Europe.org**

© Східноєвропейський центр
наукових досліджень, 2025
© Research Europe, 2025

Офіційний сайт: researcheurope.org

UDC 33

Socio-economic challenges and opportunities of globalization : proceedings of the II International scientific and practical conference / Eastern European Center for Scientific Research (Odesa, 2025, February 15). Research Europe, 2025. 204 p.

The collection includes the proceedings of the II International scientific and practical conference "Socio-economic challenges and opportunities of globalization", which took place on 15th February 2025. The collection is aimed at scientists, educators, students, government officials, business representatives, and the wider public.

Working languages of the conference: Ukrainian and English.

Published in the author's edition

The collection's proceedings are presented in the author's edition and published in the original language. The authors of published materials hold complete responsibility for the precision of facts, proper nouns, quotes, statistical data, industry terminology, and other information presented.

According to the Ukrainian Law on Copyright and Related Rights, it is mandatory to cite the authors when using scientific ideas and materials from this collection.

**Research
Europe.org**

**EASTERN EUROPEAN
CENTER FOR SCIENTIFIC
RESEARCH**

© Eastern European Center
for Scientific Research, 2025
© Research Europe, 2025

Official website: researcheurope.org

ЗМІСТ
TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА
SECTION 1. ECONOMICS

Бикова А. Л., Мержев Д. П.

Інновації як інструмент розвитку
країни в післявоєнний період. 12

Закревський Є. Б.

Поняття та сутність організаційно-економічного
механізму відновлення повоєнної України. 15

Ліхота О. В.

Державне регулювання інноваційної діяльності в США. 18

Марущенко О. О.

Інноваційний розвиток аграрних підприємств
України на принципах зеленої економіки. 21

Мухін В. А.

Державні програми відновлення прикордонних регіонів. 25

Омельченко А. А., Шпильова Ю. Б.

Особливості формування системи адаптивного
управління екологічною безпекою. 29

Патlachук Т. В.

Використання цифрових технологій
в умовах поведінкової економіки. 34

Попович М. В.

Механізм державної підтримки
резильєнтності економіки України. 37

СЕКЦІЯ 2. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ
SECTION 2. INTERNATIONAL RELATIONS

Васильченко М. С.

Аналіз аварійності на міжнародних
автомобільних шляхах України. 42

Олійник К. Д.

Resource factors of digital inequality: the role
of data centers in strengthening dependencies. 44

Сліжевський А. Ю.

Міжнародний спорт і глобальна конкуренція:
нові можливості та загрози. 47

СЕКЦІЯ 3. ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

SECTION 3. ACCOUNTING AND TAXATION

Гура Н. О.

Розвиток бухгалтерської науки в Україні. 52

Проскуріна Н. М., Удодова Я. В., Залогін Є. С.

Організація кадрового аудиту підприємства. 54

Струк Р. Н.

Аспекти організації і методики управлінського
обліку витрат, доходів та результатів
діяльності в торгівлі. 57

Сук П. Л.

Використання методу на основі чистого
прибутку від іншої неопераційної діяльності
для розподілу витрат майбутніх періодів. 60

Яковенко А. О., Степанова М. М.

Використання цифрових рішень для
моніторингу податкових і фінансових
операцій аграрних підприємств України. 66

СЕКЦІЯ 4. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

SECTION 4. FINANCE, BANKING AND INSURANCE

Дзюблюк О. В.

Оптимізація депозитних операцій комерційних
банків у процесі залучення коштів населення. 71

Єськова А. М.

Управління банківською системою України
в умовах формування економіки знань. 74

Онищенко Б. Р.

Інвестиційна оцінка стартапів і
компаній, що розвиваються. 77

СЕКЦІЯ 5. МЕНЕДЖМЕНТ

SECTION 5. MANAGEMENT

Duan Bin

Features of competitiveness management
of technological enterprises. 81

Коннова Д. С., Кокорєва О. В.

Вплив корпоративної культури на ефективність управління персоналом. 84

Крамаренко К. М.

Принципи та роль фінансового планування у забезпеченні сталого розвитку підприємства. 88

Лоза Я. О.

Глобалізація в умовах війни: соціально-економічні виклики. 91

Сколоздра Ю. І.

Аналіз ринку України щодо імпорту будівельних матеріалів в розрізі останніх п'яти років. 93

Chen Xin

The role of folk culture in increasing the tourist attractiveness of Chinese enterprises. 95

Shevchenko, V. V.

Integration of telemetry into strategic management of IT products. 98

Юдін А. Ю., Кокорєва О. В.

Цифровізація та глобалізація: нові виклики для менеджменту. 100

СЕКЦІЯ 6. МАРКЕТИНГ

SECTION 6. MARKETING

Джерелюк Ю. О., Морозова Ю. М.

Сучасне маркетингове управління в динамічному середовищі. 105

Kyianytsia, I., Kyianytsia, I.

Emotional marketing in digital media. 109

СЕКЦІЯ 7. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

SECTION 7. PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

Возна О. В.

Особливості державного управління системою підготовки цивільного населення до національного супротиву шляхом створення осередків викладання навчального предмета "Захист України". 112

Дубина С. О., Соколова І. В.

Міжнародні інститути стандартизації вищої медичної освіти: політичні і соціокультурні виміри глобалізації. 115

Косс А. В.

Стимулювання експорту та інтеграція в глобальні ринки молочної галузі України. 120

Мезіна Л. В.

Умови стійкого розвитку підприємств водного транспорту. 125

Носков О. М.

Управління змінами публічного управління в Україні в контексті господарських реформ Європейського Союзу. 128

Соколова І. В., Пазюра М. М.

Інтеграційні механізми розвитку судово-медичної експертизи в Україні. 132

СЕКЦІЯ 8. ТУРИЗМ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА

SECTION 8. TOURISM, HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS

Герман І. В.

Сучасні підходи до забезпечення матеріального стимулювання персоналу готельного бізнесу. 137

Семенюк Л. Л.

Створення національних природних парків як імпульс для розвитку екотуризму. 139

Середа О. Г.

Напої у сфері оздоровчого туризму. 142

СЕКЦІЯ 9. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

SECTION 9. AGRICULTURE

Бегей С. С., Бегей Т. С.

Емісія CO₂ під багатокomпонентними травосумішками на схилі землях Передкарпаття. 145

СЕКЦІЯ 10. ІНЖЕНЕРІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 10. ENGINEERING AND TECHNOLOGY

Кузнєцов Ю. М.

Настільний фрезерний верстат. 149

СЕКЦІЯ 11. ПРАВО

SECTION 11. LAW

Волобуєв А. Ф., Волобуєв І. Р.

Інтеграційні процеси в теорії доказування..... 153

Патlachук В. Н.

Справедлива та несправедлива війна
в системі міжнародного права..... 157

Патlachук О. В.

Роль конституційного права в умовах
воєнного стану в Україні..... 161

Полесов С. С.

Система пенсійного забезпечення як складова
механізму сучасної соціальної держави
в Україні: теоретико-правовий аналіз..... 165

Поляков О. П.

Концепція розвитку систем управління
небанківських надавачів платіжних послуг..... 169

Четверик В. В.

Конституція Швейцарії: історичний
аналіз та сучасні принципи..... 172

Шиманський Є. І.

Феноменологія, аксіологія та праксеологія
конституціоналізму: стан дослідження проблеми..... 176

Шипоша А. В.

Поняття, завдання, функції нотаріату
в сучасній юридичній науці..... 181

Шипоша А. В.

Іспанські мислителі Т. Кастан, Ф. де Віторія,
Л. Моліна, Ф. Суарес, Р. Беллармін про проблематику
справедливої війни (науковий огляд)..... 187

СЕКЦІЯ 12. ПЕДАГОГІКА

SECTION 12. PEDAGOGY

Борисьонюк М. О.

Функціональні можливості сервісу parkin.ai для застосування
у професійній діяльності учителя початкових класів..... 191

Корягін В. М.

Контроль фізичної підготовленості
у спортсменів високого класу. 194

Косс В. А.

Психолого-педагогічний і правовий
характер дошкільного виховання в Японії. 195

Оскирко О. П.

Інноваційні підходи до навчання: вплив освітніх
технологій на формування особистості. 198

Химич М. А.

Потенціал казкотерапії у зменшенні тривожності
дітей шкільного віку під час воєнних конфліктів. 201

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА
SECTION 1. ECONOMICS

УДК 330

JEL Classification: O31, O38

Бикова А. Л.,
канд. екон. наук, доцентка,
завідувачка кафедри
економіки та економічної безпеки,
Університет митної справи та
фінансів, м. Дніпро
Мержев Д. П.,
здобувач вищої освіти,
Університет митної справи та
фінансів, м. Дніпро

**ІННОВАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ
КРАЇНИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД**

Інновації як інструмент розвитку країни в післявоєнний період є важливим аспектом, який забезпечує не лише відновлення економіки, а й створення умов для довгострокового зростання. У цей період стратегічно спрямована інноваційна політика стає рушієм структурних змін, спрямованих на модернізацію економіки, відновлення інфраструктури та підвищення конкурентоспроможності. Інтеграція наукових досягнень, технологічних інновацій та ефективного управління дозволяє закласти основу для соціально-економічного розвитку, забезпечуючи стійкість до сучасних викликів.

Інноваційна політика післявоєнної держави є багаторівневою системою, яка враховує інтелектуальний потенціал, виробничі ресурси та актуальні потреби ринку. Важливим інструментом для визначення позицій у глобальній інноваційній сфері є Глобальний інноваційний індекс (GII), що аналізує близько 80 показників. У 2024 році Україна посідає 60-те місце серед 132 економік, демонструючи значну втрату позицій за останні п'ять років. Післявоєнний період створює унікальні можливості для активізації інноваційного потенціалу, зокрема у сфері генерування нових ідей для економічного зростання, відновлення інфраструктури та формування конкурентоспроможних галузей [1].

Таблиця 1

Глобальний інноваційний індекс для деяких країн 2020–2024 рр.

Країна	2020	2021	2022	2023	2024
Швейцарія	1	1	1	1	1
Швеція	2	2	3rd	2	2
США	3	3	2	3	3
Німеччина	9	10	8	8	9
Франція	12	11	12	11	12
Китай	14	12	11	12	11
Польща	38	40	38	41	40
Україна	45	49	57	55	60
Бразилія	62	57	54	49	50

Джерело: узагальнено авторами на основі [2].

Представлені дані свідчать, що країни з сильними інноваційними системами вже змогли закріпити свої позиції в рейтингу навіть в умовах глобальних змін. Безумовно воєнні дії в Україні значно вплинули на позиції в рейтингу, але в подальшому необхідно орієнтуватися на досвід лідерів для подолання викликів і досягнення конкурентоспроможності у глобальному інноваційному середовищі.

Однією з першочергових задач є визначення стратегічних цілей інноваційної політики, серед яких виділяються підвищення якості життя населення через доступ до сучасних технологій і послуг, створення інформаційно-інноваційної економіки, розвиток інтелектуального середовища, ефективного законодавства та сприятливого клімату для інновацій. Важливим є також розвиток державно-приватного партнерства, яке сприятиме реалізації спільних проєктів, орієнтованих на використання новітніх технологій та інноваційних ідей.

Реалізація інноваційного розвитку передбачає впровадження комплексу заходів. Одним із ключових аспектів є оптимізація структури інноваційної системи, зокрема формування регіональних інноваційних центрів та розширення функціоналу Національного фонду досліджень України. Поряд із цим важливою є розробка інвестиційної стратегії, яка залучатиме внутрішні та зовнішні ресурси для фінансування інноваційних проєктів у різних секторах економіки. Сприяння стартапам, стимулювання підприємницької активності, особливо у постраждалих регіонах, та розвиток інноваційних кластерів стануть ключовими елементами модернізації. Такі кластери інтегрують наукові установи, підприємства та ринкові структури для створення єдиного інноваційного простору, що сприятиме розвитку прикладних технологій та їх комерціалізації [3].

Особливу увагу слід приділити регіонам, які найбільше постраждали від війни. Тут можуть бути створені інноваційні кластери, які об'єднують підприємства, наукові установи та інвесторів для розробки та впровадження новітніх рішень у таких галузях, як відновлювана енергетика, інформаційні технології та транспортна інфраструктура. Наприклад, у Херсонській області існують передумови для формування кластерів, які могли б зосередитися на вирішенні екологічних та інженерних завдань, що мають стратегічне значення для регіону.

Інновації стають основним інструментом післявоєнного розвитку України, створюючи умови для відновлення економіки, її стійкості та конкурентоспроможності. Реалізація ефективної інноваційної політики потребує комплексного підходу, що включає державну підтримку, розвиток науково-дослідницької бази, залучення приватного капіталу та інтеграцію до міжнародної інноваційної системи. Це дозволить Україні не лише подолати наслідки війни, але й утвердитися як країна з сучасною економікою, здатною відповідати викликам глобального світу.

В умовах післявоєнного відновлення Україна має унікальну можливість використати інновації та цифрові технології для закладення фундаменту сталого економічного розвитку. Інтеграція науки, бізнесу та державного управління стає вирішальним чинником у створенні нових можливостей, підвищенні продуктивності та залученні міжнародних інвестицій. Стратегічна мета збільшення частки ІТ-сектору у ВВП до 10% не лише стимулює розвиток високотехнологічних галузей, але й сприяє створенню робочих місць та забезпечує прозорість економічних процесів.

Цифрова трансформація є одним із ключових інструментів для відновлення інфраструктури та модернізації промисловості. Участь України в програмі "Цифрова Європа" відкриває доступ до передових технологій у сферах штучного інтелекту, високопродуктивного обчислення та цифрових навичок. Високий відсоток експорту комп'ютерних послуг (41,5%) свідчить про потужний потенціал ІТ-індустрії як драйвера економічного зростання. Цей процес створює платформу для розвитку інноваційного середовища, яке забезпечує зменшення витрат, сприяє обміну знаннями та підвищує конкурентоспроможність бізнесу [4].

Інновації стають рушійною силою відновлення України, відкриваючи перспективи для зростання в глобальному контексті. Завдяки побудові національної інноваційної екосистеми, що ґрунтується на міжнародному партнерстві та інтеграції передових технологій, Україна має всі шанси стати лідером у цифровій економіці Східної Європи. Це дозволить забезпечити сталий розвиток, високий рівень життя населення та економічну незалежність у післявоєнний період.

Список використаних джерел

1. Яцкевич, І. (2022). Інноваційна політика України у післявоєнний період. *Економіка та суспільство*, (39). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-53> (відкритий доступ, дата звернення 06.12.2024)
2. Global Innovation Index. *WIPO*. URL: <https://www.wipo.int/gii-ranking/en/ukraine> (відкритий доступ, дата звернення 06.12.2024)
3. Корчинська, О., & Дубачев, Д. (2024). Інноваційний потенціал економіки України у поствоєнний період. *Матеріали конференцій МЦНД*, (01.11.2024; Хмельницький, Україна), 86–96. URL: <https://doi.org/10.62731/mcnd-01.11.2024.003> (відкритий доступ, дата звернення 06.12.2024)
4. Олійник Д., Ніжний Д. Роль інновацій в умовах цифрової трансформації економіки України. *EUROPEAN PERSPECTIVE: міждисциплінарний дискурс у контексті сучасних викликів і можливостей: збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 29 лютого 2024 р.)*. с. 128-133. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23924/1/128-133.pdf> (відкритий доступ, дата звернення 06.12.2024)

УДК 338.2:330.1

JEL Classification: O20, P41

Закревський Є. Б.,
здобувач вищої освіти,
Науково-дослідний центр індустріальних
проблем розвитку НАН України, м. Харків

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ВІДНОВЛЕННЯ ПОВОЄННОЇ УКРАЇНИ

В умовах воєнного конфлікту та його наслідків відновлення України стає ключовим питанням державної політики. У статті розглядається поняття та сутність організаційно-економічного механізму відновлення повоєнної України, його основні складові, інструменти та моделі реалізації. Аналізуються міжнародний досвід післявоєнного відновлення, роль держави, бізнесу та міжнародних організацій у процесі економічної трансформації. Особлива увага приділяється фінансовим та інституційним аспектам, необхідним для ефективного функціонування відбудовчої політики.

Післявоєнне відновлення України є стратегічним завданням, яке потребує чіткої та ефективної організаційно-економічної моделі.

Історичний досвід відбудови після військових конфліктів показує, що економічне зростання можливе за умови комплексного підходу до реконструкції інфраструктури, стабілізації фінансової системи та ефективного управління ресурсами. Сьогодні Україна стикається з викликами, які потребують злагодженої координації між державними установами, міжнародними партнерами та бізнесом. Важливим є формування організаційно-економічного механізму, який сприятиме стійкому економічному розвитку та запобігатиме соціально-економічним кризам.

Мета дослідження – визначити сутність та складові організаційно-економічного механізму повоєнного відновлення України, а також розглянути ефективні моделі відновлення на основі світового досвіду.

Завдання дослідження:

1. Визначити основні складові організаційно-економічного механізму.
2. Проаналізувати міжнародний досвід відновлення після воєнних конфліктів.
3. Оцінити інструменти фінансової та інституційної підтримки відбудови України.
4. Розглянути роль держави, бізнесу та міжнародних організацій у відновленні економіки.

1. Теоретичні засади організаційно-економічного механізму відновлення.

Організаційно-економічний механізм відновлення – це комплекс заходів, методів та інструментів, спрямованих на ефективну реабілітацію економіки, інфраструктури та соціальної сфери держави після збройного конфлікту. Основними елементами цього механізму є:

- Державне регулювання – створення відповідної правової та регуляторної бази для економічного зростання.
- Фінансові механізми – залучення міжнародних грантів, кредитів та інвестицій.
- Інституційна підтримка – роль урядових структур та міжнародних організацій.
- Технологічні інновації – впровадження сучасних підходів до інфраструктурної відбудови.
- Бізнес-ініціативи – залучення приватного капіталу до відбудовчих процесів.

2. Міжнародний досвід відновлення економіки після військових конфліктів.

Історичні приклади показують, що післявоєнне відновлення є складним, але можливим процесом:

- План Маршалла (Європа, 1948-1952) – економічна допомога США дозволила країнам Західної Європи швидко відновити економіку.

- Повоєнна реконструкція Японії – завдяки реформам і фінансовій підтримці міжнародних структур Японія змогла швидко модернізувати економіку.

- Відбудова Балкан (1990-ті роки) – міжнародні інвестиції та структурні реформи сприяли стабілізації регіону.

Врахування цих кейсів дозволить адаптувати кращі світові практики до українських реалій.

3. Фінансові та інституційні інструменти повоєнного відновлення.

Відбудова потребує значних фінансових ресурсів, які можуть надходити з таких джерел:

- Державні ресурси – бюджетні програми, спеціальні фонди.

- Міжнародні інституції – Світовий банк, МВФ, Європейський банк реконструкції та розвитку.

- Гранти та гуманітарна допомога – фінансування від урядів інших країн, благодійних фондів.

- Приватні інвестиції – залучення бізнесу до процесу відновлення.

4. Роль держави, бізнесу та міжнародних організацій у відновленні економіки.

Відновлення України неможливе без тісної взаємодії трьох ключових секторів:

- Держава – формує стратегічне бачення відбудови, створює законодавчі умови та регулює економічну діяльність.

- Бізнес – реалізує інвестиційні проекти, впроваджує інноваційні рішення у сфері промисловості, будівництва та послуг.

- Міжнародні партнери – надають фінансову допомогу, експертну підтримку та сприяють інтеграції України у світову економіку.

Організаційно-економічний механізм відновлення України має базуватися на комплексному підході, що включає державне регулювання, міжнародну допомогу, приватні ініціативи та сучасні технології. Важливим завданням є залучення фінансових ресурсів, забезпечення інституційної спроможності та формування стратегії стійкого розвитку. Використання міжнародного досвіду дозволить створити ефективну модель післявоєнного відновлення, яка сприятиме стабільності та економічному зростанню країни.

Список використаних джерел

1. Acemoglu D., Robinson J. Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty. New York: Crown Business, 2012.

2. Eichengreen B. The European Economy since 1945: Coordinated Capitalism and Beyond. Princeton: Princeton University Press, 2007.

3. Stiglitz J. Globalization and Its Discontents. New York: W.W. Norton & Company, 2002.

4. Sachs J. The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time. New York: Penguin Books, 2005.

5. Roland G. Transition and Economics: Politics, Markets, and Firms. Cambridge: MIT Press, 2012.

6. Мельник В. Економічна політика відновлення: міжнародний досвід та перспективи України. Київ: Інститут економічних досліджень, 2020.

7. Якубовський С. Фінансові механізми післявоєнної реконструкції економіки. Харків: Видавництво "Економіка", 2022.

УДК 339.9

JEL Classification: O38, H11

Ліхота О. В.,
канд. екон. наук,
Північноукраїнський інститут імені Героїв Крут
Приватного акціонерного товариства "Вищий
навчальний заклад "Міжрегіональна Академія
управління персоналом", м. Чернігів

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В США

У роботі досліджено державне регулювання інноваційної діяльності в США, яке базується на поєднанні фінансової підтримки, законодавчих механізмів та стимулювання співпраці між державою, бізнесом і науковими установами. Розглянуто ключові державні органи, які координують інноваційну політику, зокрема Національний науковий фонд (NSF), Агентство DARPA, Національні інститути охорони здоров'я (NIH) та Міністерство енергетики США (DOE).

Аналізується законодавча база, включаючи Закон Бея-Доула (1980), America COMPETES Act (2007, 2022) та Закон про патентну реформу (2011), що сприяють розвитку інноваційного середовища. Особливу увагу приділено державному фінансуванню науки, програмам підтримки стартапів (SBIR, ARPA-E) та механізмам захисту інтелектуальної власності.

Окреслено виклики для інноваційної політики США, зокрема необхідність адаптації до нових технологічних трендів та посилення міжнародної конкурентоспроможності. Запропоновано рекомендації щодо подальшого вдосконалення державного регулювання інноваційної діяльності.

Інноваційна діяльність є ключовим фактором економічного розвитку та конкурентоспроможності будь-якої країни. США займають лідируючі позиції у сфері інновацій, завдяки поєднанню державного регулювання, науково-дослідних інститутів та приватного сектору. Державна політика США у сфері інноваційної діяльності базується на стимулюванні наукових досліджень, підтримці високотехнологічних стартапів, фінансуванні ключових галузей та захисті інтелектуальної власності.

Як зазначає американський економіст Дж. Стігліц: "Економічний успіх США значною мірою зумовлений здатністю держави створювати умови для розвитку інновацій та їх комерціалізації" [1].

Регулювання інноваційної діяльності в США здійснюється через державні агентства, законодавчі акти та спеціальні програми фінансування, що сприяють технологічному прориву в галузях, таких як штучний інтелект, біотехнології та зелена енергетика.

Розгляд системи державного регулювання інноваційної діяльності в США є важливим через такі фактори:

- Стимулювання економічного зростання – інновації є основою розвитку нових ринків та збільшення ВВП.
- Державна підтримка наукових досліджень – США є лідером у фінансуванні фундаментальної та прикладної науки.
- Інституційні механізми підтримки інновацій – урядові агентства (NSF, DARPA, NIH) відіграють важливу роль у розвитку технологій.
- Захист інтелектуальної власності – ефективна патентна система сприяє комерціалізації винаходів.
- Трансфер технологій між державним і приватним секторами – уряд США активно співпрацює з корпораціями та стартапами.

Як зазначає американський експерт у сфері інновацій Ф. Малерба: "Державне регулювання є ключовим фактором, що забезпечує баланс між ринковими механізмами та необхідністю стратегічного розвитку інновацій" [2].

Інституційне регулювання інноваційної діяльності в США

Регулювання інноваційної діяльності здійснюється через низку урядових агентств, серед яких:

- Національний науковий фонд (NSF) – фінансує фундаментальні дослідження у різних галузях науки та техніки.
- Агентство передових оборонних дослідницьких проєктів (DARPA) – підтримує високоризикові наукові розробки, багато з яких мають військове та цивільне застосування.
- Національний інститут охорони здоров'я (NIH) – фінансує медичні та біотехнологічні дослідження.
- Національне управління з аеронавтики і дослідження космосу (NASA) – займається інноваціями у сфері авіації та космічних досліджень.

• Міністерство енергетики США (DOE) – підтримує розвиток зеленої енергетики та нових енергетичних технологій.

Як зазначає дослідник П. Кругман: "Сильна державна підтримка науки і технологій є основою довгострокового зростання інноваційної економіки США" [3].

Законодавча база інноваційної діяльності

Державне регулювання інноваційної діяльності в США ґрунтується на низці законодавчих актів, зокрема:

• Закон Бея-Доула (Bayh-Dole Act, 1980) – дозволяє університетам та науковим установам комерціалізувати результати досліджень, що фінансуються урядом.

• Закон про конкурентоспроможність та інновації США (America COMPETES Act, 2007, 2022) – спрямований на збільшення інвестицій у науку та освіту.

• Закон про патентну реформу (America Invents Act, 2011) – спрощує процес отримання патентів та стимулює винахідництво.

• Інноваційна стратегія США (National Innovation Strategy) – комплексна програма підтримки нових технологій, яка передбачає податкові пільги та державне фінансування стартапів.

Ці закони сприяють створенню сприятливого правового середовища для наукових досліджень та їх впровадження в економіку.

Державне фінансування інновацій

Щорічно уряд США інвестує значні кошти в наукові дослідження. У 2023 році федеральні витрати на науку та технології перевищили 200 мільярдів доларів.

Основні напрямки фінансування:

• Штучний інтелект і квантові технології – 10 млрд доларів.

• Біотехнології та медицина – 50 млрд доларів.

• Аерокосмічні дослідження (NASA) – 25 млрд доларів.

• Зелена енергетика – 30 млрд доларів.

Грантові програми та державні ініціативи

• Small Business Innovation Research (SBIR) – підтримує малий бізнес у розробці інноваційних технологій.

• Advanced Research Projects Agency-Energy (ARPA-E) – фінансує проривні дослідження у сфері енергетики.

• National Quantum Initiative (NQI) – програма розвитку квантових технологій.

Як зазначає аналітик Г. Фрідман: "Федеральне фінансування інновацій дозволяє США підтримувати глобальне лідерство у стратегічних технологіях" [4].

Захист інтелектуальної власності як стимул інновацій

США мають одну з найефективніших систем захисту інтелектуальної власності.

Основні регуляторні механізми:

- Патентне відомство США (USPTO) – відповідає за видачу патентів на винаходи.

- Авторське право (Copyright Act, 1976) – забезпечує правовий захист інновацій у сфері ІТ, мистецтва та медіа.

- Закон про захист комерційних таємниць (Defend Trade Secrets Act, 2016) – посилює відповідальність за промислове шпигунство.

Ефективний захист інтелектуальної власності сприяє зростанню інноваційного бізнесу та залученню інвестицій у наукові розробки.

Висновки. Система державного регулювання інноваційної діяльності в США є комплексною і включає законодавчі, фінансові та організаційні механізми. Уряд США активно стимулює розвиток нових технологій через фінансування досліджень, підтримку стартапів, сприяння трансферу технологій та захист інтелектуальної власності.

Ефективність цієї політики забезпечує США лідерство в глобальній економіці знань і створює передумови для подальшого технологічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Stiglitz J. "The Role of Government in Innovation." New York, 2021.
2. Malerba F. "Innovation Policy in the US: A Comparative Analysis." Harvard Press, 2020.
3. Krugman P. "Science and Growth: The US Experience." Princeton, 2019.
4. Friedman G. "The Future of American Technological Leadership." Washington, 2022.

УДК 631.1

JEL Classification: Q57, O13

Марущенко О. О.,
здобувач вищої освіти,
Науково-дослідний центр індустріальних
проблем розвитку Національної академії
наук України, м. Харків

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ НА ПРИНЦИПАХ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ

Аграрний сектор є одним із ключових драйверів економіки України, забезпечуючи продовольчу безпеку, експортний потенціал та стабільність сільських територій. Однак традиційні моделі ведення сільського господарства часто супроводжуються надмірним використанням

природних ресурсів, деградацією ґрунтів, забрудненням води та викидами парникових газів. У зв'язку з глобальними екологічними викликами зростає необхідність переходу аграрного сектору на принципи зеленої економіки, які передбачають збалансований розвиток, екологічну безпеку та ефективно використання ресурсів.

Інноваційний розвиток аграрних підприємств на засадах зеленої економіки охоплює впровадження екологічно безпечних технологій, цифровізації агровиробництва, оптимізацію управлінських рішень та розвиток біоекономіки. Використання інноваційних рішень (AgriTech, Smart Farming, біотехнології, відновлювані джерела енергії, органічне землеробство) дозволяє не лише підвищити продуктивність, а й зменшити негативний вплив на довкілля, що є ключовим завданням сталого розвитку.

Переорієнтація аграрного сектору України на принципи зеленої економіки є необхідною через такі чинники:

- Зростання екологічних загроз (деградація ґрунтів, дефіцит водних ресурсів, зниження біорізноманіття).
- Необхідність адаптації до кліматичних змін (підвищення температур, посухи, нестабільність врожайності).
- Посилення екологічних вимог до української агропродукції на світових ринках, зокрема в ЄС.
- Зміна державної політики щодо підтримки сталого розвитку сільського господарства (законодавчі ініціативи, фінансування екологічних проектів, грантові програми).
- Зростання попиту на органічну продукцію та екологічно безпечні технології.

В умовах сучасних викликів, що включають військові дії, екологічні катастрофи та необхідність відновлення аграрного сектору, впровадження інноваційних екологічних рішень є стратегічно важливим напрямом розвитку агробізнесу.

Метою дослідження є аналіз можливостей інноваційного розвитку аграрних підприємств України на засадах зеленої економіки та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності використання екологічних технологій.

Основні завдання дослідження:

1. Дослідити концептуальні засади зеленої економіки та її вплив на аграрний сектор.
2. Проаналізувати основні інноваційні технології та їхній вплив на екологізацію аграрного виробництва.
3. Оцінити рівень готовності українських аграрних підприємств до впровадження "зелених" інновацій.

4. Визначити механізми державної підтримки інноваційного розвитку агробізнесу на екологічних засадах.

5. Розробити рекомендації щодо впровадження "зелених" технологій в аграрному секторі України.

Об'єкт дослідження – інноваційний розвиток аграрних підприємств України.

Предмет дослідження – механізми впровадження інноваційних технологій у сільське господарство на принципах зеленої економіки.

Для досягнення поставленої мети використано такі методи:

- Аналіз нормативно-правової бази – дослідження законодавчих ініціатив України та міжнародних стандартів у сфері зеленої економіки.

- Порівняльний аналіз – вивчення міжнародного досвіду екологічного агровиробництва.

- Статистичний аналіз – оцінка рівня впровадження "зелених" технологій в аграрному секторі України.

- SWOT-аналіз – оцінка сильних і слабких сторін впровадження інновацій у сільське господарство.

- Прогнозне моделювання – оцінка потенційного впливу зеленої економіки на аграрний сектор України.

Очікується, що результати дослідження дозволять:

- Оцінити сучасний стан розвитку інноваційних технологій в аграрному секторі України.

- Визначити ключові бар'єри та стимули впровадження "зелених" технологій у сільське господарство.

- Розробити рекомендації для аграрних підприємств щодо екологізації виробництва.

- Оцінити роль державної політики у підтримці сталого агровиробництва.

- Спрогнозувати потенційний вплив екологічних інновацій на конкурентоспроможність українського агробізнесу.

Розвиток аграрного сектору України на принципах зеленої економіки є стратегічним напрямом модернізації сільського господарства, що передбачає впровадження енергоефективних, екологічних та цифрових технологій.

Основні висновки дослідження:

Зелена економіка сприяє підвищенню екологічної безпеки, ефективності ресурсокористування та сталому розвитку сільських територій.

Інноваційні технології (AgriTech, Smart Farming, біотехнології, відновлювані джерела енергії) є ключовими інструментами екологізації агровиробництва.

Перехід на екологічно безпечні методи господарювання потребує комплексного підходу – державної підтримки, фінансових стимулів та інвестицій.

Розвиток органічного землеробства та екологічно чистого виробництва підвищує конкурентоспроможність українського агросектору на міжнародному ринку.

Інтеграція принципів зеленої економіки в аграрну політику України сприятиме досягненню цілей сталого розвитку та підвищенню економічної стабільності аграрного бізнесу.

Запропоновані рекомендації сприятимуть екологічному та економічному зростанню аграрних підприємств України та дозволять ефективно адаптувати агробізнес до глобальних екологічних викликів.

Список використаних джерел

1. Концепція зеленої економіки ООН (2022). Перехід до сталого розвитку аграрного сектору. Нью-Йорк: UNEP.
2. Закон України "Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року" (№2697-VIII від 28.02.2019).
3. Державна стратегія розвитку сільського господарства України до 2030 року (2023). Київ: Міністерство аграрної політики та продовольства України.
4. Європейська зелена угода (European Green Deal) (2023). Перспективи для сільського господарства в країнах Східного партнерства. Брюссель: Європейська комісія.
5. FAO (2023). Sustainable Agriculture and Green Economy: Global Trends and Ukrainian Perspective. Рим: FAO.
6. OECD (2023). Green Growth and Sustainable Agriculture: Policy Recommendations for Ukraine. Париж: OECD Publishing.
7. Porter M., Kramer M. (2019). Creating Shared Value in Sustainable Agriculture. Harvard Business Review.
8. Дорошенко В. (2022). Інноваційний розвиток аграрного сектору України в контексті євроінтеграції. Київ: Видавництво НАН України.
9. Коваленко І. (2021). Роль цифрових технологій у розвитку сталого сільського господарства. Львів: Видавництво Львівського національного університету.
10. Глобальна ініціатива з органічного землеробства (2023). Підходи до сталого виробництва агропродукції. Женева: IFOAM.
11. McKinsey & Company (2023). The Future of Agriculture: Digital Innovation and Sustainability. Нью-Йорк: McKinsey.

12. PwC (2023). Green Financing and Investment in Agricultural Sustainability. Лондон: PricewaterhouseCoopers.
13. World Bank (2023). Climate-Smart Agriculture in Ukraine: Challenges and Opportunities. Вашингтон: Світовий банк.
14. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України (2023). Енергоефективність у сільському господарстві: новітні технології та перспективи розвитку. Київ: Держенергоефективності.
15. European Commission (2023). Sustainable Farming and Circular Economy: Best Practices for Eastern Europe. Брюссель: ЕС.
16. Global Sustainable Agriculture Initiative (GSAI) (2023). Innovations in Green Economy and Farming Efficiency. Лондон: GSAI.
17. Deloitte Insights (2023). Smart Agriculture and Green Technologies: Business Strategies for the Future. Нью-Йорк: Deloitte.
18. Nature Climate Change (2023). Agriculture, Climate Resilience, and Sustainable Development. Оксфорд: Oxford University Press.
19. Василенко С., Білоус Н. (2022). Біотехнології та сталий розвиток аграрного виробництва. Харків: Видавництво Харківського національного університету.
20. USAID (2023). Sustainable Agribusiness Development: Case Studies from Ukraine. Вашингтон: USAID.

УДК 332.1

JEL Classification: R58, H50

Мухін В. А.,

здобувач вищої освіти,

Науково-дослідний центр індустріальних
проблем розвитку НАН України, м. Харків

ДЕРЖАВНІ ПРОГРАМИ ВІДНОВЛЕННЯ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ

Робота присвячена аналізу державних програм відновлення прикордонних регіонів України в умовах післявоєнної реконструкції. Особливу увагу приділено економічним, інфраструктурним та соціальним аспектам відновлення, що є критично важливими для забезпечення регіональної стабільності, економічної безпеки та інтеграції у міжнародні ринки.

Розглянуто ключові державні ініціативи, зокрема "План відновлення України (2023–2030)", програму "Розвиток прикордонної інфраструктури", державну стратегію підтримки бізнесу та індустріальних парків, а також міжнародні проекти, такі як "Rebuild Ukraine" та фінансові механізми Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР). Проаналізовано основні інструменти фінансової підтримки бізнесу, податкові стимули, кредитні програми та субсидії, що спрямовані на стимулювання економічної активності та створення нових робочих місць.

Окремо розглянуто питання відбудови транспортної та енергетичної інфраструктури, розвиток логістичних центрів, модернізацію залізничних вузлів, інтеграцію прикордонних регіонів у європейську транспортну систему та інвестиції у відновлювану енергетику. Значну увагу приділено соціальній політиці, спрямованій на повернення внутрішньо переміщених осіб (ВПО), підтримку освіти, охорони здоров'я та житлових програм.

Результати дослідження підтверджують, що ефективне впровадження державних програм відновлення сприятиме мінімізації наслідків війни, стимулюванню економічного зростання, залученню міжнародних інвестицій та формуванню стійкої економічної моделі в прикордонних регіонах України. Запропоновані механізми можуть бути корисними для урядових структур, економістів, бізнес-аналітиків, міжнародних партнерів та інвесторів.

Повоєнне відновлення прикордонних регіонів України є одним із головних завдань державної політики, оскільки саме ці території зазнали найбільших руйнувань унаслідок бойових дій. Регіони, що межують із Росією та Білоруссю, потребують комплексного підходу до економічної та соціальної реконструкції, що передбачає відновлення інфраструктури, розвиток підприємництва, залучення міжнародної допомоги та забезпечення стабільності на кордоні.

Як зазначає Світовий банк (2023), "успішне післявоєнне відновлення потребує не лише фізичної реконструкції міст і сіл, а й формування нової економічної моделі, що сприятиме сталому розвитку регіону" [1].

Згідно з аналітичними даними Міністерства інфраструктури України (2023), внаслідок військових дій у прикордонних областях було зруйновано понад 5 000 км доріг, 300 мостів, сотні залізничних станцій і об'єктів енергетичної інфраструктури [2]. Водночас, війна спричинила масовий відтік населення, економічний спад, зниження рівня зайнятості та руйнування промислових підприємств.

Метою дослідження є аналіз державних програм відновлення прикордонних регіонів України, оцінка їхньої ефективності та визначення ключових напрямів розвитку на 2023–2030 роки.

Згідно зі звітом Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР, 2023), рівень економічної активності у прикордонних регіонах України знизився на 60%, що спричинило масове закриття бізнесів і зростання безробіття [3].

Основні виклики:

- Руйнування транспортної інфраструктури, що ускладнює логістику та експортно-імпорتنі операції.
 - Знищення промислових підприємств, що суттєво знизило регіональний ВВП.
 - Енергетична криза, спричинена атаками на критичну інфраструктуру.
 - Дефіцит робочої сили, пов'язаний із вимушеною міграцією населення.
- Відновлення прикордонних регіонів має включати постконфліктне планування, залучення іноземних інвестицій, стимулювання малого бізнесу та розвиток нових галузей економіки.

Україна вже розробила низку стратегічних документів та програм, що спрямовані на економічне відновлення регіонів:

- "План відновлення України", що включає реконструкцію транспортної та енергетичної інфраструктури [4].
- "Державна програма стимулювання бізнесу в прикордонних регіонах", яка передбачає податкові пільги, пільгове кредитування та субсидії.
- "Програма інтеграції постраждалих регіонів у міжнародні ринки", що спрямована на залучення іноземних партнерів та розвитку логістичних вузлів.

Ключові державні програми відновлення

Український уряд разом із міжнародними партнерами реалізує комплексні програми для відбудови прикордонних регіонів.

Програма "Відбудова України" (2023–2030)

Основні напрями:

- Відновлення дорожньої, залізничної та енергетичної інфраструктури.
- Забезпечення доступного фінансування бізнесу через кредити та гранти.
- Інтеграція з європейськими економічними ринками.

Згідно з даними Європейської комісії (2023), у межах цієї програми ЄС планує інвестувати понад 1 млрд євро у відновлення прикордонних регіонів України [5].

Державна програма "Розвиток прикордонної інфраструктури" зосереджена на:

- Будівництві сучасних митних переходів.
- Модернізації логістичних центрів і залізничних вузлів.
- Розвитку стратегічних виробничих кластерів у прикордонних областях.

Як зазначає Міністерство фінансів України (2023), цей проєкт сприятиме прискоренню товарообігу та підвищенню інвестиційної привабливості регіонів [6].

Економічні механізми підтримки прикордонних регіонів

Український уряд запровадив:

- Зниження податкового навантаження на підприємства, що відновлюють діяльність у прикордонних регіонах.

- Пільгове кредитування малого та середнього бізнесу зі ставкою до 5% річних.
- Державні гранти для розвитку ІТ-сектору, агропереробки та промисловості.

За даними Міністерства економіки України (2023), завдяки цим заходам було відновлено понад 1 500 підприємств у прикордонних регіонах [7].

Для стимулювання виробництва та експорту в прикордонних регіонах створюються спеціальні індустріальні парки, які зосереджуються на:

- Машинобудуванні та оборонній промисловості.
- Агропереробці та харчовій промисловості.
- Розвитку ІТ-індустрії та високих технологій.

Очікується, що запуск цих індустріальних парків створить понад 50 000 нових робочих місць [8].

Державна політика післявоєнного відновлення прикордонних регіонів є ключовим фактором економічної стабільності та розвитку України. Основні висновки дослідження:

Інфраструктурна реконструкція є першочерговим завданням для відновлення економічної активності регіону.

Фінансова підтримка бізнесу сприятиме зростанню підприємництва та створенню нових робочих місць.

Індустріальні парки допоможуть стимулювати виробництво та інтеграцію регіонів у міжнародні ринки.

Міжнародне фінансування відіграє ключову роль у відновленні прикордонних регіонів України.

Реалізація цих заходів сприятиме відновленню економічної активності, зростанню інвестиційної привабливості та забезпеченню стабільного розвитку України.

Список використаних джерел

1. Світовий банк. Ukraine: Damage and Needs Assessment – Border Regions Report 2023. Вашингтон: World Bank Group, 2023.

2. Міністерство інфраструктури України. Стратегія відновлення дорожньо-транспортної інфраструктури прикордонних регіонів. Київ: Мінінфраструктури, 2023.

3. Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Post-War Recovery in Eastern Ukraine: Economic Challenges and Opportunities. Лондон: EBRD, 2023.

4. Кабінет Міністрів України. План відновлення України: державні пріоритети та механізми фінансування. Київ: КМУ, 2023.

5. Європейська комісія. Rebuild Ukraine: Financial and Economic Assistance for Border Regions. Брюссель: European Commission, 2023.

6. Міністерство фінансів України. Державні програми підтримки підприємництва у прикордонних регіонах. Київ: Мінфін, 2023.

7. Міністерство економіки України. Стратегії економічного розвитку та підтримки малого та середнього бізнесу. Київ: Мінекономіки, 2023.

8. Міжнародний валютний фонд (МВФ). Economic Resilience and Post-Conflict Recovery in Ukraine's Border Areas. Вашингтон: IMF, 2023.
9. RAND Corporation. Rebuilding Conflict-Affected Economies: Case Studies from Eastern Europe. Каліфорнія: RAND, 2023.
10. Світовий економічний форум (WEF). Innovation and Infrastructure Development for Ukraine's Border Regions. Давос: WEF, 2023.
11. USAID. Investment Strategies for Ukraine's Post-War Recovery. Вашингтон: USAID, 2023.
12. OECD. Regional Economic Recovery and Development: Best Practices for Ukraine. Париж: OECD, 2023.
13. Європейський Союз. REPowerEU: Investments in Energy Security and Infrastructure in Ukraine. Брюссель: European Union, 2023.
14. Міністерство соціальної політики України. Стан внутрішньо переміщених осіб та державні програми підтримки. Київ: Мінсоцполітики, 2023.
15. Світовий банк. Humanitarian Assistance and Social Development in War-Affected Regions. Вашингтон: World Bank, 2023.

УДК 338:504, 338.2:504

JEL Classification: Q56, M10

Омельченко А. А.,

канд. екон. наук, провідний науковий співробітник
відділу природних ресурсів та екологічної безпеки,
Інститут демографії та проблем якості
життя НАН України, м. Київ

Шпильова Ю. Б.,

д-р екон. наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу
природних ресурсів та екологічної безпеки,
Інститут демографії та проблем якості
життя НАН України, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ

У сучасному динамічному та непередбачуваному світі безпека має важливе значення для підтримки благополуччя населення, екосистем територіальних утворень. Це передбачає проактивне планування, оцінку ризиків і здатність до адаптації для ефективного вирішення різних безпекових проблем.

Розв'язанню проблеми екологічної безпеки України сприятиме створення ефективної системи управління нею; побудова екологізованої економіки; формування екологічної свідомості людей. Одним з основних засобів досягнення гарантованого сталого соціально-економічного розвитку країни, з погляду екології, є оптимальне планування економічної діяльності при безумовному обліку багатокритеріальності й конфліктності взаємодії багаторівневої еколого-економічної системи. Потреба в гарантуванні екологічної безпеки реалізується через систему екологоорієнтованих економічних інтересів як кінцевої мети.

Стратегічними напрямками вдосконалення системи державного управління екологічною безпекою в Україні є: розвиток правового поля щодо реалізації механізмів регулювання екологічної безпеки; зміцнення інституційних засад державної регуляторної системи; розвиток екологічного контролю та моніторингу, впровадження системи аналізу екологічної ситуації, прогнозування, планування і здійснення запобіжних заходів щодо ймовірних чинників шкідливого впливу на довкілля та здоров'я людей; упровадження регіональних, місцевих та об'єктних планів дій, програм з охорони довкілля та розвитку регулювання екологічної безпеки; розроблення дієвих механізмів інтеграції екологічної складової у стратегію та плани соціально-економічного розвитку; ефективне та безпечне поводження з відходами; реформування системи екологічного врядування; реформування системи державного природоохоронного контролю; розширення участі громадськості у вирішенні проблем безпеки на основі вітчизняного досвіду та підходів, які використовують у зарубіжних країнах [1].

Для досягнення прийняттого рівня екологічної безпеки варто запровадити в усі сфери життєдіяльності та організації простору форми адаптивно орієнтованого управління, базисом якого мають стати нові форми ставлення до навколишнього середовища й природних ресурсів, формування нових видів інфраструктури (комфорту й безпеки), соціальних відносин. Це потребуватиме нових концептів управління з урахуванням сучасних ризиків та загроз екологічній безпеці, забезпечення адаптивності на всіх рівнях управління. Адаптивне управління дає можливість перейти від оптимізованого управління природокористуванням до адаптивного, заснованого на визнанні складності екосистем та спрямованого на запобігання негативним сценаріям завдяки вчасній адаптації до змін. Це набуває більшої вагомості у сучасній практиці безпеки.

Формування механізму резильєнтно орієнтованого управління екологічною безпекою може відбуватися на основі певної системи принципів, а саме системності, цілісності, адаптивності, рівноваги.

Системність – це той принцип, що передбачає формування системи екологічної безпеки на всіх рівнях, яка забезпечує інноваційний пошук і впровадження управлінських інновацій.

Цілісність – це орієнтація механізму на забезпечення єдності множини елементів, кожен із яких відіграє свою часткову роль, невід’ємну від усього механізму.

Адаптивність – це забезпечення відповідності системи безпеки тим вимогам, які відповідають сучасному мінливому, інформаційному середовищу існування.

Рівновага – компенсаторне поєднання протилежних одне одному компонентів системи безпеки між собою, а також відносно зовнішнього середовища.

Спосіб, за допомогою якого екосистема відновлює свою рівновагу після порушення, є адаптація.

Адаптацію розглядають у межах трьох аспектів:

- еластичність – здатність поглинати зміни, стикатися з непрогнозованим майбутнім;
- гнучкість – різноманітність потенційних рішень та варіантів, спроможність оперативно відреагувати й змінити стратегію у відповідь на виниклі тенденції та події;
- еволюція – процес взаємодії з навколишнім середовищем, відповідні зміни та реагування; потенціал для інновацій, акцент на постійне вдосконалення [2, с. 18].

Завдяки адаптації управління стає гнучкішим і динамічнішим.

Ефективність адаптивного управління визначається здатністю впоратися з небезпеками та порушеннями, ухваленням швидких адекватних рішень та здійсненням вибору.

З погляду безпеки адаптивність – це здатність системи пристосовуватися, щоб підтримувати нормальне функціонування всупереч змінам і збуренням [3]:

Зміна клімату та стихійні лиха. Зміна клімату призвела до більш частих і сильних стихійних лих. Стратегії адаптивно орієнтованого управління екологічною безпекою мають передбачати готовність до таких подій, гарантуючи захист населення й активів під час надзвичайних ситуацій.

Пандемії. Пандемія COVID-19 підкреслила необхідність для організацій мати плани захисту здоров’я та безпеки працівників. Стійкість безпеки включає стратегії реагування на кризи здоров’я.

Нормативні зміни. Правила та стандарти у галузі гарантування безпеки в контексті адаптивного управління мають бути стійкими, тобто мати можливість швидко й ефективно адаптуватися до негативних змін.

Науково-технічний прогрес. Відповідно до реалій стрімкого технологічного прогресу у світі, перед людиною виникають як значні можливості для розвитку, так і великі ризики для її життя без обмежень та існування загальною. Розвиток новітніх технологій (аналітика даних, штучний інтелект тощо) є ефективними засобами підвищення рівня безпеки, насамперед для моніторингу її стану.

Формування системи екологічної безпеки потребує стратегічного підходу та інтеграції різних механізмів. Виділимо основні фактори, які сприяють ефективному адаптивному управлінню екологічною безпекою.

Відповідальність органів влади, які визначають пріоритетність напрямів формування безпеки, розподіляють ресурси та встановлюють чіткі очікування щодо ефективності безпеки. Ці зобов'язання мають бути на всіх рівнях управління.

Оцінка ризику. Визначення можливого ступеня небезпеки заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу як ймовірних втрат за певний час, що включає вивчення сценаріїв потенційних негативних впливів, аварій і їх наслідків для довкілля та населення; аналіз заходів попередження негативних впливів на навколишнє середовище та обмеження негативних наслідків аварій; оцінку впливу на довкілля залишкового забруднення; аналіз можливих стихійних лих, які можуть вплинути на безпеку, тощо.

Культура безпеки населення, навчання – розуміння важливості безпекового питання, постійне вдосконалення практики безпеки, комплексне навчання щодо безпекових процедур, протоколів реагування на надзвичайні ситуації та використання відповідних засобів.

Розробка планів реагування на випадок надзвичайних ситуацій. Плани повинні включати процедури евакуації, екстреної медичної допомоги, пожежі тощо. Розробляються з метою впорядкування та координації дій органів державної влади, місцевого самоврядування, органів управління та сил цивільного захисту, суб'єктів господарювання у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій та визначають організацію управління реагуванням на них, порядок дій і взаємодії, а також організацію основних видів забезпечення органів управління та сил цивільного захисту, що залучатимуться до реагування у разі загрози або виникнення таких ситуацій, переведення органів управління та сил цивільного захисту у режим підвищеної готовності, режим надзвичайної ситуації.

Застосування доступних інноваційних технологій у сфері управління екологічною безпекою, насамперед для моніторингу та аналізу даних у

реальному часі, що можуть допомогти виявити проблеми з безпекою на ранній стадії та сприяти швидшому реагуванню.

Створення міжфункціональних груп фахівців з представників різних галузей та сфер діяльності, щоб забезпечити цілісний підхід до процесу гарантування безпеки території. Ці команди можуть оцінювати ризики, розробляти стратегії та контролювати прогрес.

Інформування та комунікація між зацікавленими сторонами. Під час криз ефективна комунікація є життєво важливою для координації реагування та управління впливом на безпеку.

Постійне вдосконалення, метою якого є регулярний перегляд та оновлення стратегії безпеки на основі наявного досвіду, пошук нових можливостей посилення заходів безпеки. Важливими у цьому аспекті можуть бути тренування й моделювання для перевірки ефективності планів реагування на надзвичайні ситуації та здатність територіального утворення адаптуватися до різних сценаріїв.

З огляду на зазначені чинники, можна підвищити резильєнтність території щодо гарантування екологічної безпеки, мінімізувати ризики та покращити захист населення й довкілля.

Створення й упровадження екологічних інновацій як засіб адаптивного управління екологічною безпекою сприятиме подоланню суперечності між економічним зростанням і гарантуванням екологічної безпеки. Вони забезпечують раціональне, більш економне використання залучених до виробництва природних ресурсів, ефективні методи їх відтворення та зменшення шкідливих викидів у навколишнє природне середовище. Тому їх упровадження сприятиме підвищенню ефективності виробництва, вдосконаленню його екологічного рівня, покращенню умов життєдіяльності людини та стане підґрунтям для екологізації інноваційного розвитку. Безперечно, екологічні інновації, як і будь-які інші, передбачають зміни в техніці, технологіях, управлінні, правовій системі, але їх результати спрямовані на попередження й зменшення негативного впливу на довкілля.

Список використаних джерел

1. Самойлова І.І. Напрями вдосконалення системи державного управління екологічною безпекою в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2018. № 11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1355>.
2. Гусєва Ю.Ю., Мартиненко О.С., Чумаченко І.В. Теоретичне підґрунтя використання інформаційної технології адаптивного управління проектами та програмами. *Управління розвитком складних систем*. 2017. № 32. С. 17–21.
3. Karthik B. Safety (EHS) Resilience – Do you have it? URL: <https://oriontranscendershess.com/2023/10/13/safety-ehs-resilience-do-you-have-it>.

УДК 330.1

JEL Classification: O33, D91

Патlachук Т. В.,

здобувач вищої освіти,

Науково-дослідний центр індустріальних проблем
розвитку Національної академії наук України, м. Харків

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасна поведінкова економіка базується на аналізі ірраціональних рішень споживачів, впливу емоційних факторів та когнітивних упереджень на економічну поведінку. У цьому контексті цифрові технології відіграють ключову роль, дозволяючи компаніям збирати, обробляти та аналізувати великі обсяги даних про поведінку споживачів, а також автоматизувати маркетингові стратегії та комунікації.

Застосування Big Data, штучного інтелекту (AI), машинного навчання, CRM-систем та автоматизованої аналітики сприяє оптимізації прийняття рішень, персоналізації комунікацій та підвищенню рівня клієнтської залученості. Використання цифрових технологій у поведінковій економіці дозволяє бізнесу прогнозувати споживчі тренди, ефективно управляти клієнтською лояльністю та адаптувати маркетингові кампанії до індивідуальних потреб кожного користувача.

Цифрові технології стають невід'ємною частиною поведінкової економіки, оскільки вони забезпечують:

- Глибоку аналітику споживчих уподобань на основі Big Data.
- Автоматизацію маркетингових комунікацій та персоналізацію контенту через AI та машинне навчання.
- Оптимізацію взаємодії з клієнтами через CRM-системи та чат-боти.
- Прогнозування споживчих трендів на основі цифрових патернів поведінки.
- Вплив на ухвалення рішень споживачів через поведінкові тригери (ефект дефіциту, соціальний доказ, персоналізовані рекомендації).

З огляду на швидку трансформацію ринкових умов, дослідження використання цифрових технологій у поведінковій економіці є актуальним для оптимізації бізнес-процесів, підвищення рівня клієнтської лояльності та створення конкурентних переваг.

Метою дослідження є аналіз ролі цифрових технологій у поведінковій економіці та визначення ефективних механізмів їхнього використання для покращення взаємодії між компаніями та споживачами.

Основні завдання дослідження:

Дослідити концептуальні засади поведінкової економіки та їхній взаємозв'язок із цифровими технологіями.

Проаналізувати використання Big Data, AI та машинного навчання для персоналізації маркетингових стратегій.

Визначити вплив цифрових технологій на поведінкові патерни споживачів.

Оцінити роль CRM-систем у побудові довгострокових взаємодій із клієнтами.

Запропонувати механізми вдосконалення цифрових рішень для підвищення ефективності бізнес-моделей.

Об'єкт дослідження – цифрові технології в контексті поведінкової економіки.

Предмет дослідження – вплив цифрових рішень (Big Data, AI, CRM, автоматизованих аналітичних платформ) на економічну поведінку споживачів.

Для досягнення мети використовуються такі методи:

- Нормативний аналіз – дослідження наукових підходів до поведінкової економіки та цифрових технологій.

- Порівняльний аналіз – вивчення світового досвіду застосування цифрових технологій у маркетингу та управлінні клієнтськими відносинами.

- Статистичний аналіз – оцінка ефективності використання Big Data, AI та CRM у бізнесі.

- Моделювання поведінкових стратегій – прогнозування змін у поведінці споживачів за допомогою цифрових рішень.

Очікується, що результати дослідження дозволять:

- Оцінити ефективність використання цифрових технологій для аналізу поведінки споживачів.

- Визначити оптимальні механізми інтеграції Big Data, AI та CRM у бізнес-процеси.

- Розробити рекомендації щодо впровадження автоматизованих маркетингових стратегій.

- Запропонувати алгоритми адаптації цифрових рішень до специфічних ринкових умов.

Застосування цифрових технологій у поведінковій економіці відкриває нові можливості для компаній у сфері аналізу споживчих даних, прогнозування трендів та створення персоналізованих рішень.

Основні висновки дослідження:

Big Data та AI сприяють глибшому розумінню споживчої поведінки, дозволяючи адаптувати маркетингові стратегії в режимі реального часу.

CRM-системи забезпечують довгострокову взаємодію з клієнтами, що підвищує рівень їхньої лояльності.

Автоматизовані алгоритми ухвалення рішень (AI та машинне навчання) дозволяють створювати персоналізовані маркетингові кампанії.

Використання поведінкових тригерів (ефект дефіциту, персоналізовані пропозиції, соціальний доказ) сприяє зростанню конверсії продажів.

Оптимальне поєднання цифрових технологій та поведінкових стратегій дозволяє компаніям підвищити ефективність бізнес-моделей та створити конкурентну перевагу.

Запропоновані механізми використання цифрових технологій у поведінковій економіці сприятимуть підвищенню рівня взаємодії з клієнтами, оптимізації маркетингових стратегій та зміцненню позицій компаній на ринку.

Список використаних джерел

1. Талер Р., Санстейн К. (2017). Поштовх: як допомогти людям зробити правильний вибір. Київ: Наш Формат.
2. Котлер Ф., Келлер К. Л. (2021). Маркетинговий менеджмент. Київ: Основи.
3. Акер Д. (2020). Побудова сильних брендів: стратегічний підхід до управління брендом. Київ: Видавництво Старого Лева.
4. Шет Дж. (2018). Маркетинг 4.0: перехід від традиційного до цифрового. Нью-Йорк: John Wiley & Sons.
5. Кампанья А. (2021). Big Data і маркетинг: як аналіз поведінки споживачів змінює бізнес. Нью-Йорк: McGraw-Hill.
6. Клейн Н. (2018). Психологія споживачів і поведінковий маркетинг. Берлін: Springer.
7. Чедіотті М. (2022). Цифрові стратегії у поведінковій економіці. Париж: OECD Publishing.
8. Лебедев О. (2020). Емоційний інтелект у маркетингу: як залучити клієнтів через емоції. Київ: Видавництво Юрінком Інтер.
9. Голубков Є. П. (2019). Маркетингові дослідження: методологія, аналіз і прогнозування поведінки споживачів. Москва: Альпина Паблішер.
10. Міністерство цифрової трансформації України (2023). Аналіз цифрових тенденцій у поведінковій економіці. Київ: Мінцифра.

11. OECD (2023). Behavioral Insights in Consumer Policy: Strategies for Sustainable Business Growth. Париж: OECD Publishing.
12. Harvard Business Review (2023). The Future of Consumer Behavior: How Behavioral Economics is Reshaping Marketing. Гарвард: HBR Press.
13. Journal of Consumer Research (2023). Cognitive Biases and Their Impact on Purchase Decisions in Digital Markets. Нью-Йорк: Oxford University Press.
14. World Economic Forum (2023). Digital Marketing, Big Data, and Consumer Behavior in the Post-COVID Economy. Давос: WEF.
15. Google Insights (2022). AI, Personalization, and the Future of Customer Experience. Маунтін-В'ю: Google.
16. McKinsey & Company (2023). Building Customer-Centric Business Models Using Behavioral Economics. Нью-Йорк: McKinsey.
17. PwC (2023). Big Data and Consumer Behavior: Strategies for Sustainable Market Growth. Лондон: PricewaterhouseCoopers.
18. Deloitte Insights (2023). The Impact of AI and Machine Learning on Customer Engagement Strategies. Нью-Йорк: Deloitte.
19. Європейська комісія (2023). Роль цифрових технологій у формуванні поведінки споживачів в ЄС. Брюссель: European Commission.
20. USAID (2023). Behavioral Economics and Market Innovation: Case Studies from Ukraine. Вашингтон: USAID.

УДК 351

JEL Classification: H12, O20

Попович М. В.,
здобувач вищої освіти,
Науково-дослідний центр індустріальних
проблем розвитку НАН України, м. Харків

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Сучасні економічні виклики, зумовлені військовими діями, глобальними кризами, енергетичною нестабільністю та кліматичними змінами, вимагають формування стійкої (резильєнтної) економіки України. Резильєнтність (resilience) економіки визначається як здатність економічної системи адаптуватися до зовнішніх шоків, швидко відновлюватися та забезпечувати сталий розвиток.

У цьому контексті роль державної підтримки є ключовою, оскільки ефективне регулювання, фінансові механізми, стратегічне планування та впровадження інновацій сприяють зниженню ризиків, підвищенню конкурентоспроможності та стійкому економічному розвитку.

Важливими складовими державної підтримки резильєнтності економіки є:

- Макроекономічна стабільність (контроль інфляції, бюджетного дефіциту, валютної політики).
- Диверсифікація економіки (розвиток стратегічних галузей, підтримка малого і середнього бізнесу).
- Інноваційні та цифрові трансформації (впровадження Industry 4.0, Smart Economy, AgriTech).
- Експортна та інвестиційна політика (залучення міжнародних партнерів, стимулювання експорту).
- Фінансові інструменти підтримки бізнесу та відновлення виробництва.
- Реформи ринку праці та освіти (підвищення кваліфікації, адаптація до нових викликів).
- Енергетична безпека та зелена трансформація (відновлювані джерела енергії, енергоефективність).

Актуальність дослідження

Підвищення резильєнтності економіки України є стратегічним завданням державної політики через такі чинники:

- Економічні наслідки війни (втрата промислових потужностей, руйнування інфраструктури, скорочення ВВП).
- Залежність від зовнішніх фінансових джерел (МВФ, ЄС, міжнародні донори).
- Інфляційні та валютні ризики (волатильність гривні, зростання державного боргу).
- Потреба у відновленні стратегічних секторів (енергетика, транспорт, АПК, оборонна промисловість).
- Необхідність адаптації до європейських економічних стандартів у межах інтеграції до ЄС.
- Зростаюча роль цифрових та інноваційних рішень для економічного відновлення.

Формування ефективного механізму державної підтримки дозволить оптимізувати економічну політику, створити сприятливі умови для розвитку підприємництва та забезпечити довготривалу макроекономічну стабільність.

Метою дослідження є розробка ефективного механізму державної підтримки резильєнтності економіки України шляхом інструментів макроекономічного регулювання, фінансових стимулів, розвитку інноваційних технологій та диверсифікації національної економіки.

Основні завдання дослідження:

Проаналізувати ключові фактори, що впливають на економічну резильєнтність України.

Оцінити міжнародний досвід побудови стійких економік у кризових умовах.

Дослідити механізми державного регулювання та підтримки відновлення економіки.

Визначити роль фінансових інструментів (державні субсидії, пільгове кредитування, гарантії).

Розробити практичні рекомендації щодо зміцнення економічної резильєнтності України.

Об'єкт дослідження – державна політика підтримки економічної стійкості України.

Предмет дослідження – механізми макроекономічної, інституційної та фінансової підтримки резильєнтності економіки.

Для досягнення мети використано такі методи:

- Аналіз нормативно-правової бази – дослідження законодавчих ініціатив України щодо економічного відновлення.

- Порівняльний аналіз – дослідження міжнародного досвіду державної підтримки економічної стійкості.

- Статистичний аналіз – оцінка макроекономічних показників України в умовах кризи.

- SWOT-аналіз – оцінка сильних і слабких сторін існуючих механізмів підтримки економіки.

- Прогнозне моделювання – визначення сценаріїв відновлення та економічного розвитку України.

Очікується, що результати дослідження дозволять:

- Оцінити поточний рівень економічної резильєнтності України.

- Визначити ключові напрями державної підтримки макроекономічної стабільності.

- Запропонувати інструменти фінансової підтримки бізнесу та реального сектору економіки.

- Розробити рекомендації для підвищення конкурентоспроможності та економічної диверсифікації.

- Сформулювати стратегічні заходи для адаптації економіки України до кризових умов.

Формування механізму державної підтримки резильєнтності економіки України є ключовим фактором відновлення національної економіки та підвищення її стійкості до кризових явищ.

Основні висновки дослідження:

Резильєнтність економіки потребує гнучкої політики макроекономічного управління, диверсифікації секторів та ефективної державної підтримки.

Фінансові механізми (гранти, субсидії, пільгове кредитування) є важливими для забезпечення стійкості бізнесу.

Інновації, цифровізація та зелена економіка сприяють довгостроковій стабільності економіки.

Інтеграція з європейськими ринками та адаптація до стандартів ЄС відкривають нові можливості для розвитку економіки України.

Розробка державної стратегії економічного відновлення на засадах стійкості та адаптивності забезпечить швидке відновлення та сталий розвиток України.

Запропоновані механізми дозволять ефективно реагувати на кризові виклики, підтримувати стабільність економіки та формувати стійку модель розвитку України в умовах глобальних трансформацій.

Список використаних джерел

1. Концепція економічної резильєнтності ООН (2023). Моделі стійкого розвитку в умовах глобальних криз. Нью-Йорк: United Nations Economic and Social Affairs.

2. Закон України "Про основи національної економічної безпеки" (№ 3456-VIII від 15.09.2022).

3. Державна стратегія економічного відновлення України до 2030 року (2023). Київ: Кабінет Міністрів України.

4. Світовий банк (2023). Economic Resilience and Post-War Recovery: Ukraine's Roadmap for Sustainable Growth. Вашингтон: World Bank Group.

5. OECD (2023). Building Economic Resilience in Crisis: Best Practices for Policy Implementation. Париж: OECD Publishing.

6. Європейська комісія (2023). Recovery and Resilience Plan for Ukraine: Financial and Structural Support Mechanisms. Брюссель: European Commission.

7. IMF (2023). Macroeconomic Stability and Resilience Strategies for Emerging Economies. Вашингтон: International Monetary Fund.

8. Дорошенко В. (2022). Економічна політика України в умовах глобальної нестабільності. Київ: Видавництво НАН України.
9. Коваленко І. (2021). Роль фінансових інструментів у підтримці макроекономічної стабільності. Львів: Видавництво Львівського національного університету.
10. McKinsey & Company (2023). Economic Recovery and Business Resilience: Strategies for Ukraine's Future. Нью-Йорк: McKinsey.
11. PwC (2023). Financial Instruments for Economic Resilience: Global Trends and Ukrainian Reality. Лондон: PricewaterhouseCoopers.
12. Deloitte Insights (2023). Strategic Economic Adaptation: Lessons from Crisis Management. Нью-Йорк: Deloitte.
13. Nature Economics (2023). Resilient Economic Systems: Structural Adaptation and Policy Measures. Оксфорд: Oxford University Press.
14. Harvard Business Review (2023). Economic Resilience and Business Innovation in Post-Crisis Environments. Гарвард: HBR Press.
15. USAID (2023). Economic Recovery in Ukraine: Investment Strategies and Public-Private Partnerships. Вашингтон: USAID.
16. Світовий економічний форум (WEF) (2023). Economic Resilience and Sustainable Growth in Eastern Europe. Давос: World Economic Forum.
17. Міністерство економіки України (2023). Національні програми підтримки бізнесу та економічної стійкості. Київ: Мінекономіки.
18. ЄБРР (2023). Фінансування економічного відновлення: нові інструменти для України. Лондон: European Bank for Reconstruction and Development.
19. Державне агентство з відновлення України (2023). Економічна стратегія післявоєнної України: цілі, інструменти, перспективи. Київ: Держагентство з відновлення.
20. IMF Working Paper (2023). Resilient Economies: Lessons from Global Financial Stability Reports. Вашингтон: International Monetary Fund.

СЕКЦІЯ 2. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ
SECTION 2. INTERNATIONAL RELATIONS

УДК 656.1

JEL Classification: R41, F60

Васильченко М. С.,
здобувач вищої освіти,
Харківський національний автомобільно-
дорожній університет, м. Харків

**АНАЛІЗ АВАРІЙНОСТІ НА МІЖНАРОДНИХ
АВТОМОБІЛЬНИХ ШЛЯХАХ УКРАЇНИ**

В умовах активізації євроінтеграційних процесів актуалізується питання щодо гармонійного входження національної транспортної системи до єдиного транспортного простору Європейського Союзу. Першочерговим об'єктом такої інтеграції логічно стануть міжнародні автомобільні шляхи України, які наразі складають лише 4,9% довжини автомобільних доріг України [1]. І ключовим аспектом стане саме безпечність руху на українських дорогах, призначених для здійснення міжнародних перевезень пасажирів і вантажів.

Метою дослідження є аналіз аварійності на міжнародних автомобільних шляхах України.

У якості інформаційної бази дослідження скористаємося статистичними даними Патрульної поліції України, наявними у відкритому доступі. Періодом дослідження оберемо 2022-2024 рр. задля забезпечення актуальності отриманих результатів з урахуванням впливу режиму воєнного стану.

Табл. 1 наглядно презентує розрахункові дані дослідження.

Таблиця 1

**Аналіз аварійності на міжнародних
автомобільних шляхах України у період 2022-2024 рр.**

Код автомобільної дороги	Дорожньо-транспортні пригоди (ДТП)					
	2022 р. [2]	2023 р. [3]	Δ, %*	2024 р. [4]	%*	Δ, %*
М-01	23	44	91,30	60	2,66	36,36
М-02	26	26	0,00	35	1,55	34,62
М-03	159	250	57,23	265	11,76	6,00
М-05	116	168	44,83	173	7,68	2,98
М-06	419	487	16,23	461	20,45	-5,34

Продовж. табл. 1

M-07	94	107	13,83	129	5,72	20,56
M-08	0	3	100,00	3	0,13	0,00
M-09	78	66	-15,38	83	3,68	25,76
M-10	38	32	-15,79	44	1,95	37,50
M-11	46	36	-21,74	29	1,29	-19,44
M-13	8	13	62,50	7	0,31	-46,15
M-14	53	77	45,28	76	3,37	-1,30
M-15	59	125	111,86	86	3,82	-31,20
M-16	1	8	700,00	4	0,18	-50,00
M-17	1	0	-100,00	0	0,00	0,00
M-18	34	31	-8,82	21	0,93	-32,26
M-19	96	123	28,13	132	5,86	7,32
M-20	3	0	-100,00	5	0,22	500,00
M-21	96	96	0,00	110	4,88	14,58
M-22	29	31	6,90	41	1,82	32,26
M-23	2	4	100,00	2	0,09	-50,00
M-24	3	1	-66,67	1	0,04	0,00
M-25	3	4	33,33	4	0,18	0,00
M-26	0	0	0,00	0	0,00	0,00
M-27	1	1	0,00	7	0,31	600,00
M-28	8	25	212,50	26	1,15	4,00
M-29	17	28	64,71	24	1,06	-14,29
M-30	431	461	6,96	426	18,90	-7,59

У табл. 1: * – розраховано автором.

На підставі отриманих результатів розрахунків можна зробити наступні висновки:

– загалом спостерігається негативна тенденція зростання аварійності на міжнародних автомобільних шляхах України: у 2022 р. на автомобільних дорогах України міжнародного значення сталося 1844 ДТП, у 2023 р. – 2247 ДТП (зростання на 21,85%), у 2024 р. – 2254 ДТП (зростання на 0,31%);

– найбільшою аварійністю наразі характеризуються такі міжнародні автомобільні шляхи України: "Київ-Чоп", на який у 2024 р. приходилося 20,45% усіх ДТП на автомобільних дорогах України міжнародного значення; "Стрий-Умань-Дніпро-Ізварине" – 18,90% усіх ДТП на автодорогах України міжнародного значення; "Київ-Харків-Довжанський" – 11,76% усіх ДТП на автодорогах України міжнародного значення; "Київ-Одеса" – 7,68% усіх ДТП на автодорогах України міжнародного значення; "Доманове-Ковель-Чернівці-Тереблече" – 5,86% усіх ДТП на автодорогах України міжнародного значення; "Київ-Ковель-Ягодин" – 5,72% усіх ДТП на

автодорогах України міжнародного значення. Загалом на вказані 6 міжнародних автодоріг України приходить понад 70% ДТП на автодорогах України міжнародного значення, тому саме ці міжнародні автомобільні шляхи потребують першочергової модернізації та ретельнішого контролю за швидкісним режимом руху автомобілів.

Список використаних джерел

1. Автомобільні шляхи України. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Автомобільні_шляхи_України (дата звернення: 09.01.2025).
2. Статистика ДТП в Україні за 2022 рік. *Патрульна поліція України*. URL: <https://patrolpolice.gov.ua/wp-content/uploads/2023/02/12.2022.xlsx> (дата звернення: 13.01.2025).
3. Статистика ДТП в Україні за 2023 рік. *Патрульна поліція України*. URL: <https://patrolpolice.gov.ua/wp-content/uploads/2024/01/12.2023.xlsx> (дата звернення: 17.01.2025).
4. Статистика ДТП в Україні за 2024 рік. *Патрульна поліція України*. URL: <https://patrolpolice.gov.ua/wp-content/uploads/2025/01/12.2024.xlsx> (дата звернення: 20.01.2025).

УДК 339.9+338.2:330.34

JEL Classification: O33, F63

Олійник К. Д.,
здобувач вищої освіти,
Маріупольський державний
університет, м. Київ

RESOURCE FACTORS OF DIGITAL INEQUALITY: THE ROLE OF DATA CENTERS IN STRENGTHENING DEPENDENCIES

Many studies [1; 2; 3] have shown the overall positive impact of ICT on the welfare of society, ICT innovations increase productivity by reducing costs and improving management, also stimulate the creation of social capital and expand people's opportunities by saving time, expanding the boundaries for the dissemination of knowledge, but at the same time, the growth in developed countries was stronger than in developing ones. In addition, the effect of ICT depends on institutional factors. Many modern digital technologies are initially aimed at "well-being not for everyone". Such energy-intensive technologies

require such a high specific consumption of limited resources that not everyone can use them (even if they are made universally available in terms of income and price). At the same time, it is quite possible that much less resource-intensive technologies exist (or can be developed) to meet the same needs that would allow the majority of the population to fit within resource constraints. Innovative activity as a sphere of competition of producers is the basis of innovative competition, characterized by a number of features in forms and methods, but not in meaning [4]. These features are associated, first of all, with the receipt and use of resources necessary for the development and implementation of innovations; with the commercialization of results; organization and financing of innovative processes.

Large language models (LLM) require significant computing power. And this is only part of the costs. The rapid growth of generative artificial intelligence products leads to huge energy costs - the energy consumption of data centers is gradually reaching gigantic volumes. Data centers will require modernization - for example, a combination of several renewable energy sources. Other solutions are emerging at the intersection of several technologies: AI systems can manage switching between different energy sources in search of an optimal power scenario.

In 2022, data centers consumed 460 terawatt-hours (TWh), accounting for 2% of the world's total electricity consumption [5]. By the end of 2023, global spending on intelligent data centers was estimated at \$60.04 billion. In comparison, in 2022, the figure was estimated at \$55.39 billion, representing an increase of 8%. Experts predict that the amount of energy consumed by data centers could more than double every three years as a result of the growth of AI systems. Global data centers will consume 1,000 TWh, equivalent to the annual electricity consumption of Japan. AI will account for more than 10% of global energy consumption in the data center industry [5]. The expansion of the global smart data center industry is a prerequisite for reducing grid power loads, driven by the need to reduce energy costs as data center capacity increases to support resource-intensive AI and high-performance computing workloads. Positive momentum is also provided by the shift towards cloud computing and ongoing digital transformation initiatives across industries. As companies increasingly embrace cloud solutions for greater agility, scalability, and cost efficiency, the demand for smart data centers that can support these technologies is growing.

In addition, technological advances and automation are important drivers. The introduction of new technologies such as edge computing and improved networking solutions have redefined data management paradigms, increasing the overall efficiency and performance of data centers. At the same time, AI-powered automation tools provide real-time monitoring, predictive maintenance, and comprehensive workload management, significantly reducing downtime and maximizing resource utilization.

The following factors are driving the widening digital divide:

(1) The continued migration of workloads to the cloud. Organizations across sectors are moving from traditional on-premises infrastructure to cloud solutions that provide scalability, flexibility, and cost efficiency. Enterprises increasingly rely on digital platforms to support operations, customer interactions, and information processing, creating additional demand for data center resources.

(2) The rise of edge computing, which reduces latency and improves performance while reducing the burden on traditional data centers. As the amount of information generated by IoT devices continues to grow exponentially, so does the need to process and analyze this data closer to its source.

(3) Different rates of digital innovation. The integration of edge computing solutions into existing data center infrastructure opens up additional avenues for innovation. Companies are able to improve their operational efficiency and deliver real-time services to customers.

(4) The presence of hyperscalers – advanced cloud providers that have huge capacities and provide access to them. We highlight the following characteristics of hyperscalers: they have an infrastructure available to users, amounting to hundreds of thousands of servers; they design the architecture of their platforms in such a way that the platforms can scale horizontally; they create the effect of a limitless cloud for the customer.

The growth of hyperscalers is also driven by the rapid development of more consumer-oriented digital services: social networks, e-commerce platforms, online games. Analysts believe that by 2029, hyperscalers will account for more than 60% of the world's digital data processing capacity, while the share of corporate data centers will decrease to 20%. This creates new threats for the strengthening of the digital divide.

Список використаних джерел

1. Птащенко О., Резнікова Н., Іващенко О. Міжнародні стратегічні альянси в умовах цифрових трансформацій і розвитку ринку даних. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2023. № 2 (12). С. 214–227. <https://doi.org/10.32750/2023-0218>.

2. Резнікова Н. В., Булатова О. В., Шлапак А. В., Іващенко О. А. Платформізація цифрової економіки чи техноглобалізм цифрових платформ? Трансформаційний потенціал діджиталізованих екосистем для міжнародного бізнесу і торгівлі. *Ефективна економіка*. 2023. № 6. <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.6.1>.

3. Булатова О. В., Резнікова Н. В., Іващенко О. А. Цифровий розрив чи цифрова нерівність? Нові виміри глобальних асиметрій соціально-економічного

розвитку в умовах техноглобалізму. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка*. 2023. Вип. 25. С. 45–57. <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2023-13-25-45-57>.

4. Резнікова Н. В., Карп В. С., Іващенко О. А. Міжнародний досвід інституційного сприяння розвитку цифрової економіки і протидії загрозам техноглобалізму в умовах інноваційного суперництва. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 17. С. 5–12. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.17.5>.

5. Power-hungry AI is putting the hurt on global electricity supply. Data centers are becoming a bottleneck for AI development. *Ars Technica*. 2024. URL: <https://arstechnica.com/ai/2024/04/power-hungry-ai-is-putting-the-hurt-on-global-electricity-supply/> (дата звернення: 05.02.2025).

УДК 32:796

JEL Classification: F60, L83

Сліжевський А. Ю.,

здобувач вищої освіти,

Приватне акціонерне товариство "Вищий навчальний заклад "Міжрегіональна Академія управління персоналом", м. Київ

МІЖНАРОДНИЙ СПОРТ І ГЛОБАЛЬНА КОНКУРЕНЦІЯ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ

Спорт існує настільки ж давно, як і людство. Ще на ранніх етапах розвитку, коли люди жили в печерах, вони вже здійснювали фізичні вправи, хоча тоді це не сприймалося як спорт. Спорт, як і інші сфери життя, постійно еволюціонував. У Стародавньому Римі фізична активність стала не тільки важливою частиною культурного життя, а й символом цілого етапу розвитку людства, а Олімпійські ігри стали вершиною спортивних досягнень того часу. Кожна країна, зважаючи на свої культурні та історичні особливості, розвивала свої унікальні види спорту: Карате в Японії, Капоейра в Бразилії, Кунг-фу в Китаї, Тхеквон-до або Теккьон в Кореї. Багато сучасних видів спорту мають свої корені в стародавніх бойових мистецтвах або навіть у таких класичних іграх, як футбол чи баскетбол, але вже в організованій і структурованій формі.[3] **З початком глобалізації** спорт став важливим інструментом у політичних та економічних процесах. Як і в інших сферах, глобалізація принесла нові можливості для розвитку,

але одночасно змінила й політичний ландшафт світу. Спортивні змагання стали альтернативою військовим конфліктам, даючи можливість державам вирішувати суперечки без застосування сили. Водночас, зростаючий інтерес до міжнародних турнірів і спортивних прогнозів, перетворив спорт на майданчик для економічних і політичних маневрів. У багатьох країнах активно розвивалася інфраструктура для популярних видів спорту — створювалися клуби, школи та спортивні організації. З часом спорт став важливою складовою частиною глобального соціокультурного простору, здобувши значення на міжнародному рівні.

У цих тезах будуть постійно використовуватися терміни **міжнародний спорт** і **регіональний спорт**. Міжнародний спорт охоплює змагання, що проводяться між спортсменами або командами з різних країн і регулюються глобальними організаціями. Регіональний спорт, у свою чергу, обмежується певним регіоном чи країною і часто управляється місцевими організаціями.

З глобалізацією спорт отримав нові можливості, але й зіштовхнувся з новими викликами. **Спочатку розберемо переваги**. Одними з основних переваг стали: економічні вигоди, міжнародний вплив, культурний обмін, технічні інновації, масовість спорту, міжнародне визнання спортсменів.

Економічні вигоди, що виникають завдяки глобалізації спорту, охоплюють широкий спектр учасників цієї сфери, включаючи регіони, спонсорів, команди та самих спортсменів. Одним з основних факторів, що визначають економічний потенціал міжнародного спорту, є глобальна аудиторія, що дозволяє транснаціональним компаніям значно ефективніше презентувати (рекламувати) свої продукти на міжнародну аудиторію. Вкладення в спонсорство міжнародних змагань є вигідними для брендів, оскільки це дозволяє їм отримати доступ до значно більшої та різноманітної аудиторії, порівняно з локальними подіями. Ці економічні вигоди також поширюються на спортсменів і команди. Спонсорські контракти з глобальними брендами, такими як Nike, значно перевищують по вартості угоди з місцевими компаніями. Спонсори, що підтримують міжнародних спортсменів, забезпечують їм не тільки фінансову підтримку, але й можливості для кар'єрного зростання, отримання високих гонорарів та збільшення популярності. Крім того, міжнародні змагання сприяють значному збільшенню кількості глядачів, що призводить до додаткових доходів від продажу квитків, мерчандайзингу та трансляцій.[4] Також регіони, що проводять міжнародні спортивні змагання, отримують вигоди у вигляді значного припливу туристів та спортсменів з різних куточків світу. Це сприяє економічному розвитку місцевих економік, збільшуючи

попит на послуги в сферах готельного бізнесу, транспорту, обслуговування, а також стимулюючи розвиток інфраструктури. Проведення міжнародних спортивних подій сприяє економічному розвитку регіонів і підвищує їх конкурентоспроможність. Таким чином, економічні вигоди від міжнародного спорту мають всебічний вплив, сприяючи розвитку не тільки спортивних організацій, а й значним чином впливаючи на економічну ситуацію на локальних та глобальних рівнях. Міжнародний спорт, завдяки своєму глобальному охопленню, став важливим **інструментом політики**. Його використовують для досягнення політичних цілей, вирішення конфліктів і здобуття політичних переваг. Одним із найбільш яскравих прикладів є Олімпійські ігри, які слугують майданчиком для демонстрації політичної сили та вирішення міжнародних суперечок. У цьому контексті спорт набуває символічного значення, стаючи важливою складовою політичних процесів. Спорт і політика мають спільні риси, зокрема конкуренцію і концепцію перемоги чи поразки. Спортивні змагання відображають суперечності між державами, їхніми інтересами та боротьбу за вплив. Іноді спорт використовується як метафора політичних процесів, хоча така спрощена аналогія може призвести до спотворення серйозних політичних питань. У цьому контексті важливою є концепція "м'якої сили" (soft power), яка дозволяє державам реалізувати політику переконання через універсальні цінності. Спортивні події, як Олімпійські ігри чи чемпіонати світу, дають можливість підвищити міжнародну легітимність країни, сприяючи її інтеграції в світову політичну спільноту. [1] У такому контексті глобальні спортивні події стають потужним інструментом у реалізації довгострокової стратегії держави, спрямованої на розширення свого політичного впливу через приваблення та переконання інших. Крім того, політики використовують спортивні події для популяризації своїх ідей, залучаючи відомих спортсменів до своїх піар кампаній, що додає додаткового політичного ефекту. Спорт стає таким чином важливим інструментом для формування іміджу, зміцнення позицій на міжнародній арені та досягнення політичних цілей. Зростання популярності спорту вивело його на міжнародний рівень, сприяючи активному культурному обміну та взаємодії між країнами. Це призвело до збільшення кількості спортсменів і глядачів, зробивши спорт поширенішим і доступнішим. Глобалізація та інформаційні технології дозволили спортсменам стати відомими на світовій арені, отримати ширше визнання та відігравати роль амбасадорів не лише спортивних досягнень, а й соціальних змін. [2] Масовість спорту також сприяла вдосконаленню змагань, що призвело до

впровадження інновацій. Наприклад, у футболі запроваджено систему відео-асистента арбітра (VAR) для підвищення точності суддівських рішень, а в бойових мистецтвах використовуються сенсорні датчики для об'єктивної фіксації ударів. Такі технологічні покращення підвищують справедливість змагань, рівень безпеки та сприяють подальшому розвитку спорту. Усе це стало можливим завдяки глобалізації, що створила єдиний світовий спортивний простір.

Хоча процес глобальної інтеграції надав значний імпульс розвитку спорту, він також зумовив появу **нових викликів для регіональних спортивних клубів і організацій**. Місцеві спортивні школи вимушені конкурувати з міжнародними лігами, які володіють розвиненішою інфраструктурою, більшими фінансовими ресурсами та доступом до передових методик підготовки спортсменів. Це впливає не лише на рівень змагальної діяльності, а й на збереження національних спортивних традицій. Показовим прикладом є еволюція тхеквон-до. Спочатку цей бойовий стиль розвивався під егідою Міжнародної федерації тхеквон-до (ІТФ), заснованої у 1966 році, яка зберігала традиційну методологію підготовки, зосереджуючись на технічних аспектах, філософських засадах та принципах самозахисту. Однак у 1973 році була створена Всесвітня федерація тхеквон-до (ВТФ), що адаптувала дисципліну до олімпійських стандартів. Запровадження уніфікованих правил, використання електронних сенсорів для підрахунку балів та зміна акцентів, зробили ВТФ більш спортивним. Водночас це призвело до значного віддалення від традиційних бойових принципів, що, фактично, перетворило мистецтво самозахисту на суто спортивну дисципліну. Ще одним серйозним викликом для регіонального спорту є **відтік талантів**. Молоді перспективні спортсмени часто змушені залишати країну в пошуках кращих умов для тренувань, фінансової підтримки та професійного зростання. Це послаблює місцеві клуби, які втрачають своїх найсильніших вихованців, що, своєю чергою, знижує рівень національних змагань. У результаті національні федерації стикаються з нестачею висококласних спортсменів, що ускладнює їхню конкурентоспроможність на міжнародній арені. Окремим фактором, що загрожує розвитку регіонального спорту, є **домінування транснаціональних комерційних ліг і спонсорів**. Глобальні спортивні корпорації та масштабні міжнародні турніри отримують основну увагу засобів масової інформації та значну частку фінансових інвестицій, що суттєво обмежує ресурси для підтримки місцевих змагань. Це негативно впливає як на популярність регіонального спорту, так і на його економічну

стабільність. Наприклад, у багатьох країнах традиційні види спорту поступово втрачають аудиторію на користь міжнародних ліг, таких як Англійська прем'єр-ліга у футболі або НБА в баскетболі.

Глобалізація сприяла масовому розвитку спорту, значно посиливши його економічну та політичну підтримку. Водночас це загостило виклики для регіональних спортивних федерацій, організацій і клубів, які стикаються з обмеженими ресурсами та не можуть ефективно конкурувати з великими міжнародними структурами. Останні мають значні переваги у залученні спортсменів, отриманні спонсорських контрактів і державного фінансування, що посилює диспропорцію у спортивній індустрії. Водночас глобалізація має залишатися рушієм прогресу, проте важливо забезпечити збереження національної ідентичності спорту.

Список використаних джерел

1. Ніколайчук Г. Г. **Особливості взаємозв'язку спорту і політики.** Міністерство освіти і науки України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
2. Панченко В., Живоглядова Д. **Сучасні практики обміну культурними ресурсами: досвід міжнародних мережевих структур.** Наукові записки НаУКМА. Історія і теорія культури. 2021 р. Т.4. ISSN 2617-8907. 34 с.
3. Кун Л. **Всеобщая история физической культуры и спорта.** 1982. – 402 с.
4. Харченко Т. О., Liu Ziming. **Вплив спортивної індустрії на економічний розвиток.** Економіка та суспільство. 2022 р. 5 с.
5. Ніколайчук Г. **Теоретичні аспекти дослідження взаємозв'язку спорту і політики.** Г. Ніколайчук Гілея: науковий вісник: Зб. наук. пр.К., 2015. 289 с.

СЕКЦІЯ 3. ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ
SECTION 3. ACCOUNTING AND TAXATION

УДК 657.1

JEL Classification: M41

Гура Н. О.,
д-р екон. наук, професор,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ

В останні десятиліття бухгалтерська наука в Україні розвивається бурхливими темпами. Бухгалтерський облік – це прикладна наука, яка повинна забезпечити облікове забезпечення усіх процесів і змін в економіці, тому вона розвивається з розвитком економіки. Протягом останніх десятиліть постійно з'являються нові об'єкти обліку, нові види діяльності підприємства, нові організаційно-правові форми господарювання, розвивається законодавчо-нормативна база – і бухгалтерська наука займається розробкою відповідного облікового забезпечення.

До незалежності України тематика докторських дисертацій з бухгалтерського обліку була пов'язана значною мірою з впровадженням електронної обчислювальної техніки в обліку. Після реформування обліку в 2000 році кількість захищених і докторських, і кандидатських дисертацій суттєво збільшилась. Можна визначити, що основними факторами впливу на розвиток бухгалтерської науки на сьогодні є наступні:

- реформування обліку за МСФЗ;
- економіко-соціальний розвиток країни;
- розробка та удосконалення законодавчого забезпечення;
- розвиток інформаційних технологій.

На початку реформування обліку здійснювались дослідження за кожним з об'єктів і методів обліку з урахуванням змін, пов'язаних з впровадженням міжнародних стандартів обліку; особлива увага приділялась новим на той час для вітчизняного обліку об'єктам – нематеріальні активи, цінні папери, гудвіл, валютні кошти. За кожним з об'єктів обліку було захищено декілька кандидатських дисертацій. Було приділено увагу і звітності, яка подавалась за новим форматом, у тому числі консолідованій. Докторські дисертації більше захищались за новими або оновленими для вітчизняного обліку напрямками – управлінський облік, аудит, контроль, облікова політика, оцінка, а також за видами діяльності, організаційно-правовими формами господарювання. З проблем контролю і аудиту захищено по декілька докторських дисертацій. Ряд досліджень був пов'язаний з чинним в перше десятиліття 21 століття податковим обліком.

Завжди актуальними залишаються дослідження з обліку витрат у розрізі різних видів економічної діяльності і видів діяльності підприємства (операційна, фінансова, інвестиційна), з обліку на підприємствах різних видів діяльності і організаційно-правових форм господарювання – як традиційних для країни (торгівля, сільське господарство, будівництво), у тому числі малодосліджених (житлово-комунальне господарство), так і нових – підприємства малого бізнесу, неприбуткові організації, акціонерні товариства, недержавні пенсійні фонди, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, компанії з управління активами, інститути спільного інвестування тощо. Ряд досліджень присвячено новим видам діяльності підприємства – інноваційна, інвестиційна, екологічна, соціально-відповідальна.

Приділено значну увагу такій складовій бухгалтерської науки, як аналіз – як в ряді захищених докторських дисертацій з цього напрямку, так і в багатьох кандидатських дисертаціях як один з розділів..

Багато досліджень присвячено гармонізації обліку з міжнародними стандартами, особливо у зв'язку з переходом у 2012 і 2019 роках відповідних підприємств на подання звітності за міжнародними стандартами.

Треба зазначити, що в українській науці багато досліджень з питань розвитку теоретичних засад науки – філософія обліку, інституціональна теорія обліку, метатеорія обліку, бухгалтерський облік як система тощо.

В останні роки дослідження за традиційними об'єктами обліку вже не є актуальними, але з'являються нові об'єкти обліку – інтелектуальний капітал, електронні гроші, криптоактиви, трансфертне ціноутворення, і щодо кожного з них здійснюються наукові дослідження. Активно розвивається звітність, розширюється склад показників і вимоги до нефінансової звітності, і відповідно активізуються наукові дослідження з нефінансової, інтегрованої, корпоративної звітності, звітності зі сталого розвитку.

Реформування обліку в державному секторі призвело до активізації наукових досліджень в цьому напрямі. Актуальним напрямом досліджень на сьогодні стають також дослідження з обліку в умовах сталого розвитку.

Треба зазначити, що в наукових роботах, у тому числі молоді, приділяється увага питанням післявоєнного відновлення країни і його облікового забезпечення.

Важливим фактором впливу на розвиток бухгалтерської науки є активна цифровізація економіки, що знаходить відображення в тематиці наукових робіт з бухгалтерського обліку – інформаційні системи в обліку та аудиті, технології блокчейн, Business Intelligence, операції з криптоактивами, електронні платежі, електронний документообіг, і навіть застосування штучного інтелекту.

Як зазначалось, розвиток економіки потребує відповідного розвитку бухгалтерської науки. Зокрема, на кафедрі обліку та аудиту КНУ імені Т. Шевченка перша захищена дисертація доктора філософії стосувалась нового об'єкта обліку – криптоактивів, і в ній уперше у світовій практиці дано чітке обґрунтування віднесення різних видів токенів до відповідних об'єктів обліку.

Бухгалтерська наука не тільки розробляє відповідне облікове забезпечення, а й стає основою для розробки законодавчого забезпечення обліку. Зокрема, багато нормативних документів з обліку і змін до них стали результатом роботи окремих науковців (особисто автором розроблено, у тому числі, "Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку фінансових витрат"), наукових підрозділів вищих навчальних закладів, науково-дослідного фінансового інституту у складі ДННУ "Академія фінансового управління".

Наука як діяльність включає не тільки процеси формування і передавання знань, але й їхнє відтворення при підготовці наукових кадрів. Бухгалтерський облік є наукою системи вищої освіти, і для підготовки нових поколінь бухгалтерів необхідні викладачі з достатнім науковим рівнем. Таким чином, розвиток бухгалтерської науки забезпечує не тільки облікове забезпечення відповідних процесів в економіці і законодавче забезпечення обліку в країні, а й підготовку викладачів ВНЗ, які навчають нових спеціалістів з бухгалтерського обліку.

УДК 657

JEL Classification: M42, M54

Проскуріна Н. М.,

д-р екон. наук, професор, завідувач
кафедри обліку та оподаткування,
Запорізький національний
університет, м. Запоріжжя

Удодова Я. В.,

канд. екон. наук, доцент
кафедри обліку та оподаткування,
Запорізький національний
університет, м. Запоріжжя

Залогін Є. С.,

фінансовий директор,
ТОВ "ФУД СТОРІ ГРУПП", м. Запоріжжя

ОРГАНІЗАЦІЯ КАДРОВОГО АУДИТУ ПІДПРИЄМСТВА

Кадровий аудит – це проведення комплексного аналізу документації і перевірка відповідності внутрішніх нормативних актів, що встановлюють порядок ведення діловодства, вимог українського законодавства [1].

Нормативно-правові акти України не передбачають обов'язково проведення аудиту кадрової діяльності. В такому разі, управлінський персонал підприємства самостійно визначає перелік підстав для ініціювання внутрішньої або зовнішньої перевірки кадрової роботи на підприємства. На нашу думку, кадровий аудит доцільно проводити в таких ситуаціях:

- зміна нормативно-правових актів у сфері ведення кадрового документообігу.
- зміна керівника підприємства;
- зміна керівника відділу кадрів або єдиного співробітника, який відповідає за цю ділянку роботи;
- наявні скарги співробітників на організацію роботи відділу кадрів;
- наявні скарги співробітників на порушення підприємством норм трудового законодавства;
- значна плинність кадрів;
- масове скорочення працівників підприємства;
- перед проведенням перевірки з боку інспекторів праці Державної служби України з питань праці та її територіальних органів, а також інспекторів виконавчих органів міських рад обласного значення та об'єднаних територіальних громад;
- оптимізація або скорочення відділу кадрів і передача його функцій бухгалтеру або іншому співробітнику підприємства.

– процес архівування великої кількості кадрових документів.

Ми погоджуємося з Мотузенко О., що головною метою і цінністю аудиту персоналу та кадрового аудиту є можливість комплексної діагностики стану кадрової роботи в організації – виявлення проблемних зон та резервів підвищення ефективності використання людських ресурсів [2].

Порядок проведення аудиту кадрової роботи, як правило, поділяються на етапи, містять низку заходів з оцінки стану документообігу всередині компанії.

Підготовчий етап. Перед початком перевірки аудиторі мають з'ясувати мету і завдання, які ставить управлінський персонал, вивчити бізнес-середовище підприємства, визначити терміни перевірки. З практичного досвіду, можемо зазначити, ащо тривалість аудиту залежить від обсягу роботи і може займати від кількох днів до кількох тижнів.

Етап планування. Основним моментом на цьому етапі є визначення документів, які необхідно проаналізувати та перевірити. Система кадрового аудиту підприємства не передбачає наявності певного переліку ділових паперів, які мають бути перевірені в обов'язковому порядку. Як правило, до цього переліку належать:

- Колективний договір;
- Трудового розпорядок;
- Штатний розпис;
- трудові договори (контракти), укладені зі співробітниками підприємства;
- договори про матеріальну відповідальність, укладені з матеріально-відповідальними особами;

– накази по кадровому складу (про прийняття та звільнення з роботи, переведення, надання відпустки та інші).

– особові справи працівників;

– графік відпусток співробітників;

– графіки змінних працівників про приймання-передачу зміни;

– таблиці обліку робочого часу;

– угоди на обробку персональних даних кожного співробітника.

– трудові книжки та вкладиші до них (в паперовому, або електронному форматі);

– перелік затверджених посадових інструкцій.

– внутрішні порядки, положення, наприклад про премії, надання відпусток або відрядження;

– документообіг, пов'язаний з охороною праці;

– документообіг, пов'язаний з військовим обліком.

Даний перелік не є вичерпаним, так як залежить від поставлених завдань управлінського персоналу перед аудиторами.

Етап дослідження та аналізу документів. Кадрові документи перевіряється на відповідність їх складання нормативно-правовим актам. Насамперед це наявність документа на підприємстві; наявність підписів посадових осіб, реєстраційних номерів і необхідних відміток; повнота заповнення документів; ідентичність інформації, що міститься в різних документах, але має одну предметну область (наприклад, відповідність назви посади штатному розпису, відповідність окладів у різних наказах та інших паперах).

Під час кадрового аудиту необхідно звертати увагу на виконання соціальних гарантій для співробітників, наприклад, підвищена ставка, додаткові дні до відпустки, наявність додаткового медичного страхування, достроковий вихід на пенсію.

Зазвичай на цьому етапі виконують наступні аудиторські процедури:

– аналітичні процедури – вивчення документів та їх порівняння;

– опитування, анкетування та тестування управлінського персоналу та співробітників підприємства;

– спостереження за роботою персоналу;

– порівняння, співставлення даних в документах.

– арифметичні підрахунки, перерахунки та розрахунки.

Заключний етап. Узагальнення доказів, отриманих при проведенні кадрового аудиту, здійснюється при завершенні перевірки. Як правило таке узагальнення здійснюється у формі звіту, яку розробляє і затверджує виконавець кадрового аудиту. Звіт містить опис проведеного дослідження; знайдених помилок і недоліків, а також рекомендації щодо їх усунення.

Таким чином, поділяючи думку проф. Петрової І. Л., впевнено можна констатувати, що кадровий аудит є необхідним інструментом управління персоналом. Його роль зростає в умовах автоматизації та цифровізації

трудоу процесів, поглиблення дефіциту людських ресурсів, наростання конкуренції на внутрішніх та зовнішніх ринках. Проведення кадрового аудиту дозволяє оцінити стан використання персоналу як найціннішого активу підприємства, виявити невідповідності та недоліки, критичні проблеми і зони ризику. Завдяки кадровому аудиту менеджмент підприємства може ідентифікувати сильні та слабкі сторони управління персоналом, помітити їх зв'язок із можливостями та загрозами зовнішнього середовища, що в кінцевому підсумку сприятиме вибору оптимальної стратегії розвитку підприємства. На основі кадрового аудиту можна визначити, наскільки ефективно реалізуються оперативні та стратегічні завдання підприємства, а також сформулювати рекомендації щодо підвищення ефективності стратегічного управління людськими ресурсами [3].

Список використаних джерел

1. Кадровий аудит. Офіційний сайт Журнал "Кадровик.ua". URL: <https://www.kadrovik.ua/product-category/poslugi/kadrovij-audit?srsltid=AfmBOorr9QFmxFeUqOgq3fuztTBznGSVvavujdRLTg9z9IjOU2QnUvXm>.
2. Мотузенко О. Організація кадрового аудиту в компанії: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Вчені записки Університету "КРОК"*. № 3(75). 2024. С. 120-132.
3. Петренко І. Л. Кадровий аудит в системі стратегічного аналізу людських ресурсів організації. *Економіка і суспільство*. № 70. 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5264/5208>

УДК 658.532

JEL Classification: M41, L81

Струк Р. Н.,
здобувач вищої освіти,
Львівський торговельно-
економічний університет, м. Львів

АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ І МЕТОДИКИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ВИТРАТ, ДОХОДІВ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ В ТОРГІВЛІ

Функціонування системи менеджменту підприємств торговельного бізнесу в сучасних невизначених умовах діяльності та військової агресії Росії проти України, посилення конкурентної боротьби на товарних ринках обумовлює гостру необхідність запровадження сучасних інформаційних систем управління. Однією з таких систем є управлінський облік.

Управлінський облік з початку виникнення і до тепер формувався як закономірний процес постійного удосконалення обліку, аналізу і контролю витрат і як управлінська орієнтація цих підсистем. Він має вікові традиції. Та лише наприкінці XIX та початку XX ст. у фаховій науковій літературі аргументовано робиться висновок про те, що великим досягненням вчених було створення таких систем обліку витрат, як: "стандарт-кост" (Г. Емерсон, Ч. Гаррісон) "директ-костинг" (Дж. Кларк, Дж. Харріс), "центри відповідальності" (Дж. Хіггінс), "диференційна система" (Р. Каплан, Р. Купер), що з часом дозволило сформулювати спеціальну галузь бухгалтерії - управлінський облік (Р. Антоні) [1, 2, 3].

Отже, значною особливістю англо-американської бухгалтерії було те, що в організації обліку мав місце його розподіл на фінансовий і управлінський. Ці винаходи поступово перенеслися до вітчизняної бухгалтерської системи. На сьогоднішній час вже багато суб'єктів господарювання виробничої сфери створили окрему службу управлінського обліку і звітності. Є вагомі результати накопичення певного досвіду у цій сфері управління. Разом з цим, варто зауважити, що в Україні до тепер існують проблеми організаційного і методичного характеру при розробці і впровадженні управлінського обліку у сфері торгівлі, у якій порівняно з виробничими підприємствами, управлінський облік значно відстає у контексті його застосування. Вітчизняні торговельні підприємства повільно запроваджують ефективні системи стандарт-косту, директ-костингу, центрів відповідальності, процесного обліку, біхевіристичних підходів до управління тощо. На противагу цьому, у розвинених країнах світу управлінський облік саме у торговельному бізнесі застосовується досить активно. Такий досвід переконливо усуває міф про те, що управлінський облік властивий переважно підприємствам виробничої сфери. На підтвердження цієї тези провідні вчені з управлінського обліку відомих університетів США (Хенсен, Мерієн, Моуєн) та Канади (Еліас та Сенков) у своїй ґрунтовній праці "Управлінський облік" стверджують, що: "...облікова інформація потрібна та використовується на всіх етапах управління, включаючи планування, контроль та прийняття рішень. Більше того, потреба в інформації управлінського обліку не обмежується виробничими організаціями, але притаманна всім типам організацій: виробничим, торговельним та сервісним" [1, с.4].

Представники наукової спільноти та менеджери-практики з управлінського обліку наголошують, що серцем інформаційної системи управлінського обліку є процеси. Саме у розумінні процесного підходу в

технології діяльності та в управлінні й обліку, торговельний бізнес стає досить привабливим і необхідним для застосування управлінського обліку.

З погляду організації процесний підхід до технології торгівлі у більшості випадків передбачає виділення трьох процесів: 1) постачання (закупівля) товарів; 2) складування та передпродажна підготовка; 3) продаж (реалізація) товарів покупцям. Цей підхід покладається в основу створення місць витрат, доходів і фінансових результатів та центрів відповідальності торговельного підприємства.

З позицій методики управлінського обліку в торгівлі, у першу чергу, виникає проблема відображення господарських фактів на бухгалтерських рахунках. З боку фахівців і науковців висловлюються різні думки щодо використання бухгалтерських рахунків, зокрема, пропонуються системи рахунків-екранів, механізми використання простої (уніграфічної) системи бухгалтерських записів, загальної, інтегрованої та переплетеної систем управлінського обліку тощо [4]. Варто відзначити, що кожна з пропозицій має низку переваг та недоліків, а також свою нішу застосування. Це породжує необхідність пошуку більш досконалої системи управлінського обліку. На нашу думку управлінський облік має генерувати управлінську інформацію у багатьох аналітичних розрізах: за видами об'єктів обліку, аналітичними статтями, центрами відповідальності, системами планування, калькулювання, аналізу й контролю, стратегічними ключовими показниками діяльності тощо. Для вирішення таких проблем вважаємо за необхідне застосування матричних систем обліку за різними аналітичними розрізами управлінської інформації. Окрім цього доцільно використовувати кумулятивні рахунки з багаторівневою структурою, за аналогією застосування рахунків 8 класу. Це дозволить генерувати інформаційні ресурси управлінського обліку за різними задачами. Вважаємо, що застосування цієї пропозиції і подальші наукові дослідження сприятимуть формуванню облікової системи, а, відповідно ефективної системи управління на підприємствах торговельного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Аткинсон Е. А., Каплан Р. С., Мацумура Е. М., Янг М. С. Управлінський облік: інформація для прийняття рішень і реалізації стратегії. Пірсон, 2011. 552 с.
2. Хонгрэн Ч., Фостер Дж., Датар Ш. Управлінський облік. 10-е вид., пер. з англ. 2005. 1008 с.
3. Хенсен Д. Р., Моувен М. М., Еліас Н. С. Управлінський облік : підручник. Київ : Міленіум, 2002. 408 с.
4. Нападовська Л. В. Управлінський облік : монографія. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2000. 450 с.

УДК 657

JEL Classification: M41

Сук П. Л.,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного
університету біоресурсів і природокористування
України "Ніжинський агротехнічний інститут", м. Ніжин

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ НА ОСНОВІ ЧИСТОГО ПРИБУТКУ ВІД ІНШОЇ НЕОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ

Під час здійснення господарської діяльності підприємства використовують витрати. Особливим видом витрат є витрати майбутніх періодів (далі – ВМП). Вони виникають в одному періоді, а визнаються у складі фінансових результатів у подальших періодах.

Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності зазначено, що ВМП – це витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів [1].

ВМП – це витрати, які вже були здійснені, але принесуть економічні вигоди в наступних звітних періодах [2].

Згідно з Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій до ВМП відносяться витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв та агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхового поліса; оплата торгового патенту; передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання тощо.

Інформація про ВМП узагальнюється на рахунку 39 "Витрати майбутніх періодів", за дебетом якого відбувається накопичення витрат майбутніх періодів, а за кредитом – їх списання (розподіл) та включення до складу витрат звітного періоду [3; 4].

У формі фінансової звітності Баланс (Звіт про фінансовий стан) (форма № 1) ВМП знаходяться у статті "Витрати майбутніх періодів" (код рядка 1170), у розділі II "Оборотні активи", в активі Балансу [1; 5].

ВМП розподіляють по наступних періодах з використанням відповідних методів. До прикладу, одним із них може бути метод розподілу ВМП на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності.

Інша неопераційна діяльність – це діяльність підприємства, яка не пов'язана з основною і іншою операційною, а також фінансовою і інвестиційною діяльністю підприємства.

У НП(С)БО 15 "Дохід" зазначено, що до складу інших доходів (доходів від іншої неопераційної діяльності), зокрема, включаються дохід від реалізації фінансових інвестицій; дохід від неопераційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі господарської діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства [6].

Доходи від іншої неопераційної діяльності (інші доходи) реєструють на рахунку 74 "Інші доходи".

Відповідно до 16 "Витрати" інші витрати (витрати від іншої неопераційної діяльності) включають витрати, які виникають під час діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані безпосередньо з виробництвом та/або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) [7].

Облік витрат від іншої неопераційної діяльності (інших витрат) здійснюють на рахунку 97 "Інші витрати".

Для обліку прибутку (збитку) підприємства застосовують рахунок 79 "Фінансові результати".

Прорахунок прибутку (збитку) від іншої неопераційної діяльності підприємства робиться на субрахунку 793 "Результат від іншої діяльності".

Прибуток, використаний у поточному році, а також нерозподілені прибутки чи непокриті збитки поточного та минулих років відображають на рахунку 44 "Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)".

За кредитом рахунку обліковується збільшення прибутку від усіх видів діяльності, за дебетом – збитки та використання прибутку.

На субрахунку 441 "Прибуток нерозподілений" наводиться наявність та рух нерозподіленого прибутку.

Відображається чистий прибуток від іншої неопераційної діяльності за дебетом рахунку 79 (або субрахунку 793) і за кредитом рахунку 44 (або субрахунку 441) [4; 5].

Щоб підрахувати чистий прибуток від іншої неопераційної діяльності потрібно від прибутку від іншої неопераційної діяльності відняти податок на прибуток від іншої неопераційної діяльності. Ставка податку на прибуток дорівнює 18 % із прибутку.

В бухгалтерському обліку і фінансовій звітності чистий прибуток від іншої неопераційної діяльності спеціально не вираховують. Залежно від потреб користувачів бухгалтерської інформації підприємство його може обчислювати на свій розсуд.

Розподіляти ВМП можна за різними методами на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності, які можна формувати за видами чистого прибутку, зокрема на основі: 1) чистого прибутку від зміни вартості фінансових інструментів; 2) чистого прибутку від реалізації фінансових інвестицій; 3) чистого прибутку від відновлення корисності активів; 4) чистого прибутку від неопераційної курсової різниці; 5) чистого прибутку від безоплатно одержаних активів; 6) інших видів чистого прибутку від неопераційної діяльності і т. ін.

Річна сума розподілу ВМП за методом на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності визначається множенням суми розподілу ВМП на коефіцієнт розподілу ВМП, який вираховується діленням чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності за відповідні періоди на плановий обсяг чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності за увесь період.

Розрахунок прибутку (збитку) від іншої неопераційної діяльності підприємства виконується за формулою:

$$П(З)ІНД = ДІНД - ВІНД,$$

де: П(З)ІНД – прибуток (збиток) від іншої неопераційної діяльності; ДІНД – доходи від іншої неопераційної діяльності; ВІНД – витрати від іншої неопераційної діяльності.

Податок на прибуток від іншої неопераційної діяльності розраховується за формулою:

$$ППІНД = ПІНД \times 18\%,$$

де: ППІНД – податок на прибуток від іншої неопераційної діяльності; ПІНД – прибуток від іншої неопераційної діяльності; 18% – ставка податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності.

Для обчислення чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності застосовують формулу:

$$ЧПІНД = ПІНД - ППІНД,$$

де: ЧПІНД – чистий прибуток від іншої неопераційної діяльності.

Обчислення методу розподілу ВМП на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності робиться за формулами:

$$РСРВМП = СРВМП \times КРВМП,$$

де: РСРВМП – річна сума розподілу ВМП; СРВМП – сума розподілу ВМП; КРВМП – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$КРВМП = ОЧПІНД : ПОЧПІНД,$$

де: ОЧПІНД – плановий або фактичний обсяг чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності за окремі періоди; ПОЧПІНД – плановий обсяг чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності за увесь період.

Розподіл ВМП за методом на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності можна здійснювати також за іншим варіантом:

$$PCPBMП = OЧПІНД \times KPBМП,$$

$$KPBМП = CPBMП : ПОЧПІНД.$$

Виконувати шерінг (від англ. *sharing* – розподіл, поділ) ВМП за методом на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності можна двома способами: 1) від первісної (початкової) суми ВМП; 2) від залишкової (поточної) суми ВМП.

Практичні аспекти розрахунку методу розподілу ВМП на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності розглянемо на прикладі.

Приклад. Початкова (первісна) сума ВМП – 84000 грн, строк розподілу – 7 років. Протягом цього періоду передбачається отримати чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності на суму 395000 грн, у тому числі: за 1-й рік – 85000 грн, за 2-й рік – 79000 грн, за 3-й рік – 68000 грн, за 4-й рік – 54000 грн, за 5-й рік – 48000 грн, за 6-й рік – 37000 грн, за 7-й рік – 24000 грн.

Виразуємо коефіцієнти розподілу ВМП: за 1-й рік – 0,2151 (85000 : 395000 = 0,2151), за 2-й рік – 0,2000 (79000 : 395000 = 0,2000), за 3-й рік – 0,1722 (68000 : 395000 = 0,1722), за 4-й рік – 0,1367 (54000 : 395000 = 0,1367), за 5-й рік – 0,1215 (48000 : 395000 = 0,1215), за 6-й рік – 0,0937 (37000 : 395000 = 0,0937), за 7-й рік – 0,0608 (24000 : 395000 = 0,0608).

Прорахунок 1-го способу (від первісної (початкової) суми ВМП) методу розподілу ВМП на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності виконано в таблиці 1.

Таблиця 1

Відрахування ВМП у наступні періоди за 1-м способом (від первісної (початкової) суми ВМП) методу розподілу ВМП на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Чистий прибуток від іншої неопераційної діяльності, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	84000	85000	0,2151	18068
2	84000	79000	0,2000	16800
3	84000	68000	0,1722	14465
4	84000	54000	0,1367	11483
5	84000	48000	0,1215	10206
6	84000	37000	0,0937	7871
7	84000	24000	0,0608	5107
x	Разом	395000	1	84000

Джерело: авторська розробка.

За даними таблиці 1 можна побачити, що при обрахунку 1-го способу (від первісної (початкової) суми ВМП) методу розподілу ВМП на основі

чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності здійснюється абсолютний розподіл вартості необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

В таблиці 2 сформовано технологію прорахунку 2-го способу (від залишкової (поточної) суми ВМП) методу розподілу ВМП на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності.

Таблиця 2

Відрахування ВМП у наступні періоди за 2-м способом (від залишкової (поточної) суми ВМП) методу розподілу ВМП на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Чистий прибуток від іншої неопераційної діяльності, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	84000	85000	0,2151	18068
2	65932	79000	0,2000	13186
3	52746	68000	0,1722	9083
4	43663	54000	0,1367	5969
5	37694	48000	0,1215	4580
6	33114	37000	0,0937	3103
7	30011	24000	0,0608	30011
x	Разом	395000	1	84000

Джерело: авторська розробка.

Виходячи з даних таблиці 2 можна пересвідчитись, що при використанні 2-го способу (від залишкової (поточної) суми ВМП) методу розподілу ВМП на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності в останньому році сума ВМП не перераховується відповідно до коефіцієнту розподілу ВМП, а списується у витрати періоду (30011 грн).

Висновки. Прораховувати ессаймент (від англ. *assignment* – розподіл) ВМП можна за методом на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності.

Інша неопераційна діяльність – це діяльність підприємства, яка безпосередньо не пов'язана з виробництвом та/або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), іншою операційною, а також основною та іншою неопераційною діяльністю підприємства [1].

Розрахунок чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності здійснюється як алгебраїчна сума прибутку від іншої неопераційної діяльності та податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності.

За окремими видами чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності можна застосовувати різні методи розподілу ВМП, а саме на основі: 1) чистого прибутку від зміни вартості фінансових інструментів; 2)

чистого прибутку від реалізації фінансових інвестицій; 3) чистого прибутку від відновлення корисності активів; 4) чистого прибутку від неопераційної курсової різниці; 5) чистого прибутку від безоплатно одержаних активів; 6) інших видів чистого прибутку від неопераційної діяльності і т. ін.

Аллокацію (від англ. *allocation* – розподіл, розміщення) ВМП за методом на основі чистого прибутку від іншої неопераційної діяльності можна виконувати двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv>.

2. Витрати майбутніх періодів: Ключ до фінансової стабільності та успіху бізнесу (2025). Вилучено з : <https://bigtopmagazine.com/vitrati-maybutn-h-per-od-v-klyuch-do-f-nansovo-stab-lnost-ta-usp-hu-b-znesu>.

3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>.

4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.

5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності": Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 "Дохід" (Наказ Міністерства фінансів України). № 290. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>.

7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" (Наказ Міністерства фінансів України). № 318. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.

УДК 657

JEL Classification: H26, Q10

Яковенко А. О.,

канд. екон. наук, доцент, старший науковий співробітник
відділу геоінформаційних технологій та економічних досліджень,
Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства
НААН, с-ще Хлібодарське, Одеська область

Степанова М. М.,

канд. екон. наук, завідувач відділу
геоінформаційних технологій та економічних досліджень,
Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства
НААН, с-ще Хлібодарське, Одеська область

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ РІШЕНЬ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ ПОДАТКОВИХ І ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

У прискореному русі цифровізації економічних процесів, впровадження технологічних рішень у сфері моніторингу податкових і фінансових операцій аграрних підприємств набуває особливої актуальності. Значущість дослідження визначається низкою факторів. Насамперед, аграрний сектор України є стратегічно важливою складовою економіки, що обумовлює необхідність забезпечення транспарентності фінансових потоків та ефективності податкового адміністрування у цій галузі. Специфіка операційної діяльності аграрних підприємств, що характеризується сезонністю виробництва, довготривалістю операційного циклу та складністю логістичних ланцюгів, створює додаткові виклики для систем фінансового моніторингу.

Імплементация цифрових технологій у процеси моніторингу фінансових операцій аграрних підприємств відкриває принципово нові можливості для оптимізації контрольних процедур, мінімізації податкових ризиків та підвищення ефективності адміністрування податкових надходжень [1]. Особливої актуальності набуває дослідження практичних аспектів впровадження цифрових рішень у контексті глобальних тенденцій посилення податкового контролю та міжнародної співпраці у сфері протидії ухиленню від оподаткування. Розробка ефективних механізмів цифрового моніторингу фінансових операцій аграрних підприємств сприятиме підвищенню фіскальної ефективності та зміцненню економічної безпеки держави [2].

Аграрний сектор України, враховуючи свою життєву важливість, є також сферою чималих зловживань податкового законодавства України та бухгалтерського обліку [3]. Найпоширенішими податковими порушеннями є заниження податкового зобов'язання з ПДВ, недостовірне відображення земельного банку, неправдиве відображення урожайності для створення прихованої від оподаткування продукції, неправомірне використання спрощеної системи оподаткування, тіньовий аспект щодо реальних заробітних плат працівникам та ін. Для виявлення даних зловживань ефективно впроваджують цифрові технології, що усуває можливості створення тіньових схем [4]. Детально проаналізуємо порушення податкового законодавства та бухгалтерського обліку в аграрному секторі та виділимо вплив цифрових рішень на їх усунення в табл. 1

Таблиця 1

Основні порушення податкового законодавства та бухгалтерського обліку в аграрному секторі та вплив цифрових рішень на їх усунення

Тип порушення	Статистичні дані, що підтверджують їх вчинення	Вплив та загрози	Інноваційні рішення для їх усунення
1	2	3	4
Заниження податкових зобов'язань з ПДВ	- 35% податкових перевірок виявляють порушення (2015-2020 рр.); - середній розмір донарахувань зобов'язань з ПДВ за період 2015-2020 рр. складає 1,2 млн грн. на агро підприємство; - 42% порушень пов'язані з фіктивними операціями (нереальність операції, купівля податкового кредиту ПДВ виключно на паперах).	- недоотримання бюджетом податкових надходжень; - викривлення конкуренції на ринку; - ризики донарахувань та штрафів для підприємств; - кримінальна відповідальність керівництва.	- система електронного адміністрування ПДВ (СЕА ПДВ) - автоматизований моніторинг податкових накладних; - Blockchain-технології для верифікації транзакцій; - AI-системи виявлення аномалій в податковій звітності; - GPS трекери та інші автоматизовані системи моніторингу для вантажних авто, що будуть свідчити, про реальне перевезення агро вантажів; - електронний документообіг документів.

Продовж. табл. 1

1	2	3	4
Неправомірне використання спрощеної системи оподаткування	- 28% підприємств порушують критерії 4-ї групи (2018-2023); - 15% занижують площі угідь; - 23% не відображають всі види діяльності.	- втрати надходжень місцевими бюджетами; - порушення принципів справедливої конкуренції; - ризик примусового переведення на загальну систему оподаткування; - донарахування податків та штрафи.	- електронний кабінет платника податків; - автоматизована система перевірки критеріїв платника єдиного податку; - GPS-моніторинг земельних ділянок; - інтеграція з Держгеокадастром.
Недостовірне відображення земельного банку	- 23% земель обробляються без документів (2019-2023); - 18% договорів оренди містять недостовірні дані; - 12% площ не відображені в податковій звітності.	- заниження податкової бази; - порушення прав власників земель; - ризики рейдерства; - недоотримання орендної плати власниками.	- супутниковий моніторинг земель; - електронний земельний кадастр на базі Blockchain; - система автоматизованої верифікації договорів оренди; - цифрові карти земельних ділянок.
Порушення в обліку ТМЦ та ПММ	- 45% підприємств мають розбіжності в обліку (2020-2023); - 32% випадків необґрунтованого списання ПММ; - 25% порушень в оприбуткуванні врожаю.	- викривлення фінансової звітності; - заниження податкової бази; - внутрішні розкрадання; - недостовірність управлінської інформації щодо собівартості, ціноутворення та ін.	- GPS-трекери на техніці; - системи контролю витрат палива; - електронні ваги з автоматичною фіксацією; - хмарні системи складського обліку.
Неналежне документування операцій	- 38% операцій оформлені з порушеннями (2018-2023); - 27% первинних документів містять помилки; - 20% операцій не мають повного пакету документів.	- ризики невизнання витрат; - проблеми з підтвердженням податкового кредиту; - штрафні санкції; - ускладнення управлінського обліку.	- електронний документообіг; - хмарні бухгалтерські сервіси; - системи електронного архівування; - автоматизована перевірка коректності документів.

Загалом, посилений моніторинг податкових та фінансових операцій аграрних підприємств в Україні сприяє підвищенню прозорості в аграрному секторі, забезпеченню справедливого оподаткування та наповненню державного бюджету [5]. Законодавче встановлення електронних податкових накладних та системи ЄА ПДВ знизило кількість схем ухилення від оподаткування у 2023-2020 рр. на 56% порівняно з 2015 роком, за даними ДПС України [6]. Впровадження електронного документообігу та автоматизованих систем обліку за даними досліджень аудиторських компаній зменшило кількість помилок на 42%. Аналіз даних Міністерства аграрної політики та продовольства України за 2020–2023 роки підтверджує, що застосування супутникового моніторингу земельних ресурсів дозволило ідентифікувати та усунути близько 65% випадків незаконного використання неоформлених земельних ділянок [7]. Водночас, використання блокчейн-технологій у веденні земельного кадастру забезпечило скорочення кількості спорів щодо прав власності на землю на 38% (Держгеокадастр, 2021–2023 рр.) [8].

Запровадження хмарних технологій у сфері бухгалтерського обліку підвищило ефективність процесів звітності, зменшивши тривалість їх підготовки на 45% і скоротивши кількість помилок на 33%. Крім того, інтеграція GPS-систем для моніторингу сільськогосподарської техніки та контролю витрат паливно-мастильних матеріалів сприяла зменшенню необґрунтованих витрат на 28%, що свідчить про позитивний вплив цифрових технологій на підвищення економічної ефективності аграрних підприємств.

Основні тенденції вказують на те, що цифровізація обліку та контролю є ключовим фактором у зменшенні порушень. За даними досліджень, підприємства, які повністю автоматизували облікові процеси, демонструють на 40-50% менше порушень порівняно з тими, хто використовує традиційні методи обліку.

Список використаних джерел

1. Яковенко А.О., Разгуліна Н.О. Інтеграція цифрових технологій у циркулярну економіку. Наукові основи реалізації принципів кліматично орієнтованого сільського господарства в аграрній сфері України. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, 17 травня 2024 р., м. Одеса. Одеса: Інститут кліматично-орієнтованого сільського господарства НААН, 2024. 187-189 с.

2. Яковенко А.О., Гнат'єва Т.М., Мельничук В.М. Світові тенденції штучного інтелекту в бухгалтерському обліку. *Аграрні інновації*. 2024. №23. С. 221-227. DOI: <https://doi.org/10.32848/agrar.innov.2024.23.32>.

3. Nesterova K., Yakovenko A. O., Koroshenko M. (2021). Public policy of the state support for the development of bioeconomics and biotechnologies in Ukraine. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, (6), 112-121. URL: <https://doi.org/10.32886/instzak.2021.06.12>.

4. Гнат'єва Т.М., Яковенко А.О., Котик Н.М. Використання технології штучного інтелекту для потреб обліку сільськогосподарських підприємств. Економічний вісник Причорномор'я. 2023. №4. С. 16-28. URL: <https://www.ebbsl.com.ua/index.php/visnuk/article/view/50/43>.

5. Кравчук А. О. Нарощення фінансових потоків суб'єктів аграрного бізнесу / А.О. Кравчук, С. В. Вихристюк // Інвестиції: практика та досвід. - 2018. - С. 31-37. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6292&i=5>.

6. Плани та звіти роботи. ДПС України. URL: <https://tax.gov.ua> (дата звернення 08.02.2025).

7. Плани та звіти. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/pro-nas/plani-ta-zviti> (дата звернення 11.02.2025).

8. Онлайн сервіси. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. URL: <https://land.gov.ua> (дата звернення 13.02.2025).

СЕКЦІЯ 4. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ
SECTION 4. FINANCE, BANKING AND INSURANCE

УДК 336.71

JEL Classification: G21

Дзюблюк О. В.,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль

**ОПТИМІЗАЦІЯ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ
КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ У ПРОЦЕСІ ЗАЛУЧЕННЯ
КОШТІВ НАСЕЛЕННЯ**

Грошові заощадження населення в умовах ринкової економіки виступають одним із найважливіших джерел інвестицій та збільшення капіталу підприємств реального сектора, що визначає провідну роль комерційних банків у процесі залучення в господарський оборот додаткових коштів, а відтак подоланні рецесії й стимулюванні економічного росту. Загострення конкуренції на ринку банківських послуг висуває на перший план проблему якості того продукту, що пропонується банками своїм клієнтам. Насамперед це стосується депозитних операцій з населенням як основи для ресурсного забезпечення діяльності банківських установ та формування ними повноцінного кредитно-інвестиційного портфеля, спроможного у повній мірі задовольнити потреби відтворювального процесу у всіх секторах економіки.

У країнах з розвиненою ринковою економікою саме населення є основним інвестором, забезпечуючи підприємцям свій грошовий дохід за рахунок купівлі цінних паперів та інших фінансових інструментів. У результаті одна частина доходу витрачається на поточне споживання, інша відкладається у вигляді заощаджень. Відтак заощадження населення стають основним фактором економічного розвитку країни, оскільки саме вони формують більшу частину кінцевого попиту в економіці, а велика частина заощаджень в суспільстві формується за рахунок його доходів, при чому акумуляція заощаджень і перетворення їх на інвестиції вирішальною мірою залежать від ефективності депозитної політики комерційних банків.

Це означає необхідність оптимізації депозитної політики банків як організації ними комплексної роботи з формування оптимального складу

ресурсів, залучених на депозитні рахунки з метою їх подальшого прибуткового використання у активних операціях. Даний підхід щодо змісту цієї політики слід вважати оптимальним стосовно саме депозитних операцій банків, дозволяючи розмежувати цю діяльність із більш широким поняттям ресурсної політики, спрямованої на організацію комплексу заходів щодо управління власними, позиченими і залученими ресурсами банку [1], а також поняття кредитної політики, спрямованої на організацію ефективних кредитних вкладень банківських установ [2].

Реалізація завдання щодо вдосконалення депозитних операцій комерційних банків на практиці безпосередньо пов'язана із необхідністю збільшення обсягів вкладних операцій із населенням. А тому стратегія депозитної політики банків має орієнтуватися передусім на стимулювання вибору клієнтами конкретних банківських установ для обслуговування, що визначається такими факторами як якість і кількість послуг, що надаються, ціни на них, швидкість здійснення операцій, розуміння потреб клієнта.

Однак для банків головним завданням у процесі реалізації депозитної політики має бути активізація зусиль щодо залучення коштів населення на строкові депозити як найбільш стійку частину акумульованих банками ресурсів, що дозволяє підтримувати належний рівень фінансової стійкості та провадити активну кредитно-інвестиційну діяльність. На сьогодні усі строкові депозити населення у комерційних банках за обсягом маже удвічі менші за вклади до запитання, а депозити з терміном розміщення понад 1 рік становлять лише 9,7% від усіх вкладів населення (табл. 1).

Таблиця 1

**Структура депозитів населення у
комерційних банках за строками погашення**

(залишки коштів на кінець періоду, млн. грн.)

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Усього депозити домашніх господарств	576126	730317	794152	1045731	1228546	1335916
Депозити на вимогу	240124	378999	473241	711848	788703	864923
Депозити до 1 року	237690	237492	209207	238154	348631	340886
Депозити від 1 до 2 років	92668	104883	101748	85358	79158	117050
Депозити більше 2 років	5642	8942	9954	10369	12054	13054

Джерело: [3].

Очевидно, що головними причинами низького рівня строкових вкладів домашніх господарств є макроекономічні ризики, незалежні від депозитної політики самих комерційних банків, таких як високі темпи інфляції та девальвації національної валюти, що є параметрами, які практично неможливо спрогнозувати в умовах воєнних дій на території країни. Однак

водночас потрібно наголосити, що можливості для задоволення потреб клієнтів у різноманітних послугах задля додаткового залучення коштів далеко не вичерпані. Насамперед це стосується активізації зусиль щодо залучення коштів населення на строкові депозити як найбільш стійку частину акумульованих банками ресурсів, що дозволяє підтримувати належний рівень фінансової стійкості та провадити активну кредитно-інвестиційну діяльність.

Запровадження новітніх організаційних форм ведення депозитних рахунків населення може стати тим напрямом, який дозволив би комерційним банкам підвищити зацікавленість індивідуальних осіб у розміщенні своїх коштів на вкладних рахунках. Йдеться передусім про розширення кола депозитних рахунків клієнтів із різноманітним режимом функціонування, що може надати банківським вкладникам цілий ряд додаткових можливостей з використання своїх коштів при одночасному отриманні прийняттого рівня доходів. Використання таких форм депозитів могло б стати важливим напрямом на шляху до істотного розширення пропозиції банками таких видів послуг, які б забезпечували індивідуальним вкладникам прибуткове розміщення своїх ресурсів при одночасній можливості використання коштів для розрахунків або вилучення готівки. Іншим, пов'язаним із цим, напрямом удосконалення депозитних операцій банків з обслуговування населення можна вважати активніше використання можливостей щодо комплексного обслуговування клієнтури. Мова йде про необхідність надання індивідуальним вкладникам ряду додаткових послуг, що супроводжують взаємини із банком у процесі традиційного депозитного обслуговування. Дана практика може також сприяти підвищенню конкурентоспроможності комерційного банку у залученні додаткових коштів фізичних осіб на різні види депозитних рахунків.

Серед напрямів стимулювання залучення коштів населення на банківські депозити важливе місце належить також процентній політиці банку. На сьогодні у банківській практиці нашої країни у даній сфері відсутні якісь певні, чітко визначені схеми. Процентна ставка за вкладами визначається комерційними банками на договірних засадах з клієнтами. Водночас враховується, звісно, і те, що розмір процента безпосередньо пов'язаний із умовами депозиту: сумою, строками, порядком вилучення коштів. Проте недостатня увага приділяється ряду макроекономічних факторів, що загалом визначають динаміку процентних ставок на грошовому ринку (темпи інфляції, динаміка виробництва, кон'юнктура на ринку кредитних ресурсів, валютний курс, доходи і заощадження домашніх господарств тощо). З точки зору комерційного банку процент, що сплачується за депозитами, є важливим інструментом управління процесами формування і використання грошових нагромаджень населення, а відтак має слугувати ефективним засобом у конкурентній боротьбі банків за вкладників.

Водночас слід пам'ятати, що можливості комерційного банку збільшувати процентні ставки за депозитними операціями з метою поліпшення своєї конкурентоспроможності на ринку банківських вкладів має цілком визначені об'єктивні межі, котрі зумовлюються попитом на кредити і, відповідно, рівнем позичкового процента, який у свою чергу залежить від динаміки господарської кон'юнктури і фази економічного циклу.

Таким чином, реалізація на практиці зазначених напрямів оптимізації депозитних операцій комерційних банків з населенням може сприяти підвищенню ефективності функціонування усього банківського сектора у сфері залучення на депозити грошових коштів домашніх господарств, що є необхідною умовою мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів країни, а відтак створення необхідних інвестиційних можливостей для забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Дзюблук О. В., Галіцейська Ю. М. Теоретичні та прикладні аспекти реалізації банками ресурсної політики : Монографія. Тернопіль: Вектор, 2012. 208 с.
2. Дзюблук О. В. Сучасні аспекти розуміння сутності і ролі кредиту як економічної категорії. Світ фінансів. 2010. №1. С. 7-17.
3. Національний банк України. Грошово-кредитна статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.

УДК 336.71:330.34

JEL Classification: G21, O31

Єськова А. М.,
викладач вища категорія,
Відокремлений структурний підрозділ
"Костянтинівський індустріальний фаховий
коледж ДВНЗ "Донецький національний
технічний університет", м. Луцьк

УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКОЮ СИСТЕМОЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

Обраний вектор розвитку економіки України на євроінтеграцію передбачає формування економіки знань, що зумовлює необхідність державної підтримки високотехнологічних галузей, реформування освітньої сфери, зростання якості навчання дітей і дорослих, можливості реалізації ідей через стартапи, міжнародні й національні гранти з

отриманням спрямованої фінансової підтримки, впровадження е-технологій у державному регулюванні та повсякденному житті людини [1]. Кожен із перерахованих елементів є невід'ємним проявом постіндустріального етапу розвитку економіки країни та потребує розвитку специфічних банківських інструментів регулювання та впливу на макро-, мезо- та мікропроцеси, які надають можливості розповсюдження і генерації знань, реалізації стратегії знаннєвого розвитку фінансового сектору економіки. Тому виникає необхідність у дослідженні процесів спрямованості визначених орієнтирів розвитку банківської системи на формування економіки знань в Україні та її регіонах.

На основі дослідження змісту "Стратегії управління банківською системою в Україні" встановлені головні цілі розвитку банківської системи України у контексті формування економіки знань:

- розбудова фінансово потужної і стабільної банківської системи, яка буде ефективно виконувати свою основну функцію - оптимальний перерозподіл капіталу для фінансового забезпечення прискореного розвитку економіки через індустріалізацію, інновації, створення новітніх технологій та знань, створення кластерів високотехнологічних галузей виробництва товарів і послуг, розвиток науки, освіти і добробуту населення в цілому;

- забезпечення стабільності національної грошової одиниці у зовнішньому та внутрішньому вимірах. Стабільні національні гроші - це базовий інститут монетарного і економічного суверенітету країни, який є основою для реалізації стратегії прискореного економічного зростання, заснованого на нагромадженні знаннєвих ресурсів [2].

Макроекономічні пріоритети України є орієнтирами, що визначають основні положення пропонованої Стратегії управління банківською системою в Україні до 2020 року, її реалізація направлена на сталий розвиток як самої системи, так і на розвиток національної економіки. На основі положень Стратегії управління банківською системою в Україні до 2020 р. визначено відповідність стратегічних та тактичних її цілей пріоритетам формування економіки знань на регіональному та національному рівнях.

Оцінка положень Стратегії управління банківською системою в Україні відповідно орієнтирам формування економіки знань.

1. Стратегічні цілі - Стратегії:

- реалізація реформи монетарної політики через розвиток її операційної системи для вирівнювання накопичених монетарних дисбалансів, оптимального управління ліквідністю, оптимізації процентної політики;

- вдосконалення банківського регулювання і банківського нагляду;

- створення ефективної та дієвої Ради НБУ і розвиток при Раді НБУ потужного науково-дослідницького і експертно-аналітичного центру для розробки і моніторингу реалізації Стратегії монетарної політики, спрямованої на забезпечення валютної стабільності і помірних темпів інфляції, та створення монетарних передумов переходу від моделі сировинного приросту до високотехнологічної промислової економіки;

- розробка Стратегії розвитку малих і середніх банків як фінансових драйверів інтенсивного розвитку малого і середнього бізнесу.

2. Тактичні завдання:

- привернення уваги суспільства і стимулювання негайного призначення Президентом та Верховною Радою членів Ради НБУ для розробки і затвердження ними середньострокової Стратегії монетарної політики, Основних засад грошово-кредитної політики до 2025 р., затвердження кошторису НБУ на 2022 рік, стимулювання Правління до проведення ефективної реформи монетарної політики згідно Стратегії монетарної політики;

- розробка Програми стимулювання банківського кредитування реального сектору економіки, зокрема високотехнологічних підприємств, експорто-орієнтованих виробництв з високою доданою вартістю, малого і середнього бізнесу;

- розробка проекту закону "Про банківське кредитування економіки".

3. Вплив на формування економіки знань:

- розвиток диверсифікованих форм економіки знань (інноваційної, мережевої, цифрової, креативної, зеленої) [3]. Фінансове стимулювання нагромадження знанневих видів капіталу (інтелектуального, інноваційного, людського капіталу);

- стимулювання інноваційного розвитку підприємств малого та середнього бізнесу за рахунок використання сучасних фінансових інструментів [4];

- сприяння фінансуванню процесів кластероутворення об'єктів науки, освіти, реального сектору економіки;

- підтримка наукових установ, закладів вищої освіти, підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність та впроваджують новітні ІКТ, у напрямі пільгового кредитування їхньої діяльності.

Таким чином, щоб досягти параметрів оптимальної стратегії банківської системи України, потрібно зняти обмеження, що перешкоджають необхідними якісним і кількісним її змінам. Це вимагає адекватних заходів державної політики у монетарній, бюджетній,

антимонопольній сферах, удосконалення правового й інформаційного забезпечення діяльності фінансових інститутів. Реалізація цілей Стратегії розвитку банківської сфери в Україні повинна стимулювати процеси формування економіки знань на різних рівнях управління.

Список використаних джерел

1. Подлужна Н.О. Програмована та SMART-економіки як основні орієнтири розвитку України та її регіонів. Наук. економ. Журнал "Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу". - 2018. №1 (41). - с. 69-73.

2. Стратегія розвитку банківської системи 2016-2020: "Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки". URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/afedra+bankspravi/proekt_strategi.pdf (дата звернення 30.01.2025 р.)

3. Захарова О.В., Подлужна Н.О. Систематизація підходів до оцінки ступеня досягнення економікою країни стану економіки знань. Соціально-трудова відносина: теорія і практика. Зб. наук. пр. ДВНЗ "КНЕУ ім. В. Гетьмана". - Київ, 2016. №2. - с. 91-99.

4. Загорська Д. М. Особливості фінансування діяльності суб'єктів малого бізнесу за рахунок коштів небанківських організацій. URL: <http://intkonf.org/k-e-n-zagorska-d-m-osoblivosti-finansuvannya-diyalnostisubektiv-malogo-biznesu-za-rahunok-koshtiv-nebankivskih-organizatsiy> (дата звернення 31.01.2025 р.)

УДК 336.714

JEL Classification: G24, M13

Онищенко Б. Р.,
здобувач вищої освіти,
Національний університет "Кієво-
Могилянська академія", м. Київ

ІНВЕСТИЦІЙНА ОЦІНКА СТАРТАПІВ І КОМПАНІЙ, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

Оцінка молодих компаній є складним завданням, насамперед через відсутність у них достатньої історичної діяльності та велику залежність від приватного фінансування. На відміну від більш зрілих, такі компанії часто працюють без стабільних грошових потоків або чіткої прибутковості, що робить традиційні методи оцінки, такі як аналіз дисконтованих грошових

потоків або ринкові мультиплікатори менш ефективними. Ця проблема ускладнюється тим, що значний відсоток стартапів зазнає краху протягом перших кількох років.

Щоб вирішити ці проблеми, інвестиційні аналітики повинні поєднувати різні методи. Їм слід ознайомитися з даними подібних, більш відомих компаній, враховуючи також специфіку стартапів, як-от потенціал для зростання, місце на ринку, рівень інноваційності тощо. Це допомагає інвесторам краще зрозуміти ризики та можливості інвестування в компанії на ранній стадії розвитку.

При оцінці важливо розуміти перспективу та стадію життєвого циклу молодих компаній. Деякі компанії знаходяться в зародковому стані, а саме бізнес має лише концепцію, яка може задовольнити потреби ринку. Інші просунулися до розробки комерційного продукту, але ще не масштабувалися. Також є більш зрілі компанії, зі сформованими ринками для своїх продуктів або послуг.

Існує низка традиційних методів та інструментів інвестиційної оцінки, ефективність застосування яких зменшується при оцінці стартапів та компаній, що розвиваються [1].

Наприклад, метод дисконтованих грошових потоків базується на прогнозуванні майбутніх грошових потоків. Проте стартапи зазвичай мають негативні грошові потоки, що ускладнює прогнозування. Більше того, відсутність історичних даних та висока невизначеність майбутньої діяльності ускладнює припущення, на підставі яких моделюються майбутні грошові потоки.

Також активно застосовується метод порівнянних компаній. Проте в більшості випадках важко знайти прямі аналоги для стартапів, бо деякі з них мають унікальні бізнес-моделі або функціонують на нових ринках. Окрім цього, значна проблема полягає у складності отримати інформацію конкурентів, як-от їхні фінансові показники, моделі, дослідження ринку тощо, оскільки зазвичай це не є публічною інформацією.

Метод мультиплікаторів (наприклад, P/E, EV/EBITDA) не застосовуються у випадку коли стартапи не мають прибутку або EBITDA, що робить ці мультиплікатори непридатними.

Метод чистої вартості активів (Net Asset Value) залежить від індустрії та бізнес-моделі стартапу. Проте стартапи зазвичай мають нематеріальні активи (наприклад, інтелектуальну власність, бренд, унікальність продукту, потенціал зростання, експертиза команди), які важко оцінити за допомогою цього методу.

Саме через зазначені проблеми необхідно змінювати традиційні методи та інструменти, а також створювати нові, які будуть ефективніше працювати зі специфікою стартапів та компаній, що розвиваються [1,2,3].

Одним із відомих методів є метод венчурного капіталу, який використовується для оцінки вартості стартапу на основі очікуваного майбутнього виходу (ліквідаційної вартості). Проте цей метод все-одно залежить від прогнозування майбутніх грошових потоків.

Також можливо видозмінити традиційний метод дисконтованих грошових потоків, а саме застосувати реальні опціони, які дозволяють враховувати можливість змін у майбутньому. Реальні опціони додають до початкової оцінки стартапу додаткову вартість, оскільки вони враховують можливість адаптації бізнесу.

Метод оцінки за аналогами (Scorecard Valuation Method) базується на порівнянні стартапу з іншими схожими проектами за такими факторами, як якість команди, розмір і темпи розвитку ринку, продукт та його конкурентні переваги та інші фактори. Кожен фактор оцінюється за шкалою та порівнюється між компаніями.

Метод Беркуса створений для оцінки ранніх стартапів без фінансових даних, оскільки передбачає оцінку нематеріальних активів, таких як команда, прототип продукту, маркетинговий потенціал, стратегія виходу на ринок та подальшого масштабування.

Отже, оцінка молодих компаній має значні проблеми через кілька факторів, включаючи обмежені історичні дані, вищий ризик банкрутства, поточні операційні збитки, можливість стрімкої зміни бізнес-моделі.

Важливо розуміти процеси, які можуть адаптувати традиційні моделі оцінки для використання в стартапах. Незважаючи на те, що ці підходи вимагають оцінювання вхідних даних, які за своєю суттю є невизначеними, вони є цінними для заохочення до ретельного вивчення джерел невизначеності, що веде до більш обґрунтованих оцінок.

Таким чином, оцінка молодих компаній виявляє унікальні проблеми, що підкреслює важливість інноваційних підходів до оцінки стартапів і молодих підприємств. Інвесторам і аналітикам необхідно звертати більшу увагу якісним факторам, таким як ефективність управлінської команди, масштабованість бізнес-моделі та потенційний розмір ринку. Збалансування цих елементів із традиційними фінансовими показниками може призвести до більш повної та реалістичної оцінки.

Список використаних джерел

1. Damodaran A. The Dark Side of Valuation: Valuing Young, Distressed, and Complex Businesses. – New York: Pearson Education, 2018. 600 с.

2. Smith J. K., Smith R. L., Bliss R. T. Entrepreneurial Finance: Strategy, Valuation, and Deal Structure. – Stanford: Stanford University Press, 2011. 680 с.
3. Metrick A., Yasuda A. Venture Capital and the Finance of Innovation. – Hoboken: John Wiley & Sons, 2021. 500 с.
4. Feld B., Mendelson J. Venture Deals: Be Smarter Than Your Lawyer and Venture Capitalist. – Hoboken: John Wiley & Sons, 2019. 400 с.
5. Ries E. The Lean Startup: How Today's Entrepreneurs Use Continuous Innovation to Create Radically Successful Businesses. – New York: Crown Business, 2011. 336 с.

СЕКЦІЯ 5. МЕНЕДЖМЕНТ
SECTION 5. MANAGEMENT

УДК 338.45

JEL Classification: M11, O32

Duan Bin,
Master student,
Sumy National Agrarian
University, Sumy

**FEATURES OF COMPETITIVENESS MANAGEMENT
OF TECHNOLOGICAL ENTERPRISES**

In the evolving global market, technological enterprises face intense competition that necessitates effective competitiveness management strategies. This essay explores the key features of managing competitiveness in technological firms, with a particular focus on China's experience, supported by current statistics.

Innovation serves as the cornerstone of competitiveness for technological enterprises. Effective innovation management involves the systematic planning, development, and implementation of new products, services, or processes. This not only differentiates a company from its competitors but also enhances its market position.

In China, the emphasis on innovation is evident through substantial investments in research and development (R&D). According to the Ministry of Industry and Information Technology, from January to November 2024, China's software business revenue reached 12,290.3 billion Yuan, marking a 10.7% year-on-year increase. Notably, cloud computing and big data services achieved total revenue of 1,269.1 billion Yuan, reflecting a 10.5% growth over the previous year.

Attracting and nurturing skilled talent is vital for technological enterprises aiming to maintain a competitive edge. A workforce proficient in cutting-edge technologies drives innovation and operational excellence. China has made significant strides in building a robust talent pool in the tech industry. As of December 2023, the country had 1.57 million registered AI-related companies, indicating a strong emphasis on developing expertise in artificial intelligence and related fields [1].

Staying ahead in the technological sector requires continuous investment in emerging technologies such as artificial intelligence (AI), big data, and cloud computing. These investments enable enterprises to innovate and adapt to market changes swiftly. In 2024, China's AI industry reached a scale of 578.4 billion Yuan, representing a 13.9% year-on-year growth. The total financing

amount surged by 51%, totaling 263.1 billion Yuan, underscoring the country's commitment to advancing its AI capabilities [2].

Expanding into diverse markets mitigates risks associated with market saturation and economic fluctuations. Technological enterprises often explore international markets and various industry sectors to broaden their customer base. Chinese tech giants have increasingly ventured into global markets. For instance, companies like Alibaba and Tencent have expanded their operations internationally, leveraging their technological expertise to capture new market segments. Forming strategic alliances with other firms, research institutions, and government agencies can enhance an enterprise's competitive position. These collaborations facilitate resource sharing, access to new technologies, and entry into new markets. In China, the government plays a pivotal role in fostering such collaborations. Initiatives like the "Made in China 2025" strategy encourage partnerships aimed at upgrading the country's manufacturing capabilities and promoting high-tech industries.

Protecting intellectual property (IP) is crucial for technological enterprises to safeguard their innovations and maintain a competitive advantage. Effective IP management involves securing patents, trademarks, and copyrights, and enforcing them against infringement. China has strengthened its IP protection framework in recent years, recognizing its importance in fostering innovation. The number of patent applications and grants has seen a significant increase, reflecting the country's focus on protecting intellectual assets.

Understanding and responding to customer needs is essential for maintaining competitiveness. Technological enterprises must focus on delivering value to customers through high-quality products and services tailored to their requirements. Chinese tech companies have increasingly adopted customer-centric strategies, utilizing big data analytics to gain insights into consumer behavior and preferences, thereby enhancing customer satisfaction and loyalty.

An agile organizational structure allows technological enterprises to respond swiftly to market changes and technological advancements. This flexibility is achieved through decentralized decision-making processes and adaptive management practices. Many Chinese tech firms have embraced agile methodologies, enabling them to innovate rapidly and stay ahead in the competitive tech landscape.

Incorporating sustainable practices into operations is becoming increasingly important for technological enterprises. Sustainability not only addresses environmental concerns but also appeals to environmentally conscious consumers and investors. China has made significant progress in renewable

energy, with clean energy making up over 40% of the country's total energy capacity. This shift towards sustainability reflects the broader trend of integrating eco-friendly practices within technological enterprises [3].

Identifying and mitigating risks is essential for maintaining competitiveness. Technological enterprises must manage various risks, including cyber security threats, supply chain disruptions, and regulatory changes [4]. Chinese tech companies are increasingly investing in robust risk management frameworks to navigate the complex global environment, ensuring business continuity and resilience.

Managing competitiveness in technological enterprises involves a multifaceted approach that encompasses innovation management, talent development, investment in emerging technologies, market diversification, strategic partnerships, intellectual property management, customer-centric strategies, organizational agility, sustainable practices, and risk management. China's technological sector exemplifies these features, demonstrating significant growth and resilience in the global market. By focusing on these key areas, technological enterprises can enhance their competitiveness and achieve sustained success in the dynamic global marketplace.

References

1. Zhang Weilan. China to intensify AI-led industrial transformation in 2024: MIIT. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202401/1305114.shtml>.
2. China's AI Industry Reaches New Heights with \$521 Billion in Total Funding. URL: <https://www.chinainternetwatch.com/47200/waic-insights-2024>.
3. Reuters. China to roll back clean power subsidies after boom. URL: <https://www.reuters.com/business/energy/china-roll-back-clean-power-subsidies-after-boom-2025-02-09>.
4. Фадєєва І.Г., Орлова Н.В., Макарова, В.В. Моделювання бізнес-процесів організації: сутність, складові та методологія впровадження в умовах формування глобальної економіки стійкого розвитку. *Академічні візії*. 2023. Вип.17. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/222>.

УДК 005.73+005.336.3+005.95/.96

JEL Classification: M14, M54

Коннова Д. С.,

здобувач вищої освіти,
Херсонський національний технічний
університет, м. Хмельницький

Кокорева О. В.,

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри
менеджменту, маркетингу і туризму,
Херсонський національний технічний
університет, м. Хмельницький

ВПЛИВ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Сучасне бізнес-середовище характеризується високою конкуренцією, швидкими технологічними змінами та постійною необхідністю адаптації до зовнішніх викликів. В цих умовах ефективне управління персоналом стає критично важливим чинником успіху підприємства, а його основою є корпоративна культура. Значення корпоративної культури проявляється у здатності організації формувати сприятливе робоче середовище, де кожен співробітник відчуває свою залученість та розуміє місце у досягненні спільних цілей. Вона сприяє побудові ефективної комунікації між керівництвом і колективом, стимулює розвиток інноваційних підходів у роботі та сприяє зниженню рівня плинності кадрів. Таким чином, взаємозв'язок між корпоративною культурою та управлінням персоналом є багатограним і вимагає комплексного підходу до аналізу.

Перш, ніж розглянути основні питання досліджуваної проблеми, доцільно з'ясувати значення терміну "корпоративна культура".

Г. Чайка [7] вважає, що корпоративна культура являє собою систему фундаментальних цінностей і норм організації, які визначають стиль взаємодії персоналу, правила поведінки, а також ділові традиції, символіку та ритуали. Вона є сукупністю цінностей, норм і правил, що регулюють комунікацію та відносини між співробітниками в межах конкретної організації.

Т. Чернишова та Т. Немченко [8] трактують корпоративну культуру як особливий спосіб існування організаційної системи, що охоплює домінуючу серед працівників ієрархію цінностей і переважаючі методи їх реалізації на певному етапі розвитку організації

Р.П. Соловйова та Є.Ю. Беляєв [6] розглядають корпоративну культуру як сукупність норм і цінностей, які повинні відповідати загальній стратегії компанії та її зовнішньому середовищу.

Т.Г. Кицак [4] визначає корпоративну культуру як складну й багатовимірну систему цінностей, переконань, ділових принципів, традицій і норм поведінки. Вона виступає важливим нематеріальним активом підприємства, оскільки забезпечує соціальні зв'язки, ефективну комунікацію, гармонізує відносини між керівниками та працівниками, що суттєво впливає на конкурентоспроможність і загальну ефективність діяльності організації.

Аналіз наведених визначень корпоративної культури дозволяє зробити висновок, що вона є комплексним феноменом, який охоплює систему цінностей, норм і правил, що регулюють взаємодію персоналу та визначають особливості функціонування організації. Корпоративна культура не лише формує стиль поведінки працівників, а й сприяє ефективній комунікації, забезпечує гармонійні відносини між керівництвом і персоналом, а також впливає на стратегічний розвиток підприємства. Її роль як нематеріального активу проявляється у зміцненні внутрішньої стабільності, підвищенні конкурентоспроможності та адаптації до змінного бізнес-середовища.

Корпоративна культура виконує низку важливих функцій:

- формує організаційну ідентичність співробітників, визначаючи внутрішнє сприйняття підприємства та його ключові цінності, що слугує основою для самоідентифікації персоналу як єдиної команди, що, своєю чергою, впливає на рівень компетенції працівників і їхній трудовий менталітет – важливі складові трудового потенціалу.

- сприяє швидкій адаптації нових співробітників та залученню їх до ефективної роботи, допомагаючи правильно інтерпретувати процеси, що відбуваються в компанії. Знання основних принципів корпоративної культури сприяє підвищенню організованості та трудової активності персоналу.

- заохочує прояв індивідуальної та колективної відповідальності при виконанні поставлених завдань, зокрема у сфері інновацій, що позитивно впливає на мобільність працівників та їхню здатність розробляти і впроваджувати нові ідеї [1, с. 91–99].

Також важливою частиною визначення корпоративної культури є її складові, які попри різні підходи вчених, є загальноприйнятими: місія, основні цілі та стратегічне бачення, цінності, імідж, традиції, етичний кодекс, а також правила та норми поведінки.

Під принципами корпоративної культури розуміють фундаментальні положення, що сприяють її формуванню та розвитку. Дотримання цих принципів безпосередньо впливає на її подальший стан, ефективність управлінських рішень і продуктивність персоналу [2].

Принципи корпоративної культури визначають основні засади та підходи до ефективного управління кадрами. Кожне підприємство може самостійно формувати власні принципи корпоративної культури, проте їх зазвичай поділяють на загальні та спеціальні.

До загальних принципів корпоративної культури належать: соціально-економічний та інтелектуальний розвиток; комплексність і системність; вимірність і практична цінність; відкритість і постійне вдосконалення; координація; обов'язковість; винагорода; відповідність чинному законодавству.

До спеціальних принципів корпоративної культури можна віднести: свободу прояву; узгодженість і відповідність цілей; усвідомлення менеджментом значущості корпоративної культури; особистісно-орієнтований менеджмент; взаємини між керівництвом і працівниками.

Практика провідних компаній свідчить, що сильна та добре розвинена корпоративна культура зміцнює позиції підприємства, підвищує прибутковість, ефективність роботи персоналу та конкурентоспроможність організації [5].

Для визначення рівня важливості корпоративної культури в управлінні персоналом проаналізовано соціологічних досліджень, а саме опитувань українських та американських компаній, можна побачити велику різницю у ставленні керуючого персоналу до ролі корпоративної культури.

Опубліковані результати дослідження, проведені серед українських керівників [3], свідчать про наступне:

- 55% українських керівників переконані, що корпоративна культура повинна бути чітко прописаною в структурі підприємства;

- 40% респондентів, створюючи корпоративну культуру, орієнтуються на західні технології та принципи;

- 35% опитаних усвідомлюють значущість корпоративної культури та необхідність її впровадження, проте не виділяють на це достатньо часу чи ресурсів;

- 25% вважають, що корпоративна культура не має суттєвого значення для діяльності підприємства.

Таким чином, можна зробити висновок, що значна частина керівників вітчизняних підприємств розуміє важливість корпоративної культури та дотримання встановлених у ній цінностей, норм і правил.

У порівнянні з українськими даними, опитування 62 американських компаній [3] демонструє дещо інший підхід до формування корпоративної культури:

- 88% компаній створюють спеціалізовані підрозділи, відповідальні за розробку, впровадження та аналіз впливу корпоративної культури на діяльність підприємства;

- 65% підприємств поєднують процеси формування та впровадження цінностей, правил і норм із заходами, спрямованими на підвищення рентабельності та інших фінансових показників;

- 58% опитаних організацій розробили та використовують унікальні програми для полегшення процесу впровадження корпоративної культури.

Ці дані свідчать про те, що американські компанії більш систематично підходять до впровадження та підтримки корпоративної культури, інтегруючи її у стратегічне управління та фінансову діяльність організації. Таким чином, українським підприємствам доцільно активніше інтегрувати корпоративну культуру в загальну стратегію розвитку компанії, застосовувати системні методи її впровадження та контролю, а також враховувати міжнародний досвід для підвищення ефективності управління персоналом і конкурентоспроможності на ринку.

Також компанія "Deloitte" [9], які проводять щорічні глобальні опитування, пов'язані з людським капіталом, наголошують, що сильна корпоративна культура, а саме її складові та їхнє переосмислення, може допомогти підтримувати працівників зі всього світу, і особливо в Україні, в якій в умовах війни, постійного стресу та виснаження важливо впроваджувати заходи та зміцнювати корпоративну культуру. Тому дослідження впливу корпоративної культури на ефективність управління персоналом є актуальними у умовах сучасної невизначеності.

Корпоративна культура відіграє ключову роль у функціонуванні організації, оскільки вона визначає цінності, норми та правила, що регулюють поведінку персоналу та внутрішні процеси управління. Вона сприяє формуванню сприятливого робочого середовища, підвищенню мотивації співробітників, зниженню рівня плинності кадрів та розвитку інноваційних підходів у роботі.

Аналіз різних підходів до корпоративної культури показує її багатовимірний характер та значущість для досягнення стратегічних цілей підприємства. Досвід іноземних компаній демонструє ефективність системного підходу до впровадження корпоративної культури, що інтегрується у загальне стратегічне управління.

Результати соціологічних досліджень вказують на те, що вітчизняні підприємства лише частково впроваджують корпоративну культуру як управлінський інструмент, тоді як західні компанії застосовують комплексний підхід до її розвитку та підтримки. Це свідчить про необхідність вдосконалення процесів формування корпоративної культури в українських організаціях.

Таким чином, дослідження впливу корпоративної культури на ефективність управління персоналом є актуальним та потребує подальшого вивчення. Впровадження сучасних підходів до розвитку корпоративної культури може значно підвищити конкурентоспроможність підприємств та їхню здатність адаптуватися до змінного бізнес-середовища.

Список використаних джерел

1. Артеменко М.Г. Корпоративна культура: мотиви управлінської діяльності. – Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. – № 917. – 2010. – С. 91–99.
2. Бала О. І., Принципи корпоративної культури підприємств: сутність та види / О. І. Бала, О. В. Муқан, Р. Д. Бала // Наукові праці НУ "Львівська політехніка". – Львів: НУ ЛП, 2010. – № 682. – с. 11-15.
3. Кицак Т.Г. Вітчизняні реалії становлення корпоративної культури на підприємствах. Ефективна економіка. 2014. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2810> (дата звернення: 10.02.2025).
4. Кицак Т.Г. Формування корпоративної культури в процесі розвитку соціально-трудових відносин на підприємстві. Автореф. дис. кандидата екон. наук. /Київський національний університет ім. Т. Шевченка. –Київ, 2008. – 20 с.
5. Скібіцька Л. І. Організація праці менеджера: навч. посіб. / Скібіцька Л. І. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 360 с.
6. Соловйова Р.П., Беляєв Є.Ю. "Корпоративна культура" / Корпоративна культура XXI століття: 36 наукових праць / Під заг. ред. Г.Л. Хаєта. Краматорськ, ДДМА, 2005 – 100 с.
7. Чайка Г. П. Культура ділового спілкування менеджера : навч.посіб. / Г. П. Чайка. – К. : Знання, 2005. – 442 с.
8. Чернишова Т. О. Деякі аспекти корпоративної культури організації / Т. О.Чернишова, Т. А. Немченко // Наукові праці КНТУ. – Економічні науки. – 2010. – Вип. 17.
9. Deloitte 2024 Global Human Capital Trends. URL: <https://www.deloitte.com/ua/uk/about/press-room/human-capital-trends.html> (дата звернення: 08.02.2025).

УДК 658.15.012.2

JEL Classification: M21, Q01

Крамаренко К. М.,

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та фінансів,
Національна академія Національної
гвардії України, м. Харків

ПРИНЦИПИ ТА РОЛЬ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальною проблемою сьогодення є забезпечення сталого розвитку підприємств у стратегічній перспективі, що спричинено масштабами глобальних економічних змін в умовах зростання зовнішньої та внутрішньої невизначеності діяльності як окремих підприємств, так і економіки в цілому.

Поява та розповсюдження концепції сталого розвитку обумовлені негативними змінами в соціально-економічній та екологічній сферах, що потребує забезпечення економічного зростання, соціальної справедливості, захисту довкілля, формування нової свідомості та мислення людини [1].

Досягнення економічних, екологічних та соціальних цілей сталого розвитку забезпечується функціонуванням ефективного механізму управління розвитком, провідне місце в якому належить фінансовому плануванню. Фінансове планування є складовою частиною системи планування діяльності підприємства та одним із найбільш ефективних інструментів менеджменту.

Фінансове планування трактується науковцями як процес і як вид діяльності [2]. Метою фінансового планування є обґрунтування потреби в капіталі для операційної та інвестиційної діяльності на засадах фінансової стійкості, платоспроможності, створення передумов для отримання прибутку в розмірі, достатньому для забезпечення сталого розвитку.

Різновидом фінансового планування є фінансове прогнозування, яке окреслює перспективні вектори розвитку, має попередній і варіантний характер, та тривалий часовий горизонт. Ефективна система фінансового прогнозування забезпечує фінансову стійкість та адаптивність всієї економічної системи [3].

Роль фінансового планування у забезпеченні сталого розвитку підприємства визначається тим, що фінансове планування: 1) є інструментом регулювання системи економічних відносин щодо формування, розподілу і використання фінансових ресурсів; 2) забезпечує виявлення резервів підвищення ефективності використання фінансових ресурсів та їх обсягів; 3) координує фінансові цілі як стратегічні, так і поточні; 4) сприяє узгодженню фінансових рішень у площині прибутковості – рівень фінансового ризику – ліквідність; 5) спрямовує діяльність підприємства на досягнення головної стратегічної мети сталого розвитку; 6) забезпечує необхідні пропорції формування активів, капіталу, грошових потоків; 7) є інструментом мінімізації фінансових ризиків підприємства.

Досягнення мети фінансового планування передбачає необхідність виконання умов та дотримання таких принципів планової роботи: єдності фінансових планів та взаємозв'язку між окремими елементами; наукової обґрунтованості та нормативного забезпечення; стабільності; безперервності. Важливо щоб принципи фінансового планування на підприємстві узгоджувалися з цілями та принципами сталого розвитку.

Серед специфічних принципів фінансового планування варто відзначити принципи: відповідності; надлишку грошових коштів; альтернативності; адекватності; співвідношення термінів отримання та використання коштів;

платоспроможності; рентабельності капіталовкладень; збалансованості ризиків; гнучкості [4].

Дотримання принципів фінансового планування та сталого розвитку забезпечить можливість отримання прибутку, покращення іміджу як виробника екологічно безпечної продукції, оптимізації енергоспоживання, формування соціальної відповідальності та досягнення стратегічних переваг над конкурентами.

В сучасних умовах посилюються фактори, що обмежують можливості фінансового планування. До таких факторів варто віднести: високий ступінь невизначеності у зв'язку з воєнним станом; відсутність нормативно-правової бази у сфері внутрішньофірмового фінансового планування; обмеженість фінансових можливостей для застосування інновацій у фінансовому плануванні; застосування застарілих методів фінансового планування.

Таким чином, фінансове планування є важливим елементом механізму управління розвитком підприємства. В сучасних умовах, не зважаючи на існування ряду обмежувальних факторів, дотримання принципів фінансового планування з урахуванням принципів сталого розвитку забезпечує досягнення цілей діяльності підприємства в економічній, екологічній та соціальній сферах.

Список використаних джерел

1. Пилипенко С. М. Стратегічне управління підприємством на засадах концепції сталого розвитку. *Економіка та суспільство*. 2020. Вип. 21. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2019-20-47>.

2. Єрохін С. А., Віршовка С. С. Принципи та роль фінансового планування в забезпеченні розвитку підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2020. №10 (232). С. 82 – 91.

3. Крамаренко К. М. Фінансове прогнозування як елемент управління в умовах невизначеності. *Управління розвитком соціально-економічних систем: Матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 21-22 березня 2024 року)*. Харків: ДБТУ. Ч.2. 2024. С. 203 – 205. URL: <https://surl.li/kbxbri> (дата звернення: 09.02.2025).

4. Максимова М. В., Щербина А. І. Концептуальні положення фінансового планування на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2019. № 7. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.7.44.

УДК 658:339.9

JEL Classification: F60, H56

Лоза Я. О.,

здобувач вищої освіти,
Приватний вищий навчальний заклад
"Європейський університет", м. Київ

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ

Глобалізація тривалий час сприяла зростанню міжнародної торгівлі, технологічного розвитку та економічної співпраці між країнами. Розв'язана війна РФ проти України спричинила серйозні виклики для світової економіки, руйнуючи вже існуючі ланцюги постачання, генерувавши зростання інфляції, соціальні потрясіння, енергетичну та глобальну продовольчу кризу, адже Україна за останні десятиліття стала одним із ключових постачальників сільськогосподарської продукції на світові ринки. Згідно даних віце-президента Національної академії аграрних наук України, директора Національного наукового центру "Інститут аграрної економіки", академіка НААНУ Ю. Лупенка, на початку 2025 р. частка України у світовому експорті пшениці складає 7,9 %, кукурудзи – 15 %, ячменю – 8,4 %, цукру – 1,1 %, соняшникової олії – 40,3 % [1].

Воєнна агресія РФ призвела до значних викликів у постачанні сільськогосподарської продукції на світові ринки, а саме: блокуванням морських портів та логістичних морських шляхів, що спричинило підвищення цін на продовольство на 20% і більше. Ці зміни особливо відчували країни Африки та Близького Сходу, які значною мірою залежать від українського експорту. Загострення глобальної продовольчої кризи, яку спричинила РФ, розпочавши війну проти України, поставила 323 млн людей на межі голоду – відзначив представник ЄС із питань зовнішньої політики та політики безпеки Жозеп Боррель [2]. Варто зазначити, що незважаючи на труднощі викликані агресивними воєнними діями РФ, Україні вдалось відновити експорт продовольства на глобальні ринки. Завдяки українській гуманітарній ініціативі "Зерно з України" понад 170 тис. тонн зерна надійшли країнам, які цього критично потребували, зокрема Ефіопії, Кенії, Сомалі, Судану та Ємену [3].

Війна також спричинила найбільшу міграційну кризу в Європі з часів Другої світової війни. Сьогодні понад 7,5 млн співвітчизників вимушено опинилися за межами нашої країни [4]. Наразі кількість офіційно

zareєстрованих внутрішньо переміщених осіб у країні досягає 4,9 млн осіб, з них 3,6 млн – особи, які перемістилися (чи повторно перемістилися) після початку повномасштабної війни і 2,5 млн – які перемістилися і не можуть повернутися до своїх домівок (оскільки житло або зруйноване, або знаходиться у зоні активних бойових дій, або на тимчасово окупованій території) [5]. Інтеграція біженців у країнах ЄС та їх повернення після війни є серйозним соціальним викликом і неминуче призведе до депопуляції. Крім того, втрата людського капіталу через загибель людей та еміграцію кваліфікованих працівників негативно впливає на економічний потенціал України, яка до того ж зіткнулася з девальвацією гривні, скороченням ВВП та значними втратами у виробничому секторі через руйнування інфраструктури та витрати на оборону.

Глобальна інфляція, спричинена воєнним вторгненням РФ в Україну, значною мірою детермінована зростанням цін на енергоносії, що в свою чергу призвело до подорожчання продовольства, загострення економічної кризи в уразливих країнах та посилення соціальної напруженості. Європейські держави, які традиційно залежали від російських енергоресурсів, були змушені переглянути свою енергетичну політику, зменшити залежність від російського газу та нафти, диверсифікувати постачання, а також прискорити перехід на відновлювані джерела енергії. Це спричинило структурні зміни на енергетичних ринках, збільшило попит на скраплений природний газ із США, Катару та інших країн, а також стимулювало розвиток альтернативної енергетики. Водночас різке подорожчання енергоносіїв стало викликом для промисловості та домогосподарств, особливо в країнах із високою енергоемністю виробництва.

Усвідомивши загрозу залежності від імпорту енергоносіїв, країни Прибалтики – Естонія, Латвія і Литва – 8 лютого 2025 р. відключилися від російсько-білоруської енергетичної системи щоб синхронізуватися із європейською системою. Ці кроки націлені на позбавлення РФ можливості використовувати електроенергетику як інструмент геополітичного шантажу. Зміни в енергетичній політиці також мали геополітичні наслідки: росія втратила статус надійного постачальника, що змусило її шукати нові ринки збуту, зокрема в Азії. Водночас країни Європи та інші світові економіки зробили значний крок у напрямку посилення енергетичної незалежності та стійкості перед зовнішніми загрозами.

Війна РФ проти України стала важким випробуванням для глобалізації, показавши її слабкі місця та необхідність переосмислення економічних стратегій, призвела до серйозних змін у світовій економіці, дестабілізації ринків і міграційної кризи. Однак ці виклики водночас

стимулювали країни до зміцнення економічної та енергетичної безпеки. Для України ця війна стала не лише найбільшим викликом, але й можливістю трансформації: відновлення інфраструктури, залучення інвестицій та інтеграції у світові економічні процеси. Глобалізація в умовах війни змінюється, і від здатності країн адаптуватися до нових реалій залежить їхнє майбутнє.

Список використаних джерел

1. Частка України у світовому експорті пшениці складає 7,9 %. SuperAgronom. URL: <https://superagronom.com/news/20141-chastka-ukrayin-i-u-svitovomu-eksporti-pshenitsi-skladaye-79> (дата звернення: 05.02.2025).
2. Через війну Росії понад 300 мільйонів людей у світі опинилися на межі голоду – Боррель. ТСН. URL: <https://tsn.ua/ato/cherez-viynu-rosiyi-ponad-300-milyoniv-lyudey-u-sviti-opinilisya-na-mezhi-golodu-borrel-2106838.html> (дата звернення: 05.02.2025).
3. Євросоюз високо оцінює зусилля України з відновлення експорту зерна – заява в ООН. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3789991-evrosouz-visoko-ocinue-zusilla-ukraini-z-vidnovlenna-eksportu-z-erna-zaava-v-oon.html> (дата звернення: 05.02.2025).
4. В МЗС назвали кількість українців, які виїхали за кордон через війну. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/society/v-mzs-nazvali-kilkist-ukrajinciv-yaki-vijihali-za-kordon-cherez-viynu-12859074.html> (дата звернення: 05.02.2025).
5. Внутрішньо переміщені особи. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (дата звернення: 05.02.2025).

УДК 330.34:691

JEL Classification: L74, F10

Сколодра Ю. І.,
здобувач вищої освіти,
Приватний вищий навчальний заклад
"Європейський університет", м. Київ

АНАЛІЗ РИНКУ УКРАЇНИ ЩОДО ІМПОРТУ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ В РОЗРІЗІ ОСТАННІХ П'ЯТИ РОКІВ

Дослідженням стану ринку будівельних матеріалів в національній економіці займалися Ю. І. Соха та К. В. Процак [1], складна ситуація в зовнішньо-економічній діяльності України на початку військових дій через

зміни в економічній сфері, громадському та соціальному середовищі спричинила ріст імпорту як логічну дію пов'язану з замороженням внутрішнього виробничого ринку. В темі імпорту важливо виділити сферу будівельних матеріалів та ситуацію в сьогоденні. До уваги взято гілки галузі, які раніше в переважній більшості залежали від імпорту та є ключовими на ринку.

Наведення фактів імпортової діяльності за 2022-2024 роки та порівняння з 2019-2021 роками, свідчать про зміни та динаміку ринку на прикладі групи основних матеріалів, до яких належать: товари металопрокату, цементні в'язучі, скло, матеріали групи утеплення та інші. Якщо переглянути статистику минулих років починаючи з 2019 року, то проглядається тенденція зменшення імпорту до 2021 року та збільшення з 2022 по 2024 роки. [2] Процеси збільшення імпорту є природними і звичайно пов'язані з військовими діями на території України.

Аналіз найбільш залежного від імпорту матеріалу в національній економіці, в контексті її зовнішньої торгівлі на сучасному етапі представлено на прикладі скла, що приведено на основі статистичних даних Держкомстату України за 2021-2024 роки. Аналізуючи імпорту ситуацію можна відзначити тенденцію падіння, що в 2021 році складала 32,57 млн квадратних метрів загально виробленого об'єму, а вже в 2022 році складала 16,78 млн квадратних метрів, проте в 2023 році з'явилась тенденція до зростання на рівні 19,6 млн квадратних метрів і прогнозовано в 2024 році буде на такому самому рівні, якщо брати до уваги цифри за перше півріччя, що складають 10,74 млн квадратних метрів. В даній ситуації падіння об'ємів імпорту не пов'язано з більшим виробництвом в національній економіці, оскільки згідно з дослідженням "Локалізація відновлення в Україні", проведеним ГО "Інститут Міжнародних Економічних Досліджень" та ДП "Укрпромзовнішекспертиза" на замовлення USAID [4], із загального переліку основних будматеріалів наразі в Україні відсутнє виробництво листового скла, Єдиний в Україні завод із виробництва листового скла "Пролетарій" (м. Лисичанськ) потужністю 15 млн квадратних метрів був зруйнований ще в 2014 році. [3] Падіння імпорту скла радше пов'язано з гальмуванням будівельної динаміки. Аналогічні тенденції імпорту спостерігаються і у мінеральній ваті, що показують поступове зниження, проте в даному випадку на національний ринок виробництва припадає більше половини необхідних об'ємів.

Вищенаведені тенденції імпортової діяльності в національній економіці дають поштовх та запит на відкриття підприємств даної категорії в Україні, що дозволяє зменшувати вартість готової продукції на 10-15% через менший ланцюжок логістики. Варто зазначити, що Україна є експортером

сировини для даних груп виробництва. За даними дослідження Київської економічної школи та Світового банку, на відновлення України необхідно 521 млрд гривень, з яких близько 70 мільярдів припадає на будівельні матеріали в списку яких, звичайно є імпортовані.

Таким чином варто відзначити що національна економіка України значною мірою є залежною від імпортової діяльності, і переріз останніх п'яти років показує динамічні зміни. В даному аспекті варто звернути увагу на готовність національної економіки приймати тенденції ринку та пристосовуватись до них, результатом чого виникають диверсифікації ринку або локалізації виробництва.

Список використаних джерел

1. Соха Ю. І., Процак К. В. Формування будівельного ринку України. 2009. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/2451/1/28.pdf> (дата звернення: 05.03.2025).
2. Pro consulting. Аналіз ринку будівельних матеріалів в Україні. 2023 рік. Дослідження ринків. 2023. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-stroitelnyh-materialov-v-ukraine-2023-god> (дата звернення: 05.03.2025).
3. Київська школа економіки. Структурні зміни та виклики в будівельній індустрії України. Аналіз та прогнози. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/09/02_09_24_Zvit_Strukturni_zmini_ta_vikliki_v_budivelnii--_industrii--.pdf (дата звернення: 05.03.2025).
4. ГО "Інститут Міжнародних Економічних Досліджень", ДП "Укрпром-зовнішекспертиза". Локалізація відновлення в Україні. На замовлення USAID. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/09/02_09_24_Zvit_Strukturni_zmini_ta_vikliki_v_budivelnii--_industrii--.pdf (дата звернення: 05.03.2025).

УДК 658.8

JEL Classification: Z10, L83

Chen Xin,
Master student,
Sumy National Agrarian
University, Sumy

THE ROLE OF FOLK CULTURE IN INCREASING THE TOURIST ATTRACTIVENESS OF CHINESE ENTERPRISES

China's rich tapestry of folk culture, encompassing traditional arts, crafts, festivals, and customs, plays a pivotal role in bolstering the nation's tourism

sector. By integrating these cultural elements, Chinese enterprises have successfully enhanced their appeal to both domestic and international tourists. This essay delves into the significance of folk culture in tourism, examines strategies employed by Chinese enterprises to leverage this cultural wealth, and presents current statistics to underscore its impact.

Folk culture serves as a window into the soul of a nation, offering authentic experiences that resonate with tourists seeking deeper connections with their destinations. In China, this includes a myriad of expressions such as traditional music, dance, handicrafts, culinary arts, and festivals. These cultural assets not only preserve the nation's heritage but also provide unique attractions that distinguish China in the global tourism market.

Strategies for Integrating Folk Culture into Tourism

1. Development of Cultural Festivals

Organizing festivals centered around folk traditions has proven effective in attracting tourists. For instance, the Qinhuai Lantern Fair in Nanjing showcases intricate lantern designs, traditional performances, and local cuisine, drawing millions of visitors annually. Such events offer immersive experiences that highlight regional customs and artistry.

2. Establishment of Ethnic Villages

Creating ethnic villages allows tourists to experience the daily life and traditions of China's diverse ethnic groups. The Yunnan Ethnic Village in Kunming, for example, features replicas of traditional homes, cultural performances, and craft workshops representing various ethnic minorities, providing educational and engaging experiences for visitors.

3. Promotion of Traditional Handicrafts

Enterprises have capitalized on the global appreciation for handcrafted goods by promoting traditional crafts such as Miao embroidery, Dong brocade, and Tibetan thangka painting. Workshops and interactive sessions enable tourists to learn these crafts, fostering a deeper appreciation and supporting the preservation of these art forms.

4. Culinary Tourism

Chinese cuisine, deeply rooted in regional cultures, offers a rich avenue for tourism. Food festivals, cooking classes, and culinary tours allow tourists to savor traditional dishes and understand their cultural significance, enhancing the overall travel experience.

The integration of folk culture into tourism has yielded significant economic benefits for Chinese enterprises. According to the World Travel & Tourism Council (WTTC), China's Travel & Tourism sector is set to inject a record-breaking ¥12.62 trillion into the national economy by the end of 2024. Domestic travel

spending is also expected to reach new heights, contributing ¥6.79 trillion in 2024. Furthermore, the Ministry of Culture and Tourism of China reported a substantial surge in inbound tourism, with the total number of inbound tourists reaching 94.63 million in the first three quarters of 2024, marking a 78.8% increase year-on-year [1].

Examples of successful integration of folk culture

1) Xijiang Miao Village

Located in Guizhou province, Xijiang Miao Village has transformed into a thriving tourist destination by showcasing Miao culture. Visitors can experience traditional Miao architecture, participate in festivals, and observe crafts like silver jewelry making and embroidery. This cultural immersion has significantly boosted local tourism revenue and enhanced the preservation of Miao traditions.

2) Jinhua Homestay Project

Initiated by the Jinhua Municipal People's Government, this project invites international participants to stay in ancient villages, engaging in activities such as pottery, calligraphy, and traditional music. The program aims to promote tourism by utilizing idle village resources and has successfully increased global awareness of Chinese folk culture [2].

While leveraging folk culture in tourism offers numerous benefits, it also presents challenges. The commercialization of cultural elements can lead to the dilution or misrepresentation of traditions. It's essential for enterprises to balance profitability with cultural integrity, ensuring that tourism development does not compromise the authenticity of folk practices [3].

Folk culture plays a crucial role in enhancing the tourist attractiveness of Chinese enterprises. By thoughtfully integrating traditional arts, crafts, festivals, and customs into tourism offerings, enterprises can provide unique and enriching experiences that appeal to a broad audience. This approach not only drives economic growth but also contributes to the preservation and appreciation of China's rich cultural heritage.

References

1. China sees surge in inbound tourism URL: https://english.www.gov.cn/archive/statistics/202411/23/content_WS67413bfdc6d0868f4e8ed590.html.
2. Jinhua Homestay Project. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Jinhua_Homestay_Project.
3. Mushtai V., Makarova V. Implementation of the concept of social - ethical marketing in the activities of tourist enterprises. *SWorldJournal*. Issue 18. Part 2. URL: <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj18-02-017>.

УДК 658.5

JEL Classification: M15, O33

Shevchenko, V. V.,

PhD Candidate in Management (073 – Management),

PHEE "European University", Kyiv

INTEGRATION OF TELEMETRY INTO STRATEGIC MANAGEMENT OF IT PRODUCTS

Abstract. Modern IT companies actively implement telemetry tools to collect and analyze data on product usage. This enables informed managerial decision-making, enhances development efficiency, and improves user experience. This paper examines the introduction of telemetry in a large IT company specializing in both cloud and on-premise software solutions, highlighting the key challenges, outcomes, and practical lessons learned.

Introduction. Globalization and digitalization compel IT companies to focus on data analytics to maintain competitiveness. The use of telemetry allows organizations to acquire real-time insights into user behavior, facilitating informed decision-making in strategic IT product management. This study explores the integration of telemetry and its impact on development efficiency and commercial operation of software products.

Research Methodology. The study is based on an analysis of telemetry implementation in a large technology company that develops both cloud (SaaS) and on-premise solutions. The telemetry integration process included the following stages:

1. Identifying key metrics and integrating them into the product [1, p. 45].
2. Deploying analytical tools for data processing.
3. Training teams to analyze data and apply insights in decision-making.
4. Evaluating telemetry's impact on key performance indicators (Velocity, Defect Rate, Time-to-Market, CSAT) [2, p. 77].

Main Findings. The research findings indicate that telemetry implementation led to significant improvements in strategic product management:

- Increased transparency of product feature utilization reduced decision-making time regarding feature development [3, p. 88].
- Identification of underutilized features led to cost reductions for their maintenance.
- Analysis of user behavior optimized Time-to-Market by 33% (Table 1).
- Telemetry-driven commercial analytics enabled data-driven upselling of additional licenses based on real usage statistics.
- The introduction of analytical systems improved team productivity through better resource planning and prioritization of development efforts.

Table 1

Impact of Telemetry on Key Performance Indicators

Indicator	Before Mixpanel	After Mixpanel	Change (%)
Customer Satisfaction (CSAT)	80%	88%	+8%
Time-to-Market	6 months	4 months	-33%
Velocity	Stable	+5%	+5%
Defect Rate	5 defects/month	3 defects/month	-40%

Source: Compiled by the author based on research findings.

The efficiency of telemetry implementation is assessed using the formula (1):

$$E_{\{tele\}} = \frac{T_{\{before\}} - T_{\{after\}}}{T_{\{before\}}} \times 100 \tag{1}$$

where:

$E_{\{tele\}}$ - effectiveness of telemetry implementation,

$T_{\{before\}}$ - average decision-making time before telemetry,

$T_{\{after\}}$ - average decision-making time after telemetry.

The implementation of telemetry has helped eliminate traditional IT management challenges associated with the lack of accurate data on product usage. The use of analytics has enabled the company to make significant progress in enhancing customer experience and optimizing resource allocation. At the same time, the study revealed certain challenges, such as the need for team training and the technical limitations of telemetry tools. The adoption of analytical solutions in the IT sector is supported by numerous studies. In particular, the works [1, p. 45] and [2, p. 77] examine the effectiveness of similar approaches in international companies and analyze the relationship between user behavior analytics and improved customer satisfaction.

Conclusions. The implementation of telemetry in IT product management has been a crucial step in improving decision-making processes and enhancing team efficiency. The use of analytical tools significantly increased transparency in user interactions with the product, facilitating optimized strategic planning and resource allocation.

One of the key outcomes was a 33% reduction in Time-to-Market, significantly enhancing product competitiveness. Furthermore, user behavior analysis helped reduce expenses on maintaining unused functionalities and optimized development workload distribution. With the introduction of telemetry, team Velocity improved by 5%, while software defect rates decreased by 40%, indicating a notable enhancement in development quality.

The adoption of analytical instruments also refined managerial decision-making processes, allowing the company to respond more effectively to user

behavior changes and market trends. Telemetry has become a tool not only for process optimization but also for commercial analytics, enabling the company to upsell additional licenses based on actual product usage.

Nonetheless, the telemetry implementation process revealed specific challenges, including the necessity of training teams, ensuring data privacy, and limitations of some tools in complex analytics. Despite these challenges, the obtained results confirm that telemetry is a critical factor in modern IT management, enabling companies to improve internal efficiency while gaining competitive advantages in the market.

References

1. Davenport, T. H., & Harris, J. G. (2017). *Competing on Analytics: The New Science of Winning*. Harvard Business Press.
2. Kim, G., Humble, J., & Forsgren, N. (2018). *Accelerate: The Science of Lean Software and DevOps*. IT Revolution Press.
3. Fulgoni, G. (2018). "Data-Driven Decision Making in IT Product Development." *Journal of Product Innovation Management*, 35(3), 123–134.
4. Official Mixpanel Documentation (2024). Available at: <https://mixpanel.com/docs>.

УДК 005.3+339.9

JEL Classification: M10, F60

Юдін А. Ю.,

здобувач вищої освіти,

Херсонський національний технічний
університет, м. Хмельницький

Кокорєва О. В.,

канд. екон. наук, доцент, доцент

кафедри менеджменту, маркетингу і туризму,
Херсонський національний технічний
університет, м. Хмельницький

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ МЕНЕДЖМЕНТУ

Процес глобалізації та трансформація економік у цифрові системи є сучасними трендами розвитку бізнесу та підприємництва. Цифрова трансформація в епоху глобалізації сприяє розвитку цифрового мислення,

яке є основою для розвитку цифрового суспільства. Такі масштабні зміни стосуються всіх сфер функціонування суспільства, особливо економіки та особливо бізнес-процесів. Швидка поява нових технологій змушує організації активно впроваджувати нові технології у свою господарську діяльність, починаючи від менеджменту і закінчуючи виробничим процесом.

У зв'язку з активним процесом глобалізації науковці почали приділяти більше уваги вивченню впливу цифровізації, розвитку інноваційних технологій на економічний, освітній, бізнесовий та соціальний розвиток [1].

Перехід до цифрової економіки допомагає організаціям управляти трансформацією всіх традиційних функцій, особливо у сфері управління персоналом (управління персоналом). Людський капітал вважається однією з найважливіших складових успіху та ефективності компанії. Кожна бізнес-організація усвідомлює важливість якісної робочої сили: освічених, мотивованих, орієнтованих на результат людей.

Під впливом інноваційних технологій у сфері управління персоналом відбуваються серйозні зміни. З одного боку, це сприяє автоматизації процесів, полегшенню та прискоренню роботи, а з іншого – ускладнює перенавчання персоналу по-новому [2].

Однак важливо розуміти, що стрімке загострення конкуренції не дозволяє компаніям зволікати і спостерігати за глобальними змінами і новими тенденціями розвитку. Залишатися осторонь означає значно відставати від більш адаптивних і спритних конкурентів. Сьогодні в бізнес-середовищі, яке висуває жорсткі вимоги до підприємців і власників компаній, неможливо ігнорувати технології та інновації, які стають невід'ємною частиною суспільного життя.

Цифровізація HR тісно пов'язана зі змінами в поведінці споживачів. З розвитком технологій у користувачів висуваються все вищі вимоги до простоти використання та швидкості доступу до продуктів і послуг. Прагнуть до підвищення продуктивності за нижчих витрат [8].

Система HR-менеджменту на підприємстві має виконувати основні задачі, представлені на рис. 1.

Цифровізація як тренд розвитку менеджменту – це:

1. Двигун зростання для забезпечення побудови цифрових бізнес-моделей у формі: стимулювання зростання всередині та за межами основного бізнесу компанії, визначення та створення нових цифрових бізнес-моделей, забезпечення довгострокової конкурентоспроможності.

2. Інструменти підвищення ефективності на основі трансформації бізнес-моделей на цифрові технології: оптимізація бізнес-процесів на всіх рівнях та раціональне використання існуючих можливостей та інфраструктури, оцифровка та модернізація всього ланцюжка створення вартості [4].

Рис. 1. Основні задачі системи HR-менеджменту компанії
Джерело: складено авторами на основі аналізу [2].

У процесі цифровізації формуються нові та більш ефективні системи виробництва та обслуговування, удосконалюються сфери соціально-трудових відносин. Для того, щоб перейти до цифровізації, майже кожна державна установа повинна відмовитися від старих моделей управління та поступово впроваджувати сучасні технології, роблячи власні стратегічні інвестиції саме в інформаційно-комунікаційні технології. Важливо розуміти, що "цифровізацію" слід розглядати не як певну мету виробництва, а як інструмент, за допомогою якого можна стимулювати відкрите інформаційне суспільство, економічне зростання країни, підвищення зайнятості та продуктивності тощо [3].

Цифрова трансформація – досить поширене поняття. Однак кожна компанія повинна застосовувати цю трансформацію індивідуально на основі аналізу внутрішніх і зовнішніх факторів. Існує багато технологій, які можна застосувати для автоматизації, оптимізації та оцифрування бізнес-процесів, але не варто впроваджувати їх усі. По-перше, варто оцінити рентабельність впровадження, оскільки інновація дорога і не всі підприємства отримають очікувані вигоди. Розглянути різні підходи та

підходи, комбінувати їх, тестувати, а вже потім розробляйте окрему цифрову стратегію розвитку HR-менеджменту.

Цифровізація є важливою частиною сучасного економічного розвитку, яка докорінно змінює традиційні бізнес-моделі та створює нові ринкові можливості. Щоб всебічно проаналізувати вплив цифровізації на економіку та транспортні компанії зокрема, необхідно виділити кілька ключових фактів, які ілюструють основні аспекти цього явища [5].

Цифровий менеджмент – це застосування цифрових технологій та інструментів. Він включає використання різноманітних програмних і апаратних рішень, аналітику даних і автоматизацію операцій для підвищення ефективності, прийняття обґрунтованих рішень і досягнення поставлених цілей.

Приклади цифрового менеджменту включають:

- Платформи цифрового управління проектами: вони дозволяють вам керувати проектами, призначати завдання, відстежувати прогрес і співпрацювати в режимі реального часу. Trello або Asana є прикладом такої платформи;

- Цифрові системи управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM): системи CRM допомагають керувати та аналізувати інформацію про клієнтів, включаючи контактні дані, історію взаємодії, продажі та маркетингову діяльність. Прикладом такої системи є Salesforce або HubSpot;

- Інструменти аналізу цифрових даних: вони дозволяють збирати, аналізувати та інтерпретувати дані для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Приклади таких інструментів включають Google Analytics, Tableau або Power BI;

- Цифрова система управління персоналом: автоматизуйте процеси найму, навчання, оцінки та управління персоналом. Прикладами таких систем є SAP SuccessFactors, Workday або BambooHR;

- Цифрові інструменти для управління операційними процесами: вони допомагають автоматизувати та оптимізувати операційні процеси, такі як управління запасами, виробничі процеси та логістика. Приклади таких інструментів включають системи ERP, такі як SAP, Oracle або Microsoft Dynamics [7].

Цифровий менеджмент відіграє ключову роль у сучасному бізнесі, дозволяючи організаціям підвищувати ефективність, покращувати якість послуг і приймати обґрунтовані рішення на основі даних. Це також сприяє автоматизації та оптимізації роботи, дозволяючи співробітникам зосередитися на більш стратегічних завданнях і досягати цілей компанії [6].

Отже, перехід до цифровізації та впровадження цифрового менеджменту в сучасний менеджмент є невід'ємною частиною розвитку та

прогресу. Такі технології та інновації відіграють ключову роль у підвищенні ефективності та оптимізації процесів управління. Вони дозволяють автоматизувати та оптимізувати багато завдань, підвищити точність прийняття рішень і забезпечити більш гнучке та гнучке керування.

Однак перехід до цифровізації також несе низку проблем, пов'язаних із безпекою даних, навчанням працівників та інтеграцією нових технологій. Однак за правильного підходу та стратегій цифровізація та цифрове управління можуть стати потужними інструментами для досягнення конкурентної переваги та покращення результатів сучасного управління.

Цифровізація та глобалізація економіки сприяє зростанню різноманітних галузей і підвищує інвестиційну привабливість. Це досягається шляхом прискореної автоматизації виробничих процесів, підвищення продуктивності праці, оптимізації управлінських рішень і розширення можливостей для міжнародної співпраці.

Список використаних джерел

1. Бей Г. В., Серета Г. В. Трансформація HR-технологій під впливом цифровізації бізнес-процесів. Економіка і організація управління. 2019. № 2 (34). С. 93-101.

2. Карчева Г.Т., Огородня Д.В., Опенько В.А. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки. Фінансовий простір, 2017, №3 (27), С.13 - 21.

3. Перішко Н. П. Вплив цифровізації на економіку: переваги та ризики. Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Житомир, 3-4 листопада 2022 року, Житомир, 2022.

4. Поліщук С., Роспопчук Т. Вплив цифровізації на зміни бізнес-моделей підприємств. "Економічний вісник НТУУ "Київський політехнічний інститут"". 2021. № 18. С. 199-202.

5. Сафонік Н.П. Інноваційно-цифровізаційні тенденції розвитку підприємств в сучасних умовах. Розвиток економіки та бізнес-адміністрування: наукові течії та рішення: зб. Матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. (21 жовтня 2021 р., м. Київ). К.: НАУ, 2021, Том. 2, С. 102-105.

6. Сватюк О. Р., Захарец А. О., Ситник Й. С. Цифровізація управлінської праці HR- менеджера. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. 2022. № 2 (8). С. 210-222.

7. Седікова І. О., Козак К. Б., Седіков Д. В. Управління персоналом в умовах глобальних інформаційних процесів. Економіка харчової промисловості. 2022. Т. 14, № 2. С. 51

8. Челядінова Н. Г., Куделя В. І. HR-менеджмент і цифровізація у сучасній організації. Економіка та управління підприємствами. 2022. № 69. С. 125-129.

СЕКЦІЯ 6. МАРКЕТИНГ
SECTION 6. MARKETING

УДК 339.138

JEL Classification: M31

Джерелюк Ю. О.,
д-р екон. наук, професор, професор
кафедри менеджменту, маркетингу і туризму,
Херсонський національний технічний
університет, м. Хмельницький
Морозова Ю. М.,
здобувач вищої освіти,
Херсонський національний технічний
університет, м. Хмельницький

**СУЧАСНЕ МАРКЕТИНГОВЕ УПРАВЛІННЯ
В ДИНАМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

Управління підприємством під час економічних криз, військових дій, нестабільного, динамічного середовища вимагає неабиякої ризиковості, мобільності та постійного аналізу ринку, а також купівельної спроможності споживача. Саме ці чинники не дають в повній мірі наладити виробництво, бо потрібно постійно моніторити економічні реалії сьогодення як в межах свого сегменту, та і ситуацію з попитом і пропозицією взагалі. Правильне маркетингове управління, яке має проводитись сучасним, прогресивним керівництвом може вивести бізнес на рівень стабільного отримання прибутку, а не тільки виживання. Саме тому тема дослідження є актуальною та своєчасною, особливо в нинішніх умовах.

Проблематикою маркетингового управління в умовах мінливого ринкового середовища окреслено у роботах таких вітчизняних вчених, як Балабанова Л. В., Джерелюк Ю. О., Гудзь Ю. Ф., Корнієнко Т. О., Фіщук Б. П., Жевега В. П., Войтенко О. І. так й іноземних: Котлер Ф., Портер М., Уолкер О.

Головними маркетинговими трендами на сьогодні є їх посилені вплив в усіх сферах людської діяльності, а також постійний вплив на поведінку та свідомість вибору споживачів. Дані тенденції вимагають постійного удосконалення маркетингових стратегій та технологій, адаптування їх до динамічних умов ринку. Посилення конкуренції, насичення ринків продукцією, підвищення вимог та запитів споживачів у результаті покращення їх поінформованості вимагають від підприємств швидкого реагування на ринкові зміни.

При ефективній маркетинговій діяльності на підприємстві необхідно правильно ставити цілі маркетингу, тобто оптимально пов'язати можливості ринкової ситуації з потенціалом фірми. Також необхідно правильно планувати всі заходи маркетингу й ефективно організовувати їх здійснення для досягнення зазначених цілей. Окрім цього, не слід забувати ефективно контролювати і на основі контролю аналізувати й оцінювати весь хід маркетингового процесу на фірмі та розробляти необхідні корективи цілей, засобів та методів маркетингу на майбутнє. Варто звернути увагу і на те, що на підприємствах потрібно своєчасно проводити оперативне втручання в хід маркетингових процесів у зв'язку з мінливими обставинами та ситуацією. Стимулювати ефективну роботу всього персоналу, зайнятого в маркетингу, для отримання максимальної творчої віддачі [1].

Маркетингове управління в динамічному середовищі повинно бути спрямоване на використання та мобілізації всіх позитивних сторін бізнесу, постійному аналізу підприємства, застосування новітніх методів та прийомів маркетингу, ідей спеціалістів, спираючись на досвід активних гравців на ринку.

Забезпечення конкурентних переваг підприємств являє собою процес, який зумовлює певні протидії та потребує чіткої системи управління. Основним аспектом досягнення конкурентоспроможності підприємств виступає реалізація маркетингових стратегій з урахуванням усіх ризиків та загроз [2].

Формування маркетингової стратегії в так званих складних умовах вимагає від підприємства дотримання таких вимог:

- ретельний та комплексний аналіз внутрішнього та зовнішнього середовищ, оскільки їх динамічність в умовах воєнного часу та економіко-політичних змін досить важко передбачити;

- оцінювання рівня ефективності внутрішньої структури підприємства та ефективність існуючої стратегії;

- аналіз чинників стану та тенденцій розвитку ринку функціонування підприємства, формування альтернативних варіантів можливих стратегій;

- при формуванні маркетингової стратегії необхідно здійснити її узгодження з технологічною, фінансовою, соціальною, управлінською, кадровою та ін. стратегіями бізнесу;

- розробка маркетингової стратегії в складних чи специфічних умовах передбачає вибір базової стратегії, як правило товарно-ринкової, з метою її коригування;

- підприємства повинні розглянути стратегічне планування комунікаційної політики та залучення додаткової інформації про покупців для інформування своїх маркетингових рішень.

Маркетингова стратегія підприємства може суттєво відрізнятись в умовах війни або воєнного стану порівняно з мирним часом. У складних умовах воєнного стану підприємствам може доводитися частково або повністю змінювати маркетингову стратегію з метою адаптації до нових реалій та забезпечення виживання [3].

Умови сьогодення диктують переформатування маркетингового управління та застосування маркетингових стратегій в залежності від характеру продукції чи послуг, величини організації, специфіки бізнесу, територіального розміщення, з врахуванням ризиків. Відповідність сформованої стратегії зазначеним чинникам гарантує в майбутньому швидкість реалізації та ефективність кінцевого результату в перспективі.

Успіх сформованої маркетингової стратегії потребує чіткого виконання стратегічного плану діяльності підприємства, оскільки це дозволяє вчасно діагностувати ймовірні проблеми, провести моніторинг існуючої ситуації та виявити резерви вирішення проблеми. Відповідно бажано паралельно розробити так звані ситуаційні альтернативні стратегії, враховуючи сильні та слабкі сторони бізнесу, перспективи та загрози [4].

Основною умовою для вибору маркетингового управління – проведення аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища, кадрового наповнення підприємства, наявна організаційна структура, ресурси, що можуть дати потенціал для розвитку та закріплення на ринку, дослідження усіх чинників впливу та прогнозування майбутніх моделей поведінки споживача.

У 52% підприємств, споживач переїхав з традиційних місць перебування. Варто активізувати діяльність в західних регіонах України та найближчих країнах Європи. Маркетингом необхідно займатись цілодобово, і в нього немає вихідних. Більше того – навіть у воєнний та післявоєнний час основна ціль маркетингу не змінюється, адже це гормон росту! Окрім цього, варто зазначити та відмітити, що маркетинг починається з першої людини підприємства – це його власника. Адже саме власник повинен реалізувати свою найважливішу функцію у вигляді визначення та формування маркетингового стратегічного вектору розвитку компанії [5].

Отже, процеси формування маркетингового управління ускладнюються зовнішнім середовищем, невизначеністю споживачів, військовим часом та постійною зміною економіко-політичних чинників.

Сучасний маркетинг повинен ґрунтуватися на споживача не тільки вітчизняного, а й закордонного, бо великий відсоток нашого бізнесу знаходиться за кордоном і популяризує український продукт.

Підприємствам при розробці маркетингової стратегії слід більше приділяти уваги проблемам росту бізнесу, який забезпечував зростання ринкової вартості підприємства, наявності вільних коштів, резервів для протистояння ризиків ведення даного бізнесу. Динамічні зміни економіки вимагають від підприємства формування ефективної системи маркетингового управління, здатної управляти своєю стратегічною діяльністю.

Ми вважаємо, що необхідно проводити постійний аналіз ринку, відбирати цільові ринки, концентруватися на своєму сегменті виробництва, розробляти ефективну маркетингову стратегію й успішно використовувати ринкові інструменти у своїй діяльності.

Таким чином, успішне маркетингове управління – це комплекс базових рішень, спрямованих на досягнення мети підприємства з урахуванням власних можливостей, а також факторів навколишнього середовища. Саме ефективно розроблена маркетингова стратегія допоможе підприємству функціонувати у динамічному, неспокійному, ризикованому, сучасному ринковому середовищі.

Список використаних джерел

1. Носач І. В., Водолазська Н. В. Ефективність та особливості управління маркетинговою діяльністю на підприємствах в умовах воєнного стану. *Науковий журнал Бізнес Інформ*. 2024. № 1, С. 455-460. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-1-455-460>.

2. Корнієнко Т. О. Маркетингові стратегії у формуванні конкурентних переваг підприємств в умовах воєнного стану. *Журнал Економіка та суспільство*, 2023. № 49. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-65>.

3. Зміни у маркетинговій стратегії бізнесу під час війни та воєнного стану. URL: <https://dinanta.com/blog/marketig-during-war> (дата звернення: 10.02.2024).

4. Шостак Л. В., Ліпич Л. Г. Особливості формування маркетингової стратегії розвитку підприємства в умовах цифрової трансформації, економіко-політичних змін та воєнного часу. *Журнал Трансформаційна економіка*, 4 (04), 2023. С. 86-90. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-4-15>.

5. Маркетинг під час кризи: різати чи ні. URL: <https://laba.ua/blog/3072-marketing-v-krizis-rezat-ili-net> (дата звернення: 10.02.2024).

УДК 659.1:316.77:159

JEL Classification: M31, O33

Kyianytsia, Ievgeniia,

Ph.D. of soc. comm., Associate professor,
Associate professor at the Department
of journalism and advertising chair,
State University of Trade and Economics, Kyiv

Kyianytsia, Ivan,

Postgraduate student at the Department
of journalism and advertising chair,
State University of Trade and Economics, Kyiv

EMOTIONAL MARKETING IN DIGITAL MEDIA

In modern information society, digital media plays a key role in shaping public consciousness and individual consumer attitudes. The increasing volume of information flows circulating in the digital environment intensifies competition for consumer attention, which in turn necessitates the study of integrating emotional marketing into digital media content. Emotionally rich content has a significantly higher probability of attracting an audience than neutral content and influences the formation of long-term relationships between media and consumers by fostering a deeper cognitive and emotional connection.

The digital media space is characterized by a high level of dynamism and adaptability, and it requires strategies that enable both effective interaction with the audience and the accurate prediction of changes in its preferences. Therefore, employing emotional marketing in digital media facilitates the flexible adaptation of content to the current needs and expectations of consumers, thereby enhancing the impact of communication strategies on their behavior. Moreover, in the context of globalization and increasing market saturation, marketing communications should consider both the sociocultural characteristics of consumers and their emotional responses to visual and auditory triggers, which can significantly enhance audience engagement. Thus, the introduction of integrated marketing communications that incorporate an emotional component is not only an effective tool for attracting attention but also a strategic mechanism for increasing consumer loyalty.

An analysis of emotional marketing research conducted by foreign scholars, including A. Alsharif, T. Kato, C. Kim, S. Kumar, S. Naidoo, F. Otamendi, and M. Waseem, confirms its significant impact on consumer engagement, the formation of long-term relationships with brands, and decision-making in a competitive environment. Despite using different methodological approaches, researchers agree that the emotional component of marketing communications increases the effectiveness of interactions with consumers, which is also relevant for digital

media. Since modern media platforms, like commercial brands, develop their own identity and strive to capture the audience's attention, the application of emotional marketing can help engage users more effectively, increase their interaction with content, and foster a strong emotional attachment that ensures long-term audience retention. Studies by domestic scholars, including O. Bochko, H. Kovbas, D. Mykhailenko, L. Radkevych, and N. Rodionova, focus on the personalization of emotional marketing through innovative technologies and on developing technological solutions that adapt marketing communications to users' emotional states. They emphasize the need to consider the digital context, analyze the impact of emotional content on consumer behavior, and employ technological tools to improve the effectiveness of marketing strategies. Thus, these scientific developments can be integrated into the digital media sphere, as the use of personalized technologies and adaptive communication strategies contributes to more effective interactions with users and to the formation of sustainable information environments.

One of the most promising areas of emotional marketing in media is the use of audiovisual triggers, including music, color, rhythmic editing, and sound effects. These triggers play a key role in information perception by enhancing its emotional expressiveness, forming strong associative links, and increasing content memorability [1, p. 50]. Specifically:

- musical design determines the tone and rhythm of the media product, directly affecting the emotional state of the audience;
- color solutions serve as an important factor in creating a visual atmosphere, contribute to the formation of emotional associations, and enable viewers to focus on key elements of the image, thereby enhancing its visual expressiveness;
- Rhythmic editing significantly influences the pace of information perception, as frequent frame changes create dynamics and a sense of intensity, while slow editing provides deeper immersion in the content and emphasizes details;
- symbolic images and archival materials evoke strong cultural, historical, or emotional associations, help create a sense of involvement in past events, and contribute to the formation of a collective memory [5].

The use of these triggers not only facilitates the transmission of information but also forms strong emotional ties between society and historical events or ideas, playing a key role in constructing collective memory, national identity, and civic engagement [2]. An example of this influence is the "Symphony of Unbrokenness" video project, created by the Ministry of Culture of Ukraine in 2024. It combines archival footage depicting important moments of the struggle for independence with classical orchestral pieces and modern electronic motifs, thereby enhancing the emotional impact and emphasizing the relevance of the topic. A similar approach was implemented in the concert "Dedicated to Unbreakable Ukraine" held at the Lviv National Opera with the participation of conductor Carrie-Lynn Wilson [4]. Such initiatives demonstrate the effectiveness

of audiovisual strategies in shaping national consciousness and consolidating society around key values.

Emotionally charged content, as a component of emotional marketing, plays a key role in shaping public consciousness by contributing not only to the understanding of historical events but also to the creation of stable cognitive connections that strengthen social cohesion and motivate civic engagement. Given that the media performs the function of the "fourth estate" and is a fundamental element of a democratic society, its responsibility for shaping public opinion is undeniable. In this context, emotional marketing is of particular importance, as it not only effectively broadcasts socially important ideas but also forms the emotional component of collective identity, a crucial aspect of state-building processes. Thus, the ethical use of emotional marketing in the media helps to strengthen democratic principles, support civic engagement, and consolidate society around key national values.

References

1. Alsharif A., Salleh N. Md, Baharun R. To better understand the role of emotional processes in decision-making. *International Journal of Academic Research in Economics and Management Sciences*. 2021. № 10(2). P. 49–67. DOI: <http://dx.doi.org/10.6007/IJAREMS/v10-i2/9883>
2. Herrando C., Constantinides E. Emotional contagion: A brief overview and future directions. *Frontiers in Psychology*. 2021. № 12. 712606. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.712606>
3. Kato T. Functional value vs emotional value: A comparative study of the values that contribute to a preference for a corporate brand. *International Journal of Information Management Data Insights*. 2021. № 1(2). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jjime.2021.100024>
4. Mus.art.co.ua. Lviv Opera: premieres, events and achievements of the 2023/2024 season. URL: https://mus.art.co.ua/lvivska-opera-prem-iery-podii-ta-dosiahnennia-sezonu-2023-2024/?utm_source=chatgpt.com (Date of application: 12.02.2025)
5. Naidoo S., Singh S., Anand S., Vasudev K. Computer vision: the effectiveness of deep learning for emotion detection in marketing campaigns. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*. 2022. № 13(5). DOI: <https://doi.org/10.14569/IJACSA.2022.01305100>
6. Otamendi F., Sutil Martín D. The emotional effectiveness of advertisement. *Frontiers in Psychology*. 2020. № 11. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.02088>

СЕКЦІЯ 7. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
SECTION 7. PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

УДК 35.07:355.01+37.014
JEL Classification: H56, I28

Возна О. В.,
головний спеціаліст відділу дошкільної
та загальної середньої освіти управління дошкільної
та загальної середньої освіти і ресурсного забезпечення,
Департамент освіти та науки Хмельницької обласної
військової адміністрації, м. Хмельницький

**ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ
ПІДГОТОВКИ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО
СУПРОТИВУ ШЛЯХОМ СТВОРЕННЯ ОСЕРЕДКІВ ВИКЛАДАННЯ
НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА "ЗАХИСТ УКРАЇНИ"**

Російська збройна агресія проти України спричинила потребу в оновленні змісту навчального предмета "Захист України" та методики його викладання, що, у свою чергу, призвело до необхідності створення нової модельної програми. Її мета - сприяти формуванню національної та громадянської ідентичності, а також оборонної свідомості учнів загальної середньої освіти.

Підготовка учнів старших класів у межах вивчення предмета "Захист України", перетворюється на початкову ланку професійної підготовки дорослого населення України до супротиву. Ця система має бути доповнена базовою військовою підготовкою у вищих навчальних закладах та системою підготовки цивільного населення до національного супротиву.

Війна також стала поштовхом до розробки нового освітнього проєкту, який допомагатиме виховувати у молоді готовність до захисту незалежності та територіальної цілісності України. Одним із шляхів реалізації цього проєкту є перевірка ефективності методики викладання модельної програми "Захист України" в осередках, створених на базі закладів освіти, які знаходяться в комунальній власності органів місцевого самоврядування, а також підготовка відповідних кваліфікованих педагогічних працівників.

У цьому контексті виникає необхідність формування на регіональному рівні цілісної системи військової підготовки населення до протистояння ворогу та здійснення постійного контролю за ефективністю реалізації таких заходів.

Підготовка населення до національного спротиву в умовах російсько-української війни є важливою складовою забезпечення обороноздатності країни та стійкості суспільства. Національний спротив включає як збройний опір регулярних військових формувань, так і активну участь цивільного населення у підтримці військових, територіальній обороні та спротиві на окупованих територіях. Одним із ключових напрямів є навчання громадян основам військової справи, зокрема володінню стрілецькою зброєю, тактиці ведення бою та наданню першої медичної допомоги. Важливу роль відіграє територіальна оборона, яка забезпечує захист стратегічно важливих об'єктів та підтримує безпеку в регіонах, де тривають бойові дії.

Крім військової підготовки, значна увага приділяється інформаційному спротиву, що включає боротьбу з ворожою пропагандою, поширення правдивої інформації та захист від кібератак. Організація добровільних підрозділів, які діють на принципах самоорганізації та взаємодії з державними структурами, є важливим елементом стратегії спротиву. Особливу роль відіграють інструкторські програми та курси з виживання, орієнтування на місцевості та організації партизанської діяльності в умовах окупації. Навчання цивільного населення мінній безпеці та правилам поведінки під час артилерійських та ракетних обстрілів допомагає зберегти життя та зменшити кількість жертв серед мирного населення.

Розвиток громадянської відповідальності та єдності сприяє формуванню стійкого суспільства, яке здатне чинити ефективний опір агресору. Важливими є психологічна підготовка та готовність до виживання в екстремальних умовах, що забезпечує стійкість населення перед викликами війни. Значний внесок у підготовку роблять волонтерські ініціативи, що навчають громадян навичкам самозахисту, тактичної медицини та комунікації в умовах кризових ситуацій. Підготовка до національного спротиву також включає створення інфраструктури укриттів, запасів продовольства та засобів першої необхідності.

Ключову роль у забезпеченні ефективності спротиву відіграє співпраця між державними установами, військовими формуваннями та громадянським суспільством. Ухвалення відповідних законодавчих ініціатив сприяє легітимізації та організації системи національного спротиву на державному рівні. Комплексний підхід до підготовки населення дозволяє не лише зміцнити обороноздатність країни, а й підвищити рівень безпеки кожного громадянина. У довгостроковій перспективі це сприятиме посиленню національної єдності та розвитку

ефективної стратегії оборони. Україна продовжує адаптуватися до нових викликів війни, формуючи сильне, мотивоване та підготовлене суспільство, здатне чинити опір ворогу в будь-яких умовах.

Згідно з вимогами чинного законодавства органи місцевого самоврядування відповідають за реалізацію державної політики у сфері освіти та забезпечення якості освіти на відповідній території, зокрема зазначається, що до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать повноваження з управління закладами освіти, які належать територіальним громадам [1, 2].

З метою початку реалізації в Україні освітнього проєкту обласними та Київською міською державною адміністраціями (військовими адміністраціями) затверджується перелік осередків викладання навчального предмета "Захист України" (далі - осередки) у закладах освіти [3].

В Хмельницькій області реалізацію освітнього проєкту розпочато наказом директора Департаменту освіти та науки Хмельницької обласної військової адміністрації від 23.07.2024 № 135-од, яким було затверджено склад робочої групи щодо окремих питань створення осередків навчального предмета "Захист України". Департаментом освіти та науки проведено роз'яснювальну роботу з керівниками структурних підрозділів з питань освіти органів місцевого самоврядування щодо необхідності утворення в області осередків викладання навчального предмета "Захист України".

Ключовими критеріями для створення осередку в територіальній громаді є: наявність у закладі загальної середньої освіти більше ніж 80 учнів десятих та одинадцятих класів (для закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти — понад 200 учнів); включення навчального закладу до проєктної мережі академічних ліцеїв; достатня кількість приміщень; зручне розташування закладу; а також наявність укриття [3].

Органами місцевого самоврядування здійснено аналіз мережі підпорядкованих закладів освіти та визначено заклад, у якому може бути створено осередок, проведено моніторинг наявної та необхідної матеріально-технічної бази для облаштування осередку, визначено кошторисну вартість проєкту та розраховано необхідну суму співфінансування.

Станом на лютий 2025 року Хмельницьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти завершено підвищення кваліфікації 73 педагогічних працівників закладів освіти, які забезпечуватимуть викладання навчального предмета "Захист України" на базі створених осередків. Окремі з них є учасниками та ветеранами бойових дій, періодично проходять курси підвищення кваліфікації в Національному університеті оборони України, Національному авіаційному університеті та інших закладах освіти України.

Створення осередку викладання навчального предмета "Захист України" на базі закладу освіти сприяє покращенню підготовки мешканців громади до різних загроз, а також підвищенню національної свідомості та зміцненню національної безпеки через освітній процес. Однак органам публічного управління необхідно ухвалити низку управлінських рішень, що стосуються планування та організації роботи таких осередків.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 06.10.2024 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 06.02.2025).
2. Про органи місцевого самоврядування : Закон України від 15.11.2024 № 280/97-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97%D0%B2%D1%80> (дата звернення 06.02.2025).
3. Про затвердження особливостей використання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам (за спеціальним фондом державного бюджету) для забезпечення викладання навчального предмета "Захист України" : наказ Міністерства освіти і науки України від 22.05.2024 № 731. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0834-24#Text> (дата звернення 06.02.2025).

УДК 006.032:[378.4:61]:005.44
JEL Classification: I18, F60

Дубина С. О.,

канд. мед. наук, доцент,
декан медичного факультету №2,
Донецький національний медичний
університет, м. Кропивницький

Соколова І. В.,

д-р пед. наук, професорка,
професорка кафедри організації вищої освіти,
управління охороною здоров'я та гігієни,
Донецький національний медичний
університет, м. Кропивницький

МІЖНАРОДНІ ІНСТИТУТИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ: ПОЛІТИЧНІ І СОЦІОКУЛЬТУРНІ ВИМІРИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У глобалізованому суспільстві вища освіта стає товаром, що задовольняє освітні потреби людей і водночас комерціалізується, перетворюючись на предмет бізнесу. Спостерігається стійка тенденція

стандартизації вищої освіти з наголосом на професійні стандарти та з орієнтацією на компетентнісний підхід до результатів навчання.

Стандартизація в галузі медичної освіти є своєрідним відображенням об'єктивних законів еволюції освітніх і медичних технологій, зокрема засобів та інструментів діагностики рівня знань здобувачів медичної освіти.

Сучасна система в Україні також формується під впливом світових змін – глобалізаційно-інтеграційних – за нагальної необхідності у виробленні єдиних освітніх стандартів та системному контролі оцінювання якості освітніх послуг. Політичний вимір глобалізації у вищій медичній освіті пов'язується зі зростанням наднаціональних (неурядових) організацій, компетенція й діяльність яких у сфері вищої освіти поширюється за національні межі. Соціокультурний вимір глобалізації характеризується поширенням культури забезпечення якості вищої освіти на всіх рівнях управління сферою освіти: національному, регіональному, інституційному.

Стандартизація медичної освіти є постійною практикою діяльності *Всесвітньої федерації медичної освіти* (World Federation for Medical Education, WFME). Пріоритети діяльності цього інституту: сприяння акредитації через Програму визнання WFME агенцій, які проводять акредитаційні експертизи, підвищення стандартів і покращення якості медичної освіти в усьому світі, підтримка Всесвітньої Директорії медичних шкіл (the World Directory of Medical Schools) [9].

З 1984 року WFME реалізує Міжнародну програму "Переорієнтації медичної освіти" як платформу, що містить сукупність регіональних цілей розвитку та стратегій, які можуть бути адаптованими країнами для переорієнтації медичної освіти. Результатом плідної діяльності ВФМО став триплет Глобальних стандартів WFME для базової медичної освіти, післядипломної медичної освіти та безперервного професійного розвитку (Basic Medical Education, Post Graduate Medical Education, and Continuing Professional Development), які є рамковими для розробки національних стандартів акредитації або інших видів визнання освітніх програм [9].

Діяльність *Глобального консорціуму з освіти у галузі охорони здоров'я* (Global Health Education Consortium, GHEC) спрямовано на розвиток глобальної освіти за такими основними напрямками: освітня політика, розробка освітніх програм і навчальних матеріалів, клінічна підготовка медичних працівників та розвиток їхньої кар'єри. Члени GHEC (викладачі закладів медичної освіти та медичні працівники) залучені до глобальної освіти у понад 70 медичних школах, а також до реалізації освітніх програмах у США, Канаді, Центральній Америці та країнах Карибського басейну.

Міжнародна федерація асоціацій студентів-медиків (International Federation of Medical Students Associations), яка представляє 1мл. 300 тис студентів із 130 країн, має постійний комітет з питань охорони здоров'я, що ініціює і реалізує проекти у галузі глобального здоров'я.

Міжнародна мережа агентств із забезпечення якості у вищій освіті (The International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education –INQAANE) об'єднує близько 300 організацій, які переймаються проблемами забезпечення якості вищої освіти або спеціальних мереж забезпечення якості, реалізуючи дослідницькі проекти, упроваджуючи інновації, розробляючи критерії для проведення зовнішніх експертиз діяльності провайдерів освітніх послуг. "Керівні принципи належної практики із забезпечення якості" ("Guidelines of Good Practice", 2003, 2016) було трансформовано у Міжнародні стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти (2022) (International Standards and Guidelines for Quality Assurance in Tertiary Education, ISGs) [4]. ISGs включають: базові стандарти, які стосуються всіх постачальників та акредитаторів із забезпечення якості незалежно від їх конкретної сфери діяльності; вибіркові модулів стандартів, які обслуговують конкретні профілі провайдерів, що дозволяє належним чином визнати зростаючу різноманітність ВЗО та постачальників послуг. ISGs також містять керівні принципи, які сприяють постійному вдосконаленню діяльності провайдерів із зовнішнього забезпечення якості [4].

Рада з акредитації вищої освіти (The Council for Higher Education Accreditation – CHEA) є національним (у США) та міжнародним органом з акредитації і забезпечення якості у сфері вищої освіти. З 2021 році Радою упроваджено стандарти і процедури визнання організацій, що проводять акредитацію "CHEA Standards and Procedures for Recognition (Standards)". CHEA вимагає, щоб акредитаційна організація відповідала та надавала докази відповідності стандартам 1-3 (академічна якість та досягнення студентів; підзвітність та прозорість; структура та організація акредитації) та стандарту 4 (спроможність та відповідність міжнародній акредитації), якщо організація бере участь у міжнародній акредитаційній діяльності [1].

Міжнародна група з акредитації вищої освіти (The Council for Higher Education Accreditation International Quality Group CIQG) є міжнародною філією Ради з акредитації вищої освіти (CHEA), що об'єднує експертів з усього світу, які прагнуть до просування якісної вищої освіти на міжнародному рівні.

Діяльність *Європейської Асоціації із забезпечення якості у вищій освіті* (European Association for Quality Assurance in Higher Education) полягає у

представленні інтересів агентств із забезпечення якості, наданні послуг членам асоціації та іншим зацікавленим сторонам, а також стимулюванні розвитку зовнішнього забезпечення якості. Актуальні ініціативи ENQA: розроблені пропозиції Європейській Комісії щодо визначення, характеристики та дорожньої карти дій з упровадження європейського підходу до здобуття та визнання мікрокваліфікацій (microcredentials) на європейському та національних рівнях [3] (2020); участь у проєкті MICROBOL (2020-2022) з метою вивчення можливостей використання або адаптації інструментів Болонського процесу для застосування до мікрокваліфікацій; ревізія Стандартів і рекомендацій із забезпечення якості (з 2024 року).

Мережа якості Центральної та Східної Європи (Central and Eastern European Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education, CEENQA) є неурядовою та некомерційною організацією з метою сприяння співпраці між організаціями-членами та гармонізації їх діяльності у сфері забезпечення якості і підвищення якості вищої освіти в Центральній та Східній Європі у контексті Болонського процесу.

Європейська Асоціація університетів (European University Association – EUA) (ЄАУ) представляє інтереси 875 членів – університетів і конференцій ректорів у 49 країнах Європи [2, р.30]. Протягом більше двох десятиліть ЄАУ відіграє вирішальну роль у гармонізації Європейського простору вищої освіти і є платформою для обміну ідеями та передовим досвідом університетської освіти. Основні проєкти ЄАУ: "Забезпечення якості для майбутнього" (Fit for the Future (QA-FIT), спрямований на розробку та упровадження стандартів та керівних принципів внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості в ЄПВО (ESG); "Розвиток персоналу для навчання та викладання в європейських університетах" (STAFF-DEV); "Програма інституційної оцінки" (2024) для підтримки В30 та систем у розвитку їх стратегічного лідерства та спроможності керувати змінами через процес добровільної інституційної оцінки [2].

WHO Europe (WHO Regional Office for Europe) є одним з шести регіональних офісів ВООЗ, що охоплює великий географічний регіон від Атлантичного до Тихого океанів. WHO Europe не розробляє стандарти для медичної освіти, але є активним стейкхолдером у формуванні і імплементації європейської політики у сфері охорони здоров'я у контексті досягнення Цілей сталого розвитку (Sustainable Development Goals by 2030). Основні напрямки роботи WHO Europe спрямовані на забезпечення оптимального залучення всіх відповідних партнерів до розробки та реалізації політики, стратегій та планів охорони здоров'я; відстеження ключових питань і тенденцій, аналізу стану, підготовку звітів і наукових

публікацій; сприяння політичним діалогам з особливим акцентом на розвиток політики у сфері охорони здоров'я та міжгалузеве управління для охорони здоров'я [8].

Визнаючи найвищу важливість трьох основних пріоритетів, представлених у новій Європейській програмі праці 2020-2025, *Асоціація медичної освіти в Європі* (АМЕЕ) спрямовує свою діяльність на посилення значення медичної освіти на додипломному, післядипломному рівнях та у системі безперервного професійного розвитку, надихаючи університетську спільноту на досконалість і співпрацю.

Агентство з акредитації в галузі медичних і соціальних наук (The Accreditation Agency in Health and Social Sciences, АНPGS) є міждисциплінарною, мульти професійною організацією, основною місією якої є якість викладання та навчання у вищій освіті в сучасних європейських та міжнародних контекстах. Діяльність АНPGS зосереджена на галузях охорони здоров'я та соціальних наук, а також інших суміжних областях, таких, як медичне обслуговування або догляд за хворими. Основним напрямком акредитації програм медичної освіти є відповідність навчальної програми "Стандартам та керівним принципам забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти" (ESG) з урахуванням міжнародно визнаних "Глобальних стандартів підвищення якості базової медичної освіти WFME" (BME WFME 2020) [5].

Таким чином, діяльність міжнародних інститутів спрямована на розробку та використання стандартів у медичній освіті, забезпечення реалізації встановлених стандартів, норм, правил через правове закріплення моделей забезпечення якості у вищій медичній освіті.

Список використаних джерел

1. CHEA Standards and Procedures for Recognition. URL: <https://www.chea.org/chea-standards-and-procedures-recognition> (date of access: 10.09.2024).
2. EUA. Annual Report. The Voice of Europe's Universities. 2023. 30 p. URL: <https://www.eua.eu/publications/reports/eua-annual-report-2023.html> (date of access: 06.11.2024).
3. European commission. European Education Area. A European approach to micro-credentials. URL: <https://education.ec.europa.eu/education-levels/higher-education/micro-credentials> (date of access: 26.10.2024).
4. INQAAHE. International Standards and Guidelines for Quality Assurance in Tertiary Education 2022 Edition. 46 p. URL: <https://www.inqaahe.org/recognition-process/isg-alignment-process> (date of access: 06.11.2024).

5. The Accreditation Agency in Health and Social Sciences, AHPGS. URL: <https://www.enqa.eu/membership-database/ahpgs-accreditation-agency-in-health-and-social-sciences> (date of access: 06.11.2024).

6. The Council for Higher Education Accreditation – CHEA. CHEA Standards and Procedures for Recognition. URL: <https://www.chea.org> (date of access: 06.11.2024).

7. The International Association for Health Professions Educations. AMEE. URL: <https://amee.org/> (date of access: 06.11.2024).

8. WHO Europe. Supporting countries in developing and implementing health policies. URL: <https://www.who.int/europe/activities/supporting-countries-in-developing-and-implementing-health-policies> (date of access: 06.11.2024).

9. World Federation for Medical Education, WFME. URL: <https://wfme.org/> (date of access: 06.11.2024).

УДК 338.43

JEL Classification: F13, Q17

Косс А. В.,

здобувач вищої освіти,

Науково-дослідний центр індустріальних
проблем розвитку Національної академії

наук України, м. Харків

СТИМУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТУ ТА ІНТЕГРАЦІЯ В ГЛОБАЛЬНІ РИНКИ МОЛОЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Розширення експорту молочної продукції та інтеграція України у світові ринки є ключовими факторами стабільного розвитку молочної галузі, підвищення конкурентоспроможності підприємств та залучення іноземних інвестицій. У сучасних умовах глобальної торгівлі Україна має значний потенціал для нарощування експорту, зокрема до країн Європейського Союзу, Близького Сходу, Азії та Африки.

У статті розглядаються основні виклики та можливості для експорту молочної продукції України, а також роль державної підтримки у стимулюванні виходу на міжнародні ринки. Аналізуються основні механізми регулювання експорту, включаючи податкові стимули, компенсацію витрат на сертифікацію, логістичну підтримку, фінансування адаптації підприємств до міжнародних стандартів (НАССР, ISO 22000, Global G.A.P.).

Дослідження підтверджує необхідність оптимізації державної політики щодо стимулювання експорту, розвитку міжнародного співробітництва та вдосконалення логістичних механізмів. Запропоновані рекомендації можуть бути корисними для державних органів, експортерів, молочних підприємств та міжнародних торговельних партнерів.

Молочна галузь є стратегічно важливою частиною агропромислового комплексу України, що забезпечує продовольчу безпеку, економічний розвиток сільських територій та формування експортного потенціалу країни. Україна входить до числа провідних виробників молока в Східній Європі, проте її частка на світовому ринку молочної продукції залишається порівняно невеликою.

Інтеграція української молочної продукції у глобальні ринки є одним із ключових напрямів розвитку галузі, що може сприяти збільшенню прибутків виробників, залученню інвестицій та підвищенню якості продукції відповідно до міжнародних стандартів. Для досягнення цієї мети необхідно розширювати експортні можливості, адаптувати виробництво до міжнародних стандартів якості та безпеки (HACCP, ISO 22000, Global G.A.P.), удосконалювати логістичні ланцюги та використовувати державну підтримку для стимулювання експорту.

Українська молочна продукція користується попитом на ринках Європейського Союзу, Близького Сходу, Азії та Африки, проте для закріплення на цих ринках необхідно вирішити низку стратегічних завдань, серед яких:

- Оптимізація державної політики стимулювання експорту та підтримка підприємств у сертифікації продукції для міжнародних ринків.
- Удосконалення логістичної та торговельної інфраструктури для підвищення конкурентоспроможності продукції.
- Формування експортно орієнтованої стратегії молочної промисловості із залученням міжнародних партнерів та фінансових установ.
- Розвиток державної дипломатії та торговельних відносин, спрямованих на розширення присутності української молочної продукції на міжнародних ринках.

Актуальність у сучасних умовах глобалізації розширення експорту молочної продукції є не лише можливістю, а й необхідністю для стабільного розвитку галузі. Враховуючи підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, вітчизняні виробники отримали перспективи виходу на європейські ринки, однак цей процес потребує значних технологічних оновлень, адаптації до європейських стандартів якості та безпеки, а також державної підтримки.

Крім того, у зв'язку з військовою агресією РФ та блокуванням традиційних ринків збуту, особливо в країнах СНД, українські виробники

змушені шукати альтернативні можливості для експорту молочної продукції. Це вимагає оптимізації логістичних маршрутів, посилення співпраці з міжнародними організаціями та розширення дипломатичних контактів у сфері міжнародної торгівлі.

Основні проблеми, що стримують розвиток експорту молочної продукції України:

- Недостатній рівень відповідності продукції міжнародним стандартам, що ускладнює вихід на ринки ЄС, США та країн Азії.

- Обмежена підтримка експортерів з боку держави, зокрема відсутність ефективних механізмів компенсації витрат на сертифікацію та адаптацію до ринкових вимог.

- Проблеми логістики та інфраструктури, зокрема зростання витрат на транспортування продукції через блокування портів та руйнування інфраструктури.

- Конкуренція з боку міжнародних виробників, які мають доступ до дешевших ресурсів та більшої державної підтримки.

Метою дослідження є аналіз основних механізмів державної підтримки експорту молочної продукції України, оцінка ефективності інтеграції у міжнародні ринки та визначення шляхів оптимізації державної політики у сфері міжнародної торгівлі молочною продукцією.

Основні завдання дослідження:

1. Оцінити сучасний стан експорту молочної продукції України, визначити ключові напрями експорту та фактори, що впливають на його розвиток.

2. Дослідити основні міжнародні стандарти якості молочної продукції та механізми адаптації українських підприємств до цих вимог.

3. Проаналізувати державні програми стимулювання експорту, зокрема компенсаційні механізми, грантові ініціативи та податкові стимули.

4. Визначити основні логістичні проблеми, що ускладнюють експорт, та запропонувати можливі шляхи їх вирішення.

5. Дослідити міжнародний досвід державної підтримки молочної галузі у сфері експорту та оцінити можливість його застосування в Україні.

6. Розробити рекомендації щодо вдосконалення державної політики стимулювання експорту молочної продукції України.

Об'єкт дослідження – державна політика підтримки експорту молочної продукції України та механізми її інтеграції у міжнародні ринки.

Предмет дослідження – механізми державного регулювання експорту молочної продукції, стандарти якості та міжнародні вимоги, фінансові та інституційні інструменти підтримки виробників.

У процесі дослідження використовуються методи економічного аналізу, порівняльного аналізу міжнародного досвіду, SWOT-аналізу, аналізу статистичних даних експорту молочної продукції України та якісних досліджень щодо ефективності державної політики у сфері підтримки молочної промисловості.

Очікується, що результати дослідження дозволять:

- Визначити найбільш перспективні ринки для експорту української молочної продукції.
- Оцінити ефективність державної підтримки молочної експорту та виявити її слабкі сторони.
- Надати рекомендації щодо вдосконалення політики підтримки експортерів, включаючи фінансові, правові та організаційні механізми.
- Розробити стратегію адаптації молочних підприємств до міжнародних стандартів якості.
- Запропонувати шляхи розширення міжнародної співпраці та покращення логістичних можливостей для українських експортерів.

Наукова цінність дослідження полягає у систематизації знань про державну політику підтримки експорту молочної продукції, аналізі її ефективності та розробці рекомендацій щодо оптимізації державної політики у сфері міжнародної торгівлі.

Практична значущість дослідження полягає у тому, що його результати можуть бути використані урядовими структурами, молочними підприємствами, аграрними асоціаціями та інвесторами для вдосконалення експортної стратегії та підвищення конкурентоспроможності української молочної продукції на міжнародних ринках.

Висновки. Розширення експорту та інтеграція молочної галузі України у глобальні ринки є ключовими факторами її розвитку та економічного зростання. Державна підтримка у сфері фінансування експорту, адаптації до міжнародних стандартів, розвитку логістики та міжнародної співпраці може значно покращити конкурентоспроможність української молочної продукції та сприяти її успішному виходу на нові ринки.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України (2023). Експорт молочної продукції України: статистичний аналіз. Київ: Держстат України.

2. Міністерство аграрної політики та продовольства України (2023). Стратегія розвитку експорту молочної продукції України. Київ: Мінагрополітики.
3. Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки" (2023). Молочна галузь України: виклики та перспективи інтеграції у світові ринки. Київ: ННЦ ІАЕ.
4. Європейський банк реконструкції та розвитку (2022). Інвестиції у молочну промисловість України та міжнародні ринки збуту. Лондон: ЄБРР.
5. Світовий банк (2023). Глобальні тенденції у торгівлі молочною продукцією: аналіз для України. Вашингтон: The World Bank.
6. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) (2022). Роль держави у підтримці експорту сільськогосподарської продукції. Париж: OECD Publishing.
7. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) (2023). Ukraine's Dairy Sector: Export Challenges and Opportunities. Rome: FAO.
8. USAID (2022). Підтримка експорту молочної продукції України в умовах глобальних викликів. Київ: USAID.
9. Головне управління Державної податкової служби України (2023). Податкові стимули для експортерів аграрної продукції. Київ: ДПС.
10. Державне агентство з розвитку експорту України (2023). Механізми підтримки молочних експортерів: державна та міжнародна допомога. Київ: ДАРЕУ.
11. Глобальна програма розвитку молочного сектору (Global Dairy Platform) (2023). Trends and Forecasts in Global Dairy Trade. Chicago: GDP.
12. International Dairy Federation (IDF) (2022). Global Dairy Market and Regulatory Frameworks: Ukraine's Adaptation Strategy. Brussels: IDF.
13. Програма розвитку ООН (UNDP) (2023). Trade Expansion Strategies for Ukraine's Dairy Industry. Нью-Йорк: UNDP.
14. Європейська комісія (2023). Стандарти безпеки молочної продукції в ЄС: вимоги до імпортерів. Брюссель: European Commission.
15. Gulfood (2023). Ринки Близького Сходу та Азії: нові можливості для української молочної продукції. Дубай: Gulfood.
16. Agricultural Trade and Policy Review (2023). Ukraine's Dairy Industry in Global Markets: Policy and Trade Barriers. Brussels: ATPR.
17. Український клуб аграрного бізнесу (УКАБ) (2023). Стратегія інтеграції молочної галузі України у світові ланцюги доданої вартості. Київ: УКАБ.
18. Асоціація виробників молока України (2023). Розвиток експорту молочних продуктів: перспективи та виклики. Київ: АВМУ.

19. Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України" (№1877-IV від 24.06.2004, із змінами 2023 року).

20. Угода про асоціацію між Україною та ЄС (2014). Рамкові умови для експорту української аграрної продукції в Європейський Союз.

УДК 656.621

JEL Classification: R42, Q01

Мезіна Л. В.,

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії та
підприємництва на морському транспорті,
Національний університет Одеська
морська академія, м. Одеса

УМОВИ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ

Зовнішнім середовищем конкурентного позиціонування будь-якого морського транспортного підприємства є ринок морської торгівлі. Ринок морської торгівлі являє собою єдину багаторівневу систему, яка складається з сукупності безлічі сегментів, що відображають умови й особливості функціонування спеціалізованих ринків: суднобудівного, фрахтового, стивідорного, судноплавного, сервісних послуг і робіт спеціального призначення. Складна сукупність ринку морської торгівлі утворилася під впливом низки чинників глобалізації економічних відносин, інтеграції та інтернаціоналізації виробництва й реалізації продукції.

У період з 2025 по 2029 рік обсяги морських перевезень зростатимуть у середньому на 2,4 відсотка на рік, а зростання контейнерних перевезень, за прогнозами UNCTAD, становитиме 2,7 відсотка [1]. Крім того, таке зростання стимулюватиметься такими факторами, як технічний прогрес, перехід на чисту енергію і розвитком інфраструктури. У середньостроковій перспективі зростання буде залежить від того, як розвиватимуться ризики, які пов'язані з погіршення економічного становища в світі. До їх числа відносяться війна в Україні, геополітична напруженість, що зростає, і чинники економічної невизначеності, що зберігаються [2]. Повномасштабне вторгнення РФ призвело до змін напрямків, обсягів вантажообігу та переорієнтації торговельних потоків України.

Розвиток морської портової інфраструктури має вирішальне значення в глобальній продовольчій безпеці.

Потрібно зазначити, що незважаючи на періодичні обстріли та руйнування портової інфраструктури загальний вантажообіг національних морських портів в 2024 році досяг 97, 2 млн. т, що на 55 відсотків більше ніж в 2023 році. Переважну частину вантажів в загальному вантажообігу склала агропродукція (60 млн.т), що підтверджує стратегічну роль українських портів в експорті аграрних вантажів [3].

Функціонування національних морських торгових портів відіграє стратегічну роль в стійкості економіки України. Як свідчать дані рис. 1 зменшення обсягів вантажообігу морських торгових портів в 2022 році вплинуло на погіршення економічної ситуації в Україні. Але потрібно зазначити, що з 2023 року поступово шість морських портів України нарощують вантажообіг. На базі ефективності роботи морських портів забезпечується економічна безпека держави. В вантажообігу портів Великої Одеси в 2023 та 2024 році переважає агропродукція для країн Єгипту, Іспанії, Китаю, США та інших країн світу.

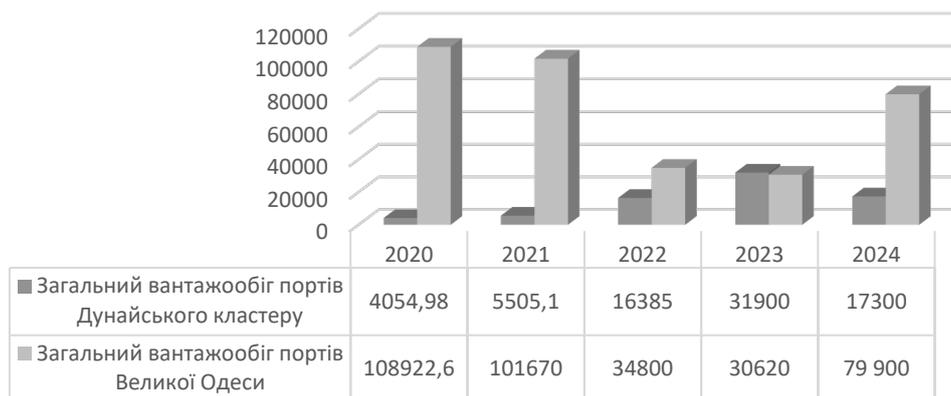

Рис. 1. Динаміка загального вантажообігу українських морських портів за 2016-2024 р, тис. т.

Джерело: дані журналу "Порти України" (2016-2022), Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України (2023, 2024).

Внаслідок блокування морських портів України фрахт в Чорному морі в 2022 році вантажних суден різко подорожчав. До портів Середземного моря фрахт складав 100 дол. за тонну, що давало надвисокі прибутки судновласникам. Наприклад, діяльність судноплавної компанії Українське Дунайське пароплавство в 2021 році була збитковою. А в 2022 та 2023 роках судноплавна компанія досягла рекордних фінансових результатів. В 2023 році прибуток склав 719 млн грн. та були ліквідовані всі борги. Дивіденди сягнули рекордного показника в розмірі 216 млн. грн за всю історію існування компанії. Потрібно зазначити, що крім високих фрахтових ставок рекордні фінансові показники компанія досягла в наслідок вирішення

проблем в логістиці – об'єднанню фрахту з перевалкою в Україні та румунському порту Констанція, нарощування власних потужностей, модернізація власного флоту, використання сучасної системи моніторингу, яка дозволяє компанії контролювати рух суден, параметри роботи двигуна та витрати палива.

Також судноплавна компанія Українське Дунайське пароплавство в 2024 році уклало контракт на перевезення залізорудної сировини в Європейські країни. Цей контракт передбачає зростання обсягів перевезення на 30%. На початку 2025 році караван у складі "Капітан Антипів" та п'ять барж відправили в Сербію 10 тис. тон залізорудної сировини [4]. Труднощі з якими стикається судноплавна компанія Українське Дунайське пароплавство на початок 2025 року це підвищення тарифів "Укрзалізниці" на вантажні перевезення майже на 40%. По розрахункам експертів компанії Українське Дунайське пароплавство якщо тарифи будуть підвищено, то вартість транспортування зерна зросте на 30-40%, що негативно вплине на кінцеву вартість української аграрної продукції та може зупинити роботу Дунайського пароплавства у напрямку порту Констанція [5].

Слід розрізняти внутрішні та зовнішні чинники стійкості фірми за параметрами якості продукції, робіт і послуг. В основі внутрішніх лежать традиції операторської діяльності в секторі пріоритетного впливу підприємства. Однак підтримання конкурентної стійкості передбачає активність інвестиційної діяльності. При цьому слід пам'ятати орієнтацію на управління не тільки прибутковістю діяльності, але ринковою вартістю підприємства.

Для стійкого становища підприємств водного транспорту на ринку транспортних послуг, продукція має бути конкурентоспроможною за трьома групами переваг. Це насамперед функціональна конкуренція, за якої продукція має відповідати нормалізованим потребам покупців. Параметрична конкуренція заснована на перевазі даного блага над іншими за особливими споживчими якостями. Вартісна конкуренція передбачає цінові переваги над аналогічними товарами інших виробників. Саме в цьому плані необхідне розроблення та реалізація наукових засад вироблення та реалізації стратегії управління якістю, конкурентоспроможністю на основі контролю економічного стану підприємства та його ринкової стійкості.

Для забезпечення відновлення та конкурентного розвитку національних морських та підприємств внутрішнього водного транспорту потрібно: покращити стан внутрішньої логістики, з урахуванням викликів воєнного стану; удосконалення нормативно-правового забезпечення роботи підприємств морського транспорту та внутрішнього водного транспорту; впровадження міжнародних стандартів; адаптація законодавчої бази національної транспортної системи до вимог ЄС, конкурентний розвиток кадрового потенціалу, впровадження раціонального механізму управління

інвестиційними проектами; використання принципів цифровізації в системі управління підприємствами транспорту; розширення номенклатури вантажів з урахуванням змін зовнішнього середовища.

Список використаних джерел

1. Review of Maritime Transport 2024 / Report by the UNCTAD secretariat. New York, Geneva: UNCTAD, 2024. P. 199. *Офіційний сайт*. URL: <http://unctad.org/tnc>
2. Trade and Development Report 2024/ Report by the UNCTAD secretariat. New York, Geneva: UNCTAD, 2024. P. 208. *Офіційний сайт*. URL: <http://unctad.org/tnc>
3. Стійкість українських портів: вантажообіг у 2024 році сягнув 97 млн.т. // Міністерство інфраструктури України. *Офіційний сайт*. URL: <https://mtu.gov.ua/news/36333.html>
4. УДП відправило перший в 2025 році караван з 10 тис. тонн залізорудної сировини. // Центр транспортних стратегій. *Офіційний сайт*. URL: https://cfts.org.ua/news/2025/01/06/udp_vidpravilo_pershiy_v_2025_rotsi_karavan_z_10_tis_tonn_zalizadorudno_sirovini_81602
5. Зерновики закликають "Укрзалізницю" не підвищувати тарифи на вантажні перевезення//Центр транспортних стратегій. *Офіційний сайт*.URL:https://cfts.org.ua/news/2025/01/10/zernoviki_zaklikayut_ukrzaliznitsyu_ne_pidvischuvati_tarifi_na_vantazhni_perevezennya_81644

УДК 35.08:338.2(477)(4-67ЄС)

JEL Classification: H83, F15

Носков О. М.,

доктор філософії з публічного управління та адміністрування, старший викладач кафедри права, Полтавський університет економіки і торгівлі, м. Полтава

УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ РЕФОРМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Зміни в публічному управлінні в Україні відбуваються постійно і залежать від багатьох внутрішніх та зовнішніх факторів. Такими позитивним факторами є необхідність формування та розвитку ринкової економіки, розвиток громадянського суспільства, впровадження сучасних

форм та методів публічного управління та адміністрування. До негативних факторів, крім війни, потрібно віднести консерватизм, корупцію, демографічні та інші проблеми.

У концентрованому вигляді напрями змін послідовно обґрунтовувалися у стратегіях розвитку. Так, Стратегія реформування державного управління України на 2022-2025 роки [1] визнає належне врядування "одним з основних факторів конкурентоспроможності держави, розвитку її економіки та передумовою європейської інтеграції". Стратегією передбачено "зниження адміністративного навантаження на суб'єктів господарювання, покращення якості надання адміністративних послуг, забезпечення законності та передбачуваності адміністративних дій підвищує позиції держави у міжнародних рейтингах, а також має велике значення для підвищення рівня довіри громадян та бізнесу до держави".

Основним довготривалим фактором впливу є Європейський Союз з огляду на виклики, які має Україна в процесі європейської інтеграції. Спільна стратегія Європейського союзу щодо України (25.05.2004 р.) відзначила "Стратегічне партнерство між ЄС та Україною, яке ґрунтується на спільних цінностях та інтересах, є життєвим фактором зміцнення миру, стабільності та процвітання в Європі" [2]. Це положення покладено в основу Угоди про Асоціацію України з ЄС та надання статусу кандидата до вступу в ЄС. В ухваленому Європейською Комісією Пакеті 2024 року розширення охарактеризовано як процес, що ґрунтується на заслугах, і залежить від об'єктивного прогресу, досягнутого кожним з партнерів [3].

Україна активно реагує на зміни в економічному управлінні Європейського Союзу, адаптуючи власні стратегії та реформи для забезпечення сумісності з новими європейськими стандартами.

Економічне управління — це складна інституційно-процедурна система, спрямована на координацію та моніторинг економічної політики в ЄС, а також на досягнення його цілей (первісно пов'язаних із запровадженням спільної валюти). Рамки цього управління змінювалися через необхідність усунення його слабких місць, які найчастіше проявлялися під час економічних криз.

Так, світова фінансова криза 2007–2009 років сприяла підписанню Договору про стабільність, координацію та управління в економічному і валютному союзі, тобто фіскального пакту (2012), а також так званого шестипакету (2011) і двопаketу (2013), якими запроваджено жорсткіші фіскальні правила, ніж у Пакті стабільності та зростання 1997 року. Метою змін було забезпечення збалансованості або профіциту національних

бюджетів, а також посилення впливу рекомендацій Європейської комісії та зміцнення координації національних економічних політик. Ці документи посилили фіскальний нагляд та бюджетну координацію та зміцнили національні бюджетні рамки в зоні євро. Однак з часом виявилось, що ці реформи значно ускладнили систему управління, а деякі інструменти та процедури не витримали випробування часом.

Проте оновлені рамки не створили необхідного диференційованого підходу до держав-членів, незважаючи на їхні різні фіскальні обставини. Часто траплялося так, що країни продовжували проводити проциклічну фіскальну політику, не використовуючи сприятливу економічну кон'юнктуру для створення фіскальних буферів. Було припинено зусилля щодо трансформації структури державних фінансів на користь економічного зростання, а також не було надано пріоритету витратам. Враховуються й офіційно закріплені принципи розбудови єдиного соціального простору ЄС - солідарність, згуртованість, справедливість, відповідальність.

Тому у 2020-2022 роках Європейська Комісія, переглянувши економічне управління ЄС, підготувала проекти нормативно-правових актів – пропозицій щодо удосконалення управління економікою, які включали координацію економічної політики країн ЄС, диференційований підхід до оцінювання економічної діяльності з урахуванням існуючих проблем, затвердження середньострокових планів, проведення щорічного моніторингу тощо [4]. Механізми конвергенції розглядаються як ключовий інструмент відновлення стійкого зростання економіки, підвищення добробуту громадян, а також посилення інтеграційних процесів у Євросоюзі та його міжнародної конкурентоспроможності [5]

Для України завдання зближення "потребують суттєвих, а часом і радикальних інституційних змін. У т. ч. для того, щоб подолати ризики розходження динаміки розвитку ЄС та України, посилення яких (ризиків) може призвести не до конвергентності, а до дивергентності, у т. ч. внаслідок широкомасштабних військових дій" [6, с.19]. Угода про приєднання України до Європейського союзу містить 35 глав, щодо кожної з яких потрібно здійснювати реформи згідно вимог ЄС. Крім важливої спонукаючої дії, ЄС пропонує гранти, кредити та програми для підтримки економічного та соціального відновлення країн.

30 жовтня 2024 року Єврокомісія презентувала Звіт про реалізацію Пакету розширення ЄС. Адаптуючи законодавство до європейських

стандартів та проводячи реформи в умовах воєнного стану Україна рухається до членства в Європейському Союзі. Процес наближення до ЄС потребує в першу чергу впровадження реформ в управлінській сфері, особливо щодо публічної адміністрації, спрямованих на викорінення бюрократії, модернізацію державних інститутів та створення прозорих і ефективних механізмів управління.

Запропонована партнерами для України Матриця реформ – аналітичний інструмент для прийняття рішень та управління процесом впровадження реформ – передбачає систематизацію всіх рекомендацій та умов, виявлення та впровадження необхідних змін, здійснення постійного моніторингу, забезпечення підзвітності перед громадськістю та координацію дій з міжнародними партнерами.

Список використаних джерел

1. Деякі питання реформування державного управління України. Розпорядження Кабінету міністрів України від 21 липня 2021 р. № 831-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80>.

2. Спільна стратегія Європейського союзу щодо України/ 25.05.2004 р. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e86e7493-29c3-45d1-895598a31f2f5e9e&title=SpilnaStrategiiaYevropeiskogoSoiuzuSchodoUkraini?hvosepeixufsixl>.

3. Єврокомісія ухвалила Пакет розширення 2024 року. Представництво Європейського Союзу в Україні URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/єврокомісія-ухвалила-пакет-розширення-2024-року_uk?s=232.

4. Timeline - Economic governance framework. European Council. Council of the European Union URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/economic-governance-framework/timeline-economic-governance-framework>.

5. The Rome Declaration. Declaration of the leaders of 27 member states and of the European Council, the European Parliament and the European Commission. — Council of the European Union. URL: <https://ec.europa.eu/newsroom/ecfin/items/56961>.

6. Зближення України з ЄС – від поточного відставання до перспективного прискорення. Razumkov centre. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/07/30/2024-ПАКТ-13.pdf>.

7. 2025. Матриця реформ в Україні. Кабінет міністрів України. URL: <https://reformmatrix.mof.gov.ua>.

УДК 614.2:340.6-043.86(477)

JEL Classification: I18, K40

Соколова І. В.,

д-р пед. наук, професорка,
професорка кафедри організації вищої
освіти, управління охороною здоров'я та гігієни,
Донецький національний медичний
університет, м. Кропивницький

Пазюра М. М.,

здобувач вищої освіти,
Донецький національний медичний
університет, м. Кропивницький

ІНТЕГРАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ

Процеси соціальної глобалізації впливають на рівень життя і громадського здоров'я, умови праці людей, їх соціальне благополуччя, зайнятість, соціальний захист, безпеку, культуру та ідентичність, згуртованість громади тощо. Інтеграційні процеси охоплюють всі сфери життя сучасного суспільства, являють собою складне і багатогранне явище, яке характеризується різноманітністю причин і наслідків його здійснення.

В Україні реформування сфери охорони здоров'я здійснюється з урахуванням сучасних тенденцій розвитку медичної галузі та узгоджується з основними напрямками нової Європейської політики в сфері охорони здоров'я "Здоров'я 2020-2025", а також відбувається відповідно до міжнародних зобов'язань України та за підтримки авторитетних міжнародних організацій (Світового банку, UNICEF, USAID та ін.).

Держави-члени ВООЗ у всьому світі, зокрема і в Європейському регіоні, налаштовані на виконання трьох взаємопов'язаних стратегічних пріоритетних завдань, викладених у Тринадцятій загальній програмі роботи ВООЗ на 2019–2023 рр. (ЗПР-13):

- прагнення до універсального охоплення послугами охорони здоров'я (Universal Health Coverage, UHC);
- посилення захисту людей від надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я;
- забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю всіх громадян у будь-якому віці [1].

Зміцнення системи охорони здоров'я України та її потенціалу, зокрема шляхом впровадження реформ, є частиною зобов'язань у рамках Угоди про

асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони. Формою міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи є участь судових експертів з різних держав у розслідуванні та судовому розгляді злочинів у галузі гуманітарного права та інших злочинів міжнародного характеру.

16 вересня 2014 року ВР України та Європейський Парламент ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС [6]. Першочерговими завданнями Європейського Союзу у сфері охорони здоров'я є розширення доступу до якісної та своєчасної медичної допомоги, розвиток інновацій та оптимізація використання наявних ресурсів для підвищення ефективності функціонування всієї системи охорони здоров'я. Крім того, країни ЄС, рухаються у напрацюванні єдиної політики у сфері глобального здоров'я, яка допоможе не лише покращити якість та тривалість життя європейських громадян, а й запобігти розвитку захворювань.

Для України євроінтеграція — це не лише можливість посилити співпрацю та інтегрувати найкращі європейські практики і стандарти у національну сферу охорони здоров'я, але й змога долучитися до формування єдиної політики Європейського Союзу [2]. Євроінтеграція дозволить також упровадити європейські стандарти у медичну освіту, розширити можливості навчання та стажування медичних працівників у країнах ЄС.

Інтеграційна глобалізація тісно пов'язана з соціальною і вимагає визнання рівних прав людей у всьому світі.

Інтеграційний вимір глобалізації у судово-медичній експертизі пов'язується зі зростанням наднаціональних (неурядових) організацій, компетенція й діяльність яких у цій сфері поширюється за національні межі.

Європейська мережа інститутів судової експертизи (The European Network of Forensic Science Institutes, ENFSI) була заснована у 1995 році з метою поліпшення взаємного обміну інформацією в галузі судової науки та підвищення якості надання послуг у сфері судової експертизи. У її складі налічується 73 експертні установи, 41 з яких знаходиться в державах-членах Євросоюзу (ЄС). ENFSI успішно розвивається з самого початку своєї діяльності; протягом багатьох років постійно зростає кількість членів, з 11 лабораторій-членів у 1993 році до 73 у 2024 році. Лабораторії ENFSI з 39 країн, географічно поширених по всій Європі, охоплюють широкий спектр галузей судової експертизи [8].

У складі ENFSI працюють 17 експертних робочих груп, сферою відповідальності яких є судові експертизи, управління якістю та компетенціями, навчання, дослідження та розробки за різними напрямками. ENFSI була визнана Європейською комісією монопольною організацією в галузі судової науки. Україну у цій найбільшій у світі об'єднаній організації

судово-експертних установ представляють Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України (ДНДЕКЦ), Київський науково-дослідний інститут судових експертиз, Національний науковий центр "Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса", Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України (ІСТЕ СБУ) [8].

У 2024 році Міністерством охорони здоров'я України розпочато реформи, спрямовані на централізацію управління судово-медичними службами країни, покращення засобів і ресурсів для проведення судово-медичних розслідувань в Україні; стандартизацію та гармонізацію процедур для забезпечення контролю якості досліджень.

Національна судово-медична експертиза має вектор спрямованості на міжнародні і європейські стандарти якості, кращі практики діяльності судово-експертних установ у різних країнах, розширення кола міжнародних партнерів для упровадження сучасних лабораторних технологій, підвищення якості досліджень і удосконалення професійних компетентностей експертів.

Українсько-російська війна стала ще одним глобальним метатрендом, що спричинило демографічні і соціальні зміни, міграцію працездатного населення України до інших країн світу. Безпрецедентна жорстокість росіян створили нові виклики в роботі судово-медичних експертів: жертв необхідно ідентифікувати, випадки воєнних злочинів повинні бути належно задокументовані для забезпечення подальших розслідувань у міжнародних судах і трибуналах.

Україна є учасницею семи з дев'яти основних міжнародних договорів у сфері прав людини, зокрема Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (МПГПП), стаття 6 якого захищає право на життя. Україна ратифікувала Міжнародну Конвенцію про захист усіх осіб від насильницьких зникнень [3] та Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах [4].

Міжнародним правом, зокрема Основними принципами та керівними положеннями від 2005 року, а також Міжнародною конвенцією про захист усіх осіб від насильницьких зникнень (част. 4 ст. 24 та част. 5 ст. 24) передбачена низка можливих засобів правового захисту для жертв та їхніх сімей: компенсація; реституція; реабілітація; сатисфакція (зокрема перевірка достовірності фактів та/або розшук, ексгумація, ідентифікація та поховання); та гарантії неповторення (наприклад, за допомогою кодексів професійної поведінки, освіти та навчання) [3].

Підготовка мультидисциплінарних команд з ідентифікації тіл та решток жертв, які загинули під час техногенних і природних катастроф з великою їх кількістю, збройних конфліктів, терористичних актів є одним з пріоритетів діяльності Європейського навчального центру активних судових експертиз та ідентифікації жертв катастроф (The European Training Center for Disaster Victim Identification and Forensic Sciences, ETAF) [7].

У вересні 2023 року на базі Буковинського державного медичного університету та комунальної медичної установи "Обласне бюро судово-медичної експертизи" (м. Чернівці) за сприяння ETAF було відкрито Гуманітарний тренінговий центр судово-медичної ідентифікації жертв масових катастроф у зв'язку з повномасштабним вторгненням військ російської федерації в Україну. Центр створений для вирішення завдань гуманітарного характеру під час збройних конфліктів і масових катастроф.

У 2023 році МОЗ України підписало меморандум про співпрацю в галузі судової медицини та судової експертизи з Міжнародною комісією з питань зниклих безвісти. Йдеться про розробку стандартних операційних процедур судової експертизи на основі міжнародних стандартів, консультації з питань впровадження посмертної комп'ютерної томографії у систему судової медицини для коректного розслідування обставин смерті

Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти (МКЗБ) – це міжурядова організація, яка допомагає з пошуком зниклих безвісти осіб. Організація працює у країнах, де відбуваються збройні конфлікти, порушуються права людини, стаються стихійні лиха, діє організована злочинність, проходять міграції тощо. Основна місія організації – ідентифікація загиблих та знайдених у масових похованнях людських останків [5].

Судово-медичні експерти МКЗБ також можуть долучатися до пошуку зниклих безвісти осіб на запрошення державних інституцій. Наприклад, археологи слідкують за тим, щоб іноземні фахівці правильно проводили ексгумацію тіл і не порушували їхню цілісність. Антропологи допомагають встановити кількість похованих осіб в одній могилі і визначити, кому які останки належать. База ДНК-лабораторії МКЗБ налічує 130 тисяч біологічних зразків, зокрема з України [5].

Описані практики плідної співпраці держави з міжнародними організаціями свідчать про розвиток інтеграційних механізмів державного регулювання сферою судово-медична експертизи України.

Список використаних джерел

1. Всесвітня організація охорони здоров'я. Європейське регіональне бюро. Європейська програма роботи, 2020–2025: Спільні дії для міцнішого здоров'я. Всесвітня організація охорони здоров'я. 2021. URL: <https://iris.who.int/handle/10665/345924>. License: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.

2. МОЗ України. Європейська інтеграція: веб-сайт. URL: <https://moz.gov.ua/uk/evropeiska-integraciia> (дата звернення: 01.10.2024).
3. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень : Закон України № 525-VIII від 17.06.2015. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 32, ст.308. URL: (дата звернення: 02.10.2024).
4. Про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо процедури повідомлень : Закон України 1026-VIII від 16.03.2016 Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1026-19#n5> (дата звернення: 02.10.2024).
5. Суліма Еліна. Пошук зниклих: як подати зразки ДНК до лабораторії в Гаазі і чим займається Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти. *Zmina*. 31 травня 2023. URL: <https://zmina.info/instructions/na-sajti-czentru-onlajn-zapytiv-zapovnyty-formu-pro-znyklu-osobu-mozhe-bud-hto-yak-rodych-tak-i-znajomuj-predstavnyk-vid-mkzb/> (дата звернення: 12.12.2024).
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України № 1678-VII від 16.09.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 10.09.2024).
7. ETAF. ETAF launches a new permanent training cooperation Center in Ukraine. 2022. Germany: ETAF. URL: <https://www.etaf-dvi.org/etaf-launches-a-newpermanent-training-cooperation-center-in-ukraine> (Last accessed: 02.12.2024).
8. The European Network of Forensic Science Institutes. URL: <https://enfsi.eu/> (Last accessed: 02.12.2024).

СЕКЦІЯ 8. ТУРИЗМ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА
SECTION 8. TOURISM, HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS

УДК 331.101.3:640.41

JEL Classification: L83, M52

Герман І. В.,
старший викладач кафедри
туризму та готельно-ресторанної справи,
Черкаський державний технологічний
університет, м. Черкаси

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАТЕРІАЛЬНОГО
СТИМУЛЮВАННЯ ПЕРСОНАЛУ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ**

Мотивація персоналу є вирішальним фактором підвищення продуктивності праці. Це той самий спосіб, який змушує персонал йти на роботу з ентузіазмом і добросовісно виконувати свої професійні обов'язки, докладати зусилля для позитивного результату. Забезпечена система управління персоналу мотивацією веде до зростання доходів та прибутків підприємства. Це забезпечується завдяки покращенню продуктивності праці персоналу, більш економному використанню ресурсів тощо. Система мотивації в контексті забезпечення матеріальним стимулюванням є важливим важелем впливу на поведінку персоналу, від чого залежать кінцеві результати роботи підприємств в цілому [3].

Згідно зі статистичними даними, наведеними Державною службою статистики України, після економічної та політичної кризи в країні туристична галузь поступово нарощує темпи розвитку. Стан руху туристів у країні немає чіткої стабільності, проте помітні позитивні зміни за останні роки. Готельно-ресторанна галузь в Україні лише починає активно та продуктивно розвиватися, зіштовхуючись із потребою у кваліфікованих кадрах. Кількість відповідних фахівців не задовольняє потреби ринку, що негативно впливає на якість надання послуг у готельно-ресторанному бізнесі [3].

Розглядаючи індивіда як "стратегічний чинник кооперації", Ч. Барнард вважав, що організація тримається лише за рахунок зусиль індивідів, а ці зусилля виникають тільки в результаті особливих позитивних для індивідів стимулів. Центральну роль кооперативних системах Ч. Барнард відводить менеджменту. До функцій керівника, на його думку, повинна входити розробка найбільш ефективних шляхів підтримки життєздатності організації: розробка мистецтва прийняття рішень, що

стимулюють персонал до діяльності, продумування системи комунікації всередині організації; та ін. На його думку, всі дії менеджменту повинні бути спрямовані на створення так званої організаційної моралі як фактора, що протистоїть відцентровим силам індивідуальних інтересів та мотивів працюючих у кооперації (на підприємстві, у фірмі, корпорації) людей. Мета організаційної моралі – поєднання чи збіг кооперативних та індивідуальних компонентів організації [1].

Слід підкреслити, що у зв'язку з інтернаціоналізацією управління персоналом перед управлінською теорією та практикою виникає багато нових питань, найважливіші з яких - загальні ознаки та відмінності у вітчизняній та міжнародній практиці управління персоналом; закономірності, форми та методи управління ним, які є універсальними та діють у конкретних умовах різних особливостей національного стилю управління персоналом. Розробка системного та ситуаційного підходів зумовила виникнення принципово нової концепції управління персоналом – теорії людських ресурсів. Ця концепція інкорпорована у систему стратегічного менеджменту, який передбачає, що функція управління персоналом стала компетенцією вищих посадових осіб організації. Змінився і характер кадрової політики: вона стала більш активною та цілеспрямованою. Великі готельні компанії (наприклад, готельні мережі), де працюють сотні працівників, мають спеціалізовані відділи кадрів. Вони мають дуже розгалужену організаційну структуру. На цьому типі підприємств мотивацією займаються лінійні керівники та служби по персоналу. Їх участь у мотиваційному процесі охоплює більшу частину видів діяльності – від розподілу завдань між працівниками до виявлення причин дисфункцій у сфері мотивації. До завдань безпосереднього керівництва входить виявлення очікувань персоналу та оцінку рівня задоволення працівників виконаною роботою [2].

Таким чином встановлено, що специфіка людських ресурсів на відміну від інших видів ресурсів (матеріальних, фінансових, інформаційних та ін.) полягає: працівники трудового колективу наділені інтелектом, отже, їх реакція на зовнішній вплив (управління) емоційне осмислена, а не механічна; процес взаємодії суб'єктів та об'єктів управління є двостороннім; внаслідок володіння інтелектом вони здатні до постійного вдосконалення та розвитку, що є найбільш важливим та довготривалим джерелом підвищення ефективності будь-якого суспільства або окремого підприємства, тому вибирають певний вид діяльності, усвідомлено ставлячи перед собою певні цілі. От же суб'єкт управління повинен надавати всі можливості для реалізації таких цілей, намагається створювати умови для втілення мотиваційних установок до праці.

Список використаних джерел

1. Балановська Т. І., Михайліченко М. В., Троян А. В. Сучасні технології управління персоналом: навчальний посібник. Київ : ФОРМ Ямчинський О.В., 2020. 466 с.
2. Непочатенко В.О. Мотивація персоналу в готельному господарстві *Збірник Економіка та суспільство*.2021. №31 <https://lib.udau.edu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/1157aefe-6c12-48c5-946d-3ead0cf82b6a/content> (дата звернення: 07.02.2025).
3. Рябенюк М.О. Мазуркевич І.О. Управління персоналом у закладах готельно-ресторанного господарства *Збірник Національна економіка Інтелект XXI* 2020. №1с.75-80 http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2020/2020_1/13.pdf (дата звернення 07.02.2025).

УДК 338.48; 551

JEL Classification: L83, Q26

Семенюк Л. Л.,

канд. геогр. наук, доцент, доцент кафедри
туризму та готельно-ресторанного бізнесу,
Київський національний університет
технологій і дизайну, м. Київ

СТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКІВ ЯК ІМПУЛЬС ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ

Взаємини суспільства з природою змінювалися під впливом екофілософії та "зеленої" політики, що сприяло появі екотуризму як засобу формування екологічної свідомості молоді та популяризації здорового способу життя та охорони довкілля. Основна його мета – подорожі до природних локацій із чистим довкіллям. Популярність цього виду туризму зростає, що підтверджують опитування: люди дедалі більше цікавляться природою та її станом. Найактивнішими екотуристами є мешканці мегаполісів, які знаходять у таких мандрівках психологічне розвантаження та зниження стресу. М'який туризм позитивно впливає на нервову й судинну систему, а його зручний формат дозволяє завершити робочий тиждень поїздками на природу.

В умовах війни екотуризм в Україні набуває особливої актуальності як безпечна та доступна форма подорожей у межах країни. Внутрішній

екотуризм сприяє економічній підтримці регіонів, особливо сільських громад, які приймають туристів у своїх природних локаціях. Відвідування природних парків і заповідників допомагає людям знизити рівень стресу та психологічно відновитися в умовах постійної напруги.

В Україні пріоритетними територіями для розвитку екотуризму є національні природні парки України, які мають значний потенціал для розвитку цього виду туризму завдяки унікальним ландшафтам, біорізноманіттю та культурній спадщині. Більшість із 53 НПП розташовані у Волинській, Вінницькій, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Тернопільській, Хмельницькій, Чернівецькій областях. Перший національний парк – Карпатський – було засновано 3 червня 1980 року. Найбільше НПП розташовано в Івано-Франківській і Херсонській областях (по 5), а Дніпропетровська й Кіровоградська області не мають на своїй території жодного [1]. І якщо в Дніпропетровській області немає національних парків, але є природні заповідники, то Кіровоградська область є єдиною в Україні, в якій до цього часу немає жодної природоохоронної території вищої категорії (I і II згідно з визначенням Міжнародного союзу охорони природи) - територій з найвищим рівнем захисту, що охороняються для збереження екосистеми, наукових досліджень та екологічного туризму.

Проблема створення національного природного парку в Кіровоградській області існує вже багато років. Основні труднощі пов'язані з опором місцевих агробізнесів (так як значна частина природних територій області використовується для сільськогосподарських потреб, то фермери та агрохолдинги не зацікавлені у створенні природоохоронної зони, що може обмежити використання землі) та бюрократичними перешкодами – для створення національного парку необхідно провести наукові дослідження, обґрунтування території та отримати підтримку на рівні державних органів, місцевого населення, що вимагає багато зусиль.

Попри те, що Кіровоградщина не є регіоном із великими лісовими масивами, на її території є унікальні природні комплекси, зокрема степові екосистеми, які потребують охорони. Екологічні активісти та науковці місцевих університетів неодноразово пропонували створення національного природного парку, наприклад, у районі Чорного лісу або в долині річки Інгулець, проте ці ініціативи зустрічають опір з боку місцевої влади та бізнесу. Створення національного природного парку могло б сприяти розвитку екотуризму, наукових досліджень та збереженню рідкісних видів флори та фауни.

Останнім часом з'явилися реальні перспективи створення національного природного парку в Кіровоградській області. Активізувалися зусилля щодо заснування НПП "Чорнолісько-Боковеньківський", який охоплюватиме частини територій п'яти громад області: Олександрівської, Дмитрівської, Суботцівської, Гурівської та Долинської та матиме площу понад 26 тисяч гектарів. Мета створення парку полягає у збереженні цінних природних та історико-культурних об'єктів, проведенні наукових досліджень, впровадженні зон рекреації та проведенні екологічної освіти. Нещодавно відбулася робоча нарада за участю представників обласної влади, територіальних громад, науковців та громадських активістів, де обговорювалися питання важливості та послідовності дій щодо створення парку. На цей момент проведено необхідні дослідження щодо природної цінності території майбутнього парку, а Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України схвалило клопотання про його створення. Ці події свідчать про реальні перспективи заснування першого національного природного парку в Кіровоградській області найближчим часом [2].

Створення національного природного парку в області може суттєво активізувати розвиток туризму за кількома напрямками:

- *розвиток екотуризму* - новий національний парк відкриє доступ до природних ландшафтів, річок, лісових масивів і степових територій, що привабить любителів природи, створення екологічних стежок та оглядових майданчиків зробить територію доступною для пішохідного та велосипедного туризму;

- *культурно-історичний туризм* - в межах парку можуть бути збережені та відновлені історико-культурні пам'ятки: козацькі місця, стародавні кургани, залишки поселень чорноліської культури; розвиток етнотуризму через інтеграцію місцевих традицій, народних ремесел та гастрономічних фестивалів;

- *активний та спортивний туризм* - організація кемпінгів, наметових містечок та екологічних баз відпочинку, проведення змагань з орієнтування, каякінгу на місцевих річках або велопоходів;

- *освітній та науковий туризм* - організація екскурсій та навчальних турів для школярів, студентів та дослідників, проведення наукових конференцій, екологічних фестивалів та волонтерських програм з відновлення природи.

Популярні відпочинкові програми для молоді можна розширювати, і до екологічних стежок, відпочинку в зоні рекреації, доєднувати тематичні фототури та проживання в глемпінгах тощо.

Створення першого в Кіровоградській області національного парку зможе посприяти і підтримці місцевого бізнесу через зростання попиту на готелі, садиби зеленого туризму, ресторани та локальні фермерські господарства. Місцеві мешканці зможуть продавати екопродукцію, сувеніри та організовувати майстер-класи. Таким чином, національний парк може стати важливим центром туризму в регіоні, сприяючи економічному розвитку громади та збереженню природної спадщини.

Розвиток екотуризму під час війни сприяє збереженню природних територій, оскільки привертає увагу до їхньої екологічної та культурної цінності. Популяризація екотуризму допомагає формувати екологічну свідомість населення та підтримувати місцеві ініціативи щодо відновлення довкілля.

Список використаних джерел

1. Природні парки. URL: <https://www.nationalparks.in.ua/pryrodni-parky> (дата звернення: 12.02.2025).
2. Кіровоградська обласна військова адміністрація. URL: https://oda.kr-admin.gov.ua/news/na-kirovogradshini-aktivizovali-robotu-po-stvorennnyu-pershogo-natsionalnogo-prirodnogo-parku?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 10.02.2025).

УДК 796.071.2.641.56

JEL Classification: L83, I11

Середа О. Г.,
старший викладач
кафедри технології харчування,
Сумський національний аграрний
університет, м. Суми

НАПОЇ У СФЕРІ ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

Сучасний розвиток готельного бізнесу спрямований на впровадження інноваційних технологій, які сприяють залученню більшої кількості гостей, зростанню продажів і формуванню позитивного іміджу підприємства.

Поєднання сучасних стандартів обслуговування та новітніх технологій у сфері охорони здоров'я сприяло появі нового напрямку готельного бізнесу, а саме сфери оздоровчого туризму. Концепції сфери оздоровчого туризму набувають популярності не лише серед фахівців індустрії краси й здоров'я,

а й серед інвесторів, забудовників, операторів та менеджерів готельного сектору. Це пояснюється тим, що наявність спортивних барів на території готелів значно підвищує привабливість готелю, забезпечує конкурентні переваги та сприяє збільшенню загального доходу. До основних видів оздоровчого туризму відносяться:

- санаторно-курортний відпочинок – відвідування санаторіїв, курортів з лікувальними водами, грязями, термальними джерелами;

- SPA та wellness-туризм – перебування в готелях або курортах, що пропонують масажі, йогу, медитацію, детокс-програми;

- фітнес-туризм – подорожі, спрямовані на активний спосіб життя, тренування, заняття спортом;

- медичний туризм – поєднання відпочинку з проходженням лікувальних процедур або реабілітації в клініках та медичних центрах;

- екотуризм – відпочинок на природі (у горах, біля морських курортів, у лісових зонах) із програмами оздоровлення.

У сфері **оздоровчого туризму** велике значення має не тільки середовище та процедури, а й **правильне харчування**, зокрема **напої**, які сприяють відновленню, покращенню самопочуття та енергетичному балансу.

Тому *метою роботи* є дослідити роль функціональних та оздоровчих напоїв у сфері оздоровчого туризму та визначити їх вплив на загальний рівень комфорту гостей.

Оздоровчі напої є невід'ємною частиною комплексного підходу до туризму, орієнтованого на здоров'я. Вони можуть забезпечувати гідратацію організму, поповнення корисних речовин, мікроелементів та вітамінів; покращення обміну речовин; відновлення після фізичних навантажень та оздоровчих процедур; психологічну релаксацію та зниження стресу [1].

Оздоровчі напої класифікуються за такими показниками:

1. **Гідратаційні напої, до них належать: мінеральні та лікувальні води (з електролітами, природними мінералами); вода з натуральними джерелами калію, магнію, натрію; фруктово-трав'яні детокс-води, які мають смак огірка, лимона, м'яти, імбиру [3].**

2. Функціональні напої, тобто, фіточаї, антиоксидантні смузі, натуральні фреші, протеїнові коктейлі [2].

3. **Напої для відновлення та релаксації, типу "Золоте молоко" в склад якого входить молоко, куркума та мед; напої на основі меду та лимону, а також кисломолочні коктейлі з пробіотиками [3].**

Напої для відновлення та релаксації є важливим елементом харчування для оздоровлення. Вони сприяють відновленню енергії, м'язової тканини та

загального стану організму після фізичних навантажень. Проте важливо, щоб до складу відновлюючих напоїв входили:

- білки, які допомагають у відновленні м'язових волокон, що пошкоджуються під час фізичних навантажень. Зазвичай у коктейлях міститься 20-30 г білка на порцію, що є оптимальною дозою для активації синтезу білка в м'язах.

- вуглеводи, що забезпечують енергію для організму та допомагають відновити запаси глікогену в м'язах. Вуглеводи повинні становити 40-60% від калорійності коктейлю, це дозволяє швидше відновити енергетичний баланс.

- вітаміни та мінерали, адже ці елементи підтримують загальний стан здоров'я і сприяють метаболічним процесам. Наприклад, залізо є важливим для транспортування кисню до тканин, що підвищує витривалість.

Для приготування відновлюючих напоїв бажано використовувати натуральні інгредієнти для приготування. Кількість та склад напоїв повинні бути адаптовані до індивідуальних потреб споживачів залежно від інтенсивності тренувань, ваги та рівня підготовки.

Загалом вважається, що найкращий час вживання відновлюючих напоїв протягом 30 хвилин після завершення тренування. Це критичний період, коли м'язи найбільш чутливі до поживних речовин.

Отже, напої відіграють ключову роль у сфері оздоровчого туризму, доповнюючи програми оздоровлення, релаксації та відновлення. Вони можуть сприяти зміцненню імунітету, покращенню обміну речовин і загального самопочуття відвідувачів. Сучасні тренди свідчать про зростання попиту на функціональні, органічні та адаптогенні напої, що робить їх важливим елементом розвитку готельно-курортного бізнесу

Список використаних джерел

1. Гончарова Т. В. (2020). Оздоровчий туризм: сучасні тенденції розвитку. – Київ: Туристична Академія. – 232с.

2. Бажай-Жежерун, С. (2022). Фіточаї, як складова оздоровчого раціону / С. Бажай-Жежерун, В. Циганок, Л. Береза-Кіндзерська // Оздоровчі харчові продукти та дієтичні добавки: технології, якість та безпека : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 16 листопада 2022 р., м. Київ. – Київ : НУХТ. – С. 25-26.

3. Миценко, Є., & Маленюк, Т. В. (2024). Індивідуальний питний режим, як засіб підвищення працездатності легкоатлетів-бігунів на етапі попередньої базової підготовки. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15, (6(179)), 157-161. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.6\(179\).29](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.6(179).29).

СЕКЦІЯ 9. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО
SECTION 9. AGRICULTURE

УДК 631.45:631.6

JEL Classification: Q15, Q54

Бегей С. С.,

канд. с-г наук, провідний наук. співробітник
Передкарпатського відділу наукових досліджень,
ІСГ Карпатського регіону, м. Львів

Бегей Т. С.,

здобувач вищої освіти,
Національний університет
"Львівська політехніка", м. Львів

**ЕМІСІЯ CO₂ ПІД БАГАТОКОМПОНЕНТНИМИ
ТРАВСУМІШКАМИ НА СХИЛОВИХ ЗЕМЛЯХ
ПЕРЕДКАРПАТТЯ**

Антропогенне навантаження на агроландшафти має значний вплив на стан ґрунту і є вирішальним чинником, що може оптимізувати його властивості або спричинити деградацію ґрунту і ґрунтового покриву [3;6]. Тому, вивчення механізмів впливу різних агрозаходів на вміст і трансформацію органічної речовини є необхідним насамперед для забезпечення збалансованого використання її ресурсів та розробки ефективних заходів моніторингу стабільності агроєкосистеми загалом. Заходи, спрямовані на відновлення і збереження гумусу, а відтак на відтворення й збереження родючості ґрунтів, сприятимуть також зниженню рівня емісії CO₂ з них.

Емісія CO₂ з поверхні ґрунтів – інтегральний показник оцінки інтенсивності циклу вуглецю в біосистемі і є важливим показником ґрунтово-біологічних процесів. Використання ґрунтів в умовах істотного зменшення інтенсивності їх обробітку забезпечує зниження втрат органічного вуглецю та уповільнення втрат CO₂ внаслідок мінералізації органічної речовини [1]. Найбільш дієвим способом є виведення їх зі складу орних земель із переведенням до умовно стабільних угідь [2].

Показник вмісту органічної речовини тісно пов'язані з агрофізичними, біотичними та агрохімічними властивостями ґрунту. У зв'язку з цим збереження вмісту гумусу в ґрунті є передумовою запобігання деградації, а показник вмісту органічного вуглецю у верхньому шарі – об'єктивним індикатором його родючості [5].

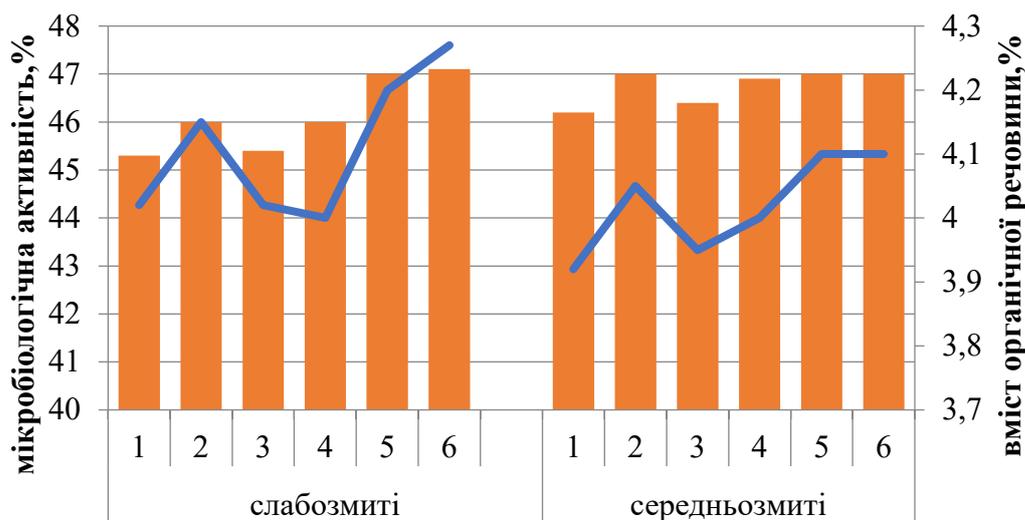

Рис. 1. Вміст органічної речовини в ґрунті і його мікробіологічна активність

На рисунку 1 представлено вплив шести багаторічних травосумішок різної компонентності на вміст органічної речовини в ґрунті і його мікробіологічну активність, а саме: трикомпонентної (№1), п'ятикомпонентної (№2), шестикомпонентних (№3 і №4), семикомпонентної (№5) та дванадцятикомпонентної (№6) на двох ґрунтових відмінах: слабо- та середньо змиті дерново-підзолисті поверхнево оглеєні ґрунти.

В наших дослідженнях вміст органічної речовини в шарі ґрунту 0–10 см становив на слабозмитих ґрунтах 4,02 – 4,27 % і був вищим (на 3,2 – 6,2 %) під семи- та дванадцятикомпонентними травосумішками. На середньозмитих ґрунтах вміст органічної речовини становив 3,92 – 4,10 %. Вищі показники (на 3,3 – 4,6 %) відмічені під семи- та дванадцятикомпонентними травосумішками (рис. 1). Слід відмітити, що вищий вміст органічної речовини відмічено на слабозмитому ґрунту порівняно з середньозмитим (на 2,6 – 4,1 %).

Показник активності целюлорозчеплюючих мікроорганізмів (мікробіологічна активність) під різнокомпонентними травосумішками становив 45,3 – 47,0 %. Зі збільшенням компонентності травосумішок зростав їхній позитивний вплив на мікробіологічну активність та вміст органічної речовини.

Інтенсивність емісія CO₂ з поверхні ґрунту визначали в польових умовах газоаналізатора PG-L28A-CO2 в період з 10 до 17 години. У закритій камері-ізоляторі концентрацію CO2 на поверхні ґрунту (площею 0,042 м²) вимірювали газоаналізатором три рази впродовж дня (о 10-й, 13-й та 17-й годині).

Емісія CO₂ з поверхні ґрунту під різновидовими травосумішками становила в 11 годині від 0,269 до 0,276 мг/м² за 1 хвилину, в 13 годині – від 0,403 до 0,416 мг/м² за 1 хвилину, в 17 годині – від 0,460 до 0,508 мг/м² за 1

хвилину на слабозмитих ґрунтах, на середньозмитих 0,359 – 0,356 мг/м² за 1 хвилину, 0,478 – 0,487 і 0,528 – 0,541 мг/м² за 1 хвилину відповідно. За всіх часових інтервалів емісія CO₂ із ґрунту зменшувалася із збільшенням кількості компонентів травосумішок. Хоча більша кількість компонентів у травосумішці зменшує емісію CO₂ (порівняно з менш компонентними сумішами), основним чинником змін емісії все ж залишається температура зі зростанням якої суттєво посилювалась інтенсивність виділення вуглекислого газу (рис. 2).

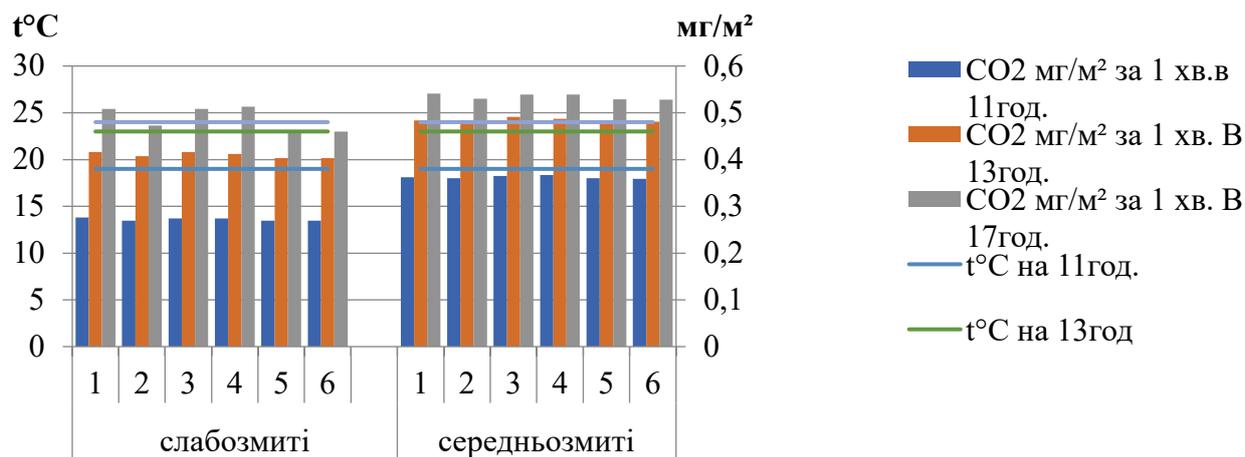

Рис. 2. Емісія CO₂ з ґрунту під різнокомпонентними травосумішками

Отже, збільшення кількості компонентів у травосумішці (з 3 до 7– 12 компонентів) забезпечує вищий вміст органічної речовини в ґрунті та зростання його мікробіологічної активності, що позитивно впливає на агрофізичні та агрохімічні властивості, а зниження інтенсивності викидів CO₂ із ґрунту – про потенційне покращення стабільності ґрунтової системи.

Список використаних джерел

1. Гаврилюк В. А. Мелимука Р. Я. Особливості показників емісії CO₂ та мікробіологічної активності на осушуваних ґрунтах різного використання зони західного полісся України. *Вісник Сумського національного аграрного університету.*, випуск 1 (47), 2022. С 42-47
2. Позняк С. П. Актуальні проблеми ґрунтознавства і географії ґрунтів : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 272 с.
3. Сябрук О. П. Акімова Р. В., Волошенюк А. В. Емісія вуглекислого газу з природних та агрогенних ландшафтів. *Таврійський науковий вісник.* 2018. Вип.99. С. 252-260
4. Трофименко П. Диференціація профільного розподілу CO₂ ґрунтового повітря та оцінка стійкості системи "ґрунт – атмосфера" до абіотичних

впливів. *International Science Journal of Engineering & Agriculture*. Vol. 3, No. 1, 2024, pp. 61-74 doi:10.46299/j.isjea.20240301.07

5. Трус О. М., Прокопенко Е. В., Поліщук Т. В. Біологічна активність ґрунту, її значення для родючості ґрунту і живлення рослин. *Вісник КрНУ імені М. Остроградського*. 2021. Вип. 5(130). С. 36–41. doi: 10.30929/1995-0519.2021.5.36-41

6. Jasmin Cooper , Luke Dubey , Adam Hawkes . Life cycle assessment of negative emission technologies for effectiveness in carbon sequestration. *Procedia CIRP*. The 29th CIRP Conference on Life Cycle Engineering. Leuven, Belgium. 2022. V. 105, P. 357-361 doi:10.1016/j.procir.2022.02.059. ISSN 2212-8271.

СЕКЦІЯ 10. ІНЖЕНЕРІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ
SECTION 10. ENGINEERING AND TECHNOLOGY

УДК 621.914.3

JEL Classification: O33

Кузнецов Ю. М.,
професор, д-р техн. наук,
НТУУ "КПІ імені Ігоря
Сікорського", м. Київ
Кобець І. Р.,
здобувач вищої освіти,
НТУУ "КПІ імені Ігоря
Сікорського", м. Київ

НАСТІЛЬНИЙ ФРЕЗЕРНИЙ ВЕРСТАТ

Постановка проблеми. Верстатобудування, як ключова галузь машинобудування, грає важливу роль у розвитку промисловості та національних економік. Розвиток промисловості та її галузева структура визначають стан індустріального та технологічного рівня економіки країни, ефективність її виробництва, стабільність, сталість розвитку та економічну незалежність держави [1]. Сучасний прогрес технологій виробництва невпинно розвивається, вимагаючи від інженерів і вчених постійного пошуку нових рішень та технологій для підвищення ефективності та автоматизації виробничих процесів. Для цього потрібне створення в навчальному процесі сучасної лабораторної дослідницької бази. В умовах обмеженого фінансування вищої освіти доцільного виготовляти малогабаритні настільні верстати з комп'ютерним керуванням, які можуть використовуватися як для навчального процесу, так і на підприємствах для виготовлення деталей невеликих розмірів.

Для цього необхідно впроваджувати наступні рекомендації [2-4]: оптимізувати існуючі виробничі потужності, автоматизувати та залучати передові цифрові технології для налагодження робочих процесів; прискорювати впровадження технологічних інновацій та інноваційних процесів; підвищувати кваліфікаційний рівень працівників машинобудування. Водночас науковцям і підприємцям варто продовжувати дослідження процесу розробки та впровадження нових технологій у машинобудуванні, адже використання сучасних технологій стає необхідністю, яка запобігає ризикам втрати актуальності на ринку сучасної промисловості.

На сьогоднішній день можна зустріти настільні фрезерні верстати з наступними схемами компоновання:

Вертикальна компоновка (рис.1). У цій схемі верстат має вертикальну колонку, на якій розташований шпиндель зі свердлом або фрезою. Ця схема забезпечує компактність, стабільність і точність обробки.

Рис. 1. Фрезерний верстат JET JMD-X1L

Портальна компоновка (рис.2), де шпиндель рухається вздовж порталу (рами), що підтримує горизонтальний рух вздовж осей X та Y. Ця схема дозволяє забезпечити великий робочий простір і високу точність обробки великих деталей. Верстати такого типу можуть бути з рухомим порталом (рис.2) або з рухомим столом (рис.3).

Рис. 2. CNC Router of the High-Z T-Series

Рис. 3. SainSmart Genmitsu 3018-PROVer

Проектування верстата. Після ретельного аналізу значного обсягу даних, патентного дослідження подібних верстатів та детального вивчення їх конструкції [5] авторами сконструйований в різних варіантах виконання настільний верстат порталного компонування (рис.4).

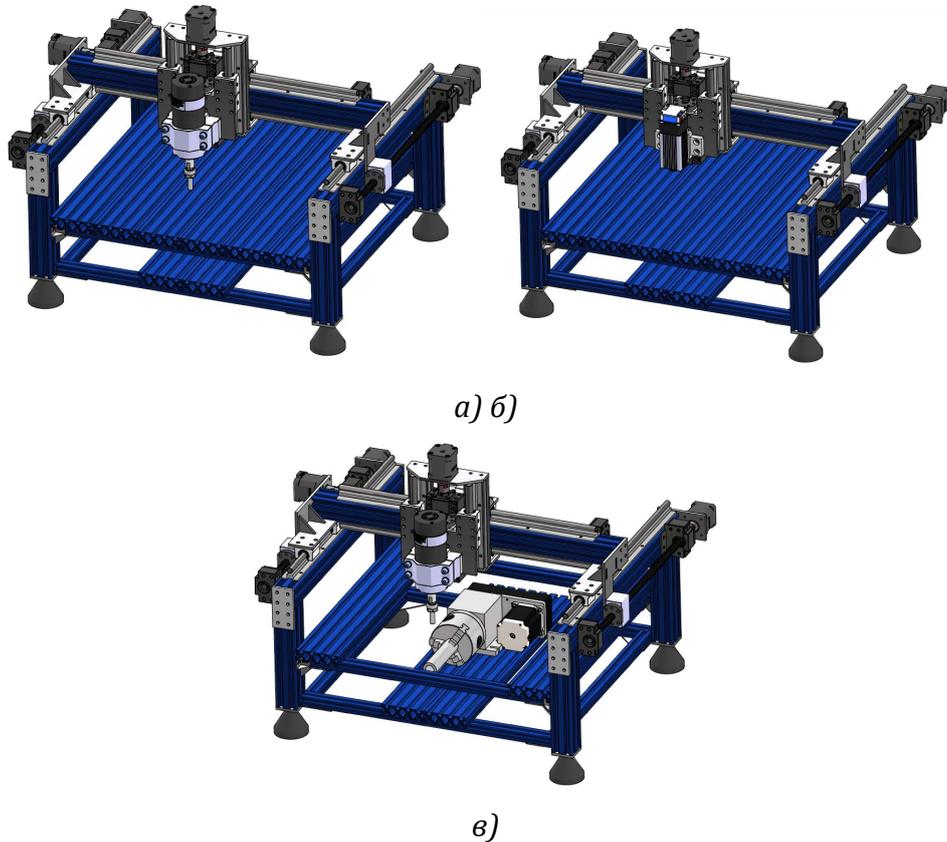

Рис. 4. Варіанти створеного верстат: а) фрезерний верстат;
б) лазерний верстат; в) фрезерний 4-х координатний верстат

Верстат містить два робочих столи. Верхній призначений для обробки листового матеріалу і малогабаритних деталей, нижній – для встановлення на ньому верстатного оснащення (ділильна головка, лещата) і обробки більш габаритних деталей. В якості напрямних використано лінійні напрямні типу SBR, що володіють значно більшою жорсткістю, порівняно зі звичайними круглими напрямними. Координатні переміщення здійснюються за рахунок кульково-гвинтових передач.

Список використаних джерел

1. Агрегатно-модульне технологічне обладнання: у 3-х частинах. Ч. 1 / за ред. Ю. М. Кузнецова ; В. А. Крижанівський та ін. Кіровоград, 2003. 422 с.
2. Кузнецов Ю. М., Саленко О. Ф., Харченко О. О., Щетинін В. Т. Технологічне обладнання з ЧПК: механізми і оснащення. Вид-во "Точка", 2014. 500 с.

3. Кузнєцов Ю. М., Придальний Б. І., Гао Сінмін. Технологічне оснащення фрезерних верстатів: проектування, теорія, практика: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 292 с.

4. Кузнєцов Ю. М., Степаненко О. О. Настільні фрезерні верстати, керовані комп'ютером. *Технологічні комплекси*. 2010. № 1. С. 72–77.

5. Creality. URL: <https://www.creality.com> (дата звернення: 05.02.2025).

СЕКЦІЯ 11. ПРАВО
SECTION 11. LAW

УДК 343.137; 343.98

JEL Classification: K40

Волобуєв А. Ф.,

д-р юрид. наук, професор, професор
кафедри кримінально-правових дисциплін,
Дніпровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро

Волобуєв І. Р.,

здобувач вищої освіти,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, м. Харків

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ТЕОРІЇ ДОКАЗУВАННЯ

Теорія доказування є ключовою в кримінальному процесі. Історія її формування відбувалася на протязі століть і залежала від панівної ідеології на певних історичних етапах розвитку суспільства та його судочинства. Ці процеси істотно вплинули на логіку мислення вітчизняних науковців і конструювання ними відповідних теоретичних положень, зокрема в 1922-2015 роках [1]. Багато з таких історично обумовлених конструкцій детермінували формування сучасних уявлень щодо сутності доказування у кримінальному провадженні. Тому вітчизняна теорія доказування донині зберігає окремі радянські концептуальні тлумачення догматичного характеру. У зв'язку з цим виникає потреба у критичному осмисленні деяких її положень, зокрема на основі визначення змісту інтегративних процесів наук кримінального, кримінального процесуального галузей права та криміналістики.

В зазначеному контексті видається актуальним звернення уваги на погляди видатного австрійського правника Ганса Гросса щодо міжпредметних зв'язків кримінального права, кримінального процесу та криміналістики. Відомий вчений увійшов в історію як фундатор окремих напрямків кримінально-правових досліджень [2]. Щодо міжпредметних зв'язків вказаних наук, Ганс Гросс зазначав, що матеріальне кримінальне право має своїм предметом вивчення злочинного діяння і покарання, а кримінальне процесуальне право містить у собі правила застосування матеріального кримінального права. Відповіді ж на питання, як саме

досліджувати злочинне діяння, як його розкривати і виявляти винуватця та вирішувати інші питання покликана надавати криміналістика [3, с. VII]. Це висловлювання, як видається, віддзеркалювало уявлення вченого про єдність об'єкта і близькість предметів дослідження вказаних наук. Воно заклало підґрунтя для інтеграції відповідних предметних вчень. У зв'язку з цим цілком обґрунтованим є аналіз теорії доказування у кримінальному провадженні як інтегративного продукту наук кримінально-правового блоку. Уявляється, що саме з цієї точки зору потрібно аналізувати зміст Глави 4. "Докази і доказування" КПКУ і відповідні положення теорії доказування. Тобто, потрібно виходити не тільки з галузевого доктринального тлумачення відповідних кримінально-процесуальних визначень і приписів, але й враховувати дотичні розробки суміжних наук.

Визначальним у цьому плані є кримінально-правова категорія складу кримінального правопорушення, наявність якого у суспільно небезпечному діянні певної особи є виключною підставою кримінальної відповідальності (с. 2 ККУ). Склад кримінального правопорушення утворюють чотири елементи, кожний з яких має свій зміст: 1) об'єкт (суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом і на які посягає правопорушення; предмет посягання; потерпілий від злочину); 2) об'єктивна сторона (суспільно небезпечне діяння; злочинні наслідки; причинний зв'язок між діянням і наслідками, що настали; місце; час; спосіб; обстановка; знаряддя; засоби вчинення злочину); 3) суб'єкт (фізична особа; осудність; вік кримінальної відповідальності; ознаки спеціального суб'єкта); 4) суб'єктивна сторона (вина; мотив; мета; емоційний стан) [4, с. 53]. Елементи складу кримінального правопорушення мають інтерпретацію в науці кримінального процесу у вигляді поняття "предмет доказування", що є сукупністю обставин події, яка має ознаки кримінального правопорушення.

Доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження (ч.2 ст. 91 КПКУ). Доказами ж є фактичні дані щодо обставин певної події, на підставі яких приймається рішення, що вони мають ознаки складу кримінального правопорушення та підлягають доказуванню. Але докази не знаходяться "на поверхні" в готовому вигляді, коли їх потрібно лише скласти до купи. Розслідування у формі доказування – це складна пошукова та аналітична робота уповноваженого державного органу. В процесі збирання доказів суб'єкту досудового розслідування потрібно визначити причинно-наслідковий зв'язок виявлених відомостей з подією минулого, яка має ознаки кримінального правопорушення. При цьому

отримані відомості повинні бути оцінені. Остаточна їх оцінка надається виключно судом, адже відповідно ч. 2 ст. 23 КПКУ не можуть бути визнані доказами відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження суду, крім окремих випадків, передбачених даним Кодексом. Таким чином можна зробити цілком логічний висновок, що під час досудового розслідування відбувається не **збирання** доказів, а їх **формування**, що цілком відповідає новітнім уявленням про цю процедуру.

Як видається, визначення сутності процесу формування доказів безпосередньо пов'язано з криміналістичним вченням про сліди кримінального правопорушення, які і слугують джерелом доказів. Ключовими у цьому є процесуальні поняття належності, достовірності і допустимості доказів (статті 84-90 КПКУ). Кримінальне правопорушення, як подія минулого, може бути пізнана тільки шляхом виявлення його слідів, залишених в оточуючій обстановці. Саме тому таке пізнання характеризується поняттями "слідчий", "розслідування", "дослідження" тощо. Під слідами розуміються не тільки сліди-відбитки певних об'єктів один на одному, але й будь-які зміни, спричинені суспільно-небезпечним діянням в матеріальній обстановці і в свідомості людей, які сприймали цю подію. При виявленні, фіксації та аналізі матеріальних та ідеальних слідів вирішується питання їх причинно-наслідкового зв'язку з кримінальним правопорушенням, адже вони можуть бути ознаками й зовсім іншої події, що могла передувати правопорушенню, або мала місце після нього. Тому сформовані докази повинні бути належними, тобто повинно бути з'ясовано, що виявлені і зафіксовані процесуальними засобами фактичні дані були наслідком конкретного суспільно-небезпечного діяння. В інтерпретації ст. 85 КПКУ це означає, що належними є докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження.

Досить проблемним завданням є й забезпечення достовірності відомостей, що покладаються в основу джерел доказів. Адже загальновідомо, що вчинення багатьох злочинів та процес їх розслідування може супроводжуватися різного роду інсценуваннями, наданням неправдивих показань та інших фальсифікацій при формуванні доказів. Змістом встановлення достовірності доказів є перевірка отриманих даних, для чого використовуються криміналістичні версії і проводяться відповідні процесуальні дії (слідчий експеримент, пред'явлення для впізнання,

експертиза тощо). Таким шляхом отримані і перевірені відомості набувають форми процесуальних джерел доказів - показань, речових доказів, документів, висновків експертів (ч. 2 ст. 84 КПКУ).

Важливим критерієм придатності використання відомостей як доказів є їх допустимість, що означає їх отримання: 1) належним суб'єктом, який має право проводити процесуальні дії з метою одержання доказів; 2) шляхом проведення певної передбаченої КПКУ процесуальної дії; 3) з дотриманням належного порядку проведення процесуальної дії; 4) з належним процесуальним оформлення ходу і результатів проведення процесуальної дії [5, с. 4-9]. У зв'язку з цим актуальним в теорії доказування є питання оцінки доказів у кримінальному провадженні його суб'єктами. На основі аналізу змісту ч. 1 ст. 94 КПКУ можна зробити висновок, що законодавець наділив правом оцінки отриманих відомостей (даних), як належних, достовірних і допустимих доказів, двох уповноважених державою суб'єктів: 1) орган досудового розслідування (слідчий, прокурор); 2) суд (слідчий суддя, суд). Слідчий і прокурор здійснюють **попередню оцінку** доказів для прийняття певних процесуальних рішень на стадії досудового розслідування (можуть бути оскаржені). Слідчий суддя, суд здійснюють **остаточну оцінку** доказів при здійсненні судового контролю і судового розгляду поданих сторонами доказів при їх участі (покладаються в основу судових рішень). У зв'язку з цим не можна підтримати пропозицію А. В. Панової щодо виключення із ст. 84 КПКУ вказівки на слідчого і прокурора як суб'єктів визнання фактичних даних доказами, оскільки вони, на думку авторки, виступають лише суб'єктами формування доказів [6, с. 14]. Видається очевидним, що вказані суб'єкти при формуванні доказів не можуть їх не оцінювати, покладаючи їх в основу процесуальних рішень за своїм внутрішнім переконанням.

Підсумовуючи, потрібно зазначити, що теорія доказування у кримінальному провадженні повинна розглядатися не тільки з точки зору галузевого доктринального тлумачення, але як результат інтеграції окремих вчень наук кримінально-правового блоку. Це зумовлено міжпредметними зв'язками кримінального, кримінального процесуального галузей права та криміналістики у формуванні відповідних теоретичних положень. Такий зв'язок проявляється через категорії "склад кримінального правопорушення", "предмет доказування", "сліди кримінального правопорушення", "докази".

Список використаних джерел

1. Гмирко В. П. Генеза теорії доказів вітчизняного кримінального процесу: методологічна рефлексія. *Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право".* 2015. № 2(12). URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15hvppmr.pdf> (дата звернення 09.02.2025)

2. Волобуєв А. Ф. Предмет і система криміналістики в поглядах Ганса Гросса. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Право"*. Випуск 85, ч. 4. 2024. С. 24-29. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.4.3>.

3. Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik. Munchen. J. Schweitzer, 1908. / Керівництво для слідчих суддів як система криміналістики. Київ: "Центр учбової літератури", 2021. 1080 с.

4. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина: конспект лекцій. К. : Нац. акад. внутр. справ, "Освіта України", 2016. 236 с.

5. Стефанів Надія. Належність і допустимість доказів. *Вимоги ЄКПЛ та КПК. Верховний Суд*. (2022). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Stefaniv_2022_01_27_.pdf (дата звернення 09.02.2025).

6. Панова А. В. Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні : монографія. Харків : Право, 2017. 256 с. URL: http://lib.rada.gov.ua/static/about/text/3_Viznannja%20dokaziv_Mono_vnutri.pdf (дата звернення 09.02.2025).

УДК 341.3

JEL Classification: K33, H56

Патlachuk B. H.,

д-р юрид. наук, доцент,

м. Слов'янськ

СПРАВЕДЛИВА ТА НЕСПРАВЕДЛИВА ВІЙНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

У роботі досліджено поняття справедливої та несправедливої війни у контексті міжнародного права. Проаналізовано історичні та філософські основи теорії справедливої війни, зокрема концепції Августина Блаженного, Фоми Аквінського, Гуго Гроція та сучасні міжнародно-правові підходи.

Особливу увагу приділено аналізу норм Статуту ООН, які визначають легітимність застосування сили у міждержавних конфліктах, а також критеріям справедливості війни (*jus ad bellum*). Розглянуто питання гібридних війн та нових викликів міжнародного права у контексті визначення агресивних і оборонних дій.

Досліджено механізми притягнення до відповідальності за ведення несправедливих війн, зокрема роль Міжнародного кримінального суду

(МКС) та Міжнародного суду ООН. Запропоновано рекомендації щодо вдосконалення міжнародного механізму контролю за дотриманням норм *jus ad bellum* та зміцнення відповідальності за злочин агресії.

Питання справедливої та несправедливої війни є одним із центральних у міжнародному праві та політичній філософії. Концепція "справедливої війни" (*jus ad bellum*) бере початок із філософських і теологічних вчень, зокрема поглядів Аврелія Августина, Фоми Аквінського, Гуго Гроція та Іммануїла Канта. Сучасне міжнародне право визначає основні підстави для ведення війни, проте залишається дискусійним питанням, які конфлікти можна вважати легітимними.

Згідно з Статутом ООН (1945 р.), використання сили між державами є забороненим, за винятком випадків самооборони або санкціонованих Радою Безпеки ООН колективних заходів. Як зазначає Гуго Гроцій: "Війна може бути справедливою лише тоді, коли вона ведеться для захисту прав, а не для агресії" [1].

Аналізуючи сучасні міжнародні збройні конфлікти, важливо розглянути, як розрізнення справедливих та несправедливих війн впливає на правові норми, механізми міжнародного правосуддя та дотримання принципів гуманітарного права.

Проблема розмежування справедливих і несправедливих війн залишається актуальною в міжнародному праві з таких причин:

- Заборона агресії та право на самооборону – згідно зі Статутом ООН, війна як засіб вирішення міжнародних конфліктів є забороненою, проте міжнародне право дозволяє використання сили для самооборони.

- Гібридні війни та нові форми збройних конфліктів – традиційні підходи до розрізнення справедливих і несправедливих воєн не враховують особливості сучасних воєнних дій, включаючи кібервійну та асиметричні конфлікти.

- Міжнародне гуманітарне право та захист цивільного населення – питання ведення справедливих воєн без порушення норм міжнародного гуманітарного права залишається предметом дискусій.

- Політичні маніпуляції у визначенні справедливості війни – держави часто використовують правові аргументи для виправдання агресії, що ставить під сумнів ефективність міжнародно-правових механізмів.

- Сучасна практика міжнародного правосуддя – Міжнародний кримінальний суд (МКС) та спеціальні трибунали оцінюють відповідальність за воєнні злочини, проте критерії визначення справедливих воєн залишаються неоднозначними.

Як зазначає М. Вальцер: "Концепція справедливої війни залишається важливим критерієм у міжнародних відносинах, проте її застосування ускладнюється через політичні, історичні та юридичні фактори" [2].

Теоретико-правові засади справедливої війни

Теорія справедливої війни має глибокі історичні корені. Її основні принципи сформульовані у працях:

- Августина Блаженного – війна допустима лише для встановлення миру та відновлення справедливості.
- Фоми Аквінського – війна є справедливою, якщо вона ведеться за законною підставою, з добрим наміром і санкціонована легітимною владою.
- Гуго Гроція – війна є легітимною, якщо вона ведеться для самозахисту або покарання агресора.

Як зазначає Гроцій: "Війна має бути останнім засобом, що застосовується для захисту прав і міжнародного порядку" [3].

У сучасному міжнародному праві концепція *jus ad bellum* (право на війну) визначає, коли застосування сили є правомірним. Основні критерії включають:

- Законна підстава – війна може вестися лише за умови агресії проти держави або санкції Радбезу ООН.
- Наявність легітимної влади – рішення про війну має ухвалювати компетентний орган держави.
- Пропорційність – застосування сили має бути відповідним до загрози.
- Мінімізація шкоди цивільним особам – війна не повинна спричинити невинуваті жертви серед мирного населення.

Як зазначає суддя Міжнародного суду ООН Р. Хіггінс: "Усі військові дії повинні відповідати принципам пропорційності та необхідності" [4].

Несправедливі війни та їхні ознаки

Агресивні війни як порушення міжнародного права. Відповідно до Статуту ООН (ст. 2, п. 4), застосування сили без санкції Радбезу ООН або без права на самооборону є незаконним.

Ключові приклади несправедливих війн у XX-XXI столітті:

- Вторгнення Іраку в Кувейт (1990) – засуджене ООН як акт агресії.
- Вторгнення Росії в Україну (2014, 2022) – визнане міжнародною спільнотою незаконним.

Сучасні війни не завжди відповідають класичним критеріям. Наприклад, використання приватних військових компаній, кібератак та дезінформації ускладнює правову кваліфікацію конфліктів.

Як зазначає аналітик Г. Шнайдер: "Сучасні гібридні війни змінюють традиційне розуміння справедливості у міжнародних збройних конфліктах" [5].

Міжнародне право та відповідальність за несправедливі війни

Основні міжнародні органи, що розглядають воєнні злочини:

- Міжнародний кримінальний суд (МКС) – розглядає справи про агресію, геноцид та воєнні злочини.

- Міжнародний суд ООН – вирішує спори між державами щодо порушення міжнародного права.

Прикладом є розгляд у МКС справи щодо злочину агресії Росії проти України, що демонструє спробу міжнародного права притягнути до відповідальності винних у веденні несправедливої війни.

Висновки

Концепція справедливої та несправедливої війни залишається важливим інструментом міжнародного права. Незважаючи на існування правових норм, що регулюють застосування сили, багато сучасних конфліктів виходять за межі класичних уявлень про війну.

Міжнародне право продовжує розвиватися для реагування на нові виклики, зокрема гібридні війни, асиметричні конфлікти та питання відповідальності за агресію.

Рекомендації

- Посилити контроль за дотриманням норм *jus ad bellum* у міжнародному праві.

- Розширити юрисдикцію МКС щодо злочину агресії.

- Запровадити нові механізми оцінки гібридних воєн.

- Посилити роль Ради Безпеки ООН у запобіганні незаконним війнам.

Список використаних джерел

1. Гроцій Г. "Про право війни і миру". – Амстердам, 1625.
2. Вальцер М. "Справедлива та несправедлива війна". – Нью-Йорк, 1977.
3. Статут ООН. – 1945.
4. Хіггінс Р. "Міжнародне право у конфліктах". – Оксфорд, 2006.
5. Шнайдер Г. "Гібридні війни та право". – Берлін, 2019.

УДК 342.1

JEL Classification: K10, H56

Патлачук О. В.,

д-р юрид. наук,

Північноукраїнський інститут імені Героїв Крут

Приватного акціонерного товариства "Вищий

навчальний заклад "Міжрегіональна Академія

управління персоналом", м. Чернігів

РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Конституційне право є основою правової системи України, яка забезпечує функціонування державних інститутів, захист прав і свобод громадян та регулювання суспільних відносин у критичних умовах, зокрема в умовах воєнного стану. В умовах збройної агресії Російської Федерації проти України виникла необхідність адаптації правової системи до нових викликів, зокрема щодо захисту державного суверенітету, дотримання прав людини, координації роботи органів влади та функціонування демократичних інститутів в умовах надзвичайного стану.

Воєнний стан, запроваджений в Україні відповідно до Конституції України та Закону України "Про правовий режим воєнного стану" (2015 року, зі змінами), став правовим механізмом, що забезпечує управління державою в умовах збройного конфлікту, мобілізацію ресурсів, військове управління, обмеження окремих прав і свобод громадян, а також гарантії безпеки держави.

Таким чином, роль конституційного права в умовах воєнного стану полягає у врегулюванні відносин між державою, суспільством та особистістю в умовах надзвичайної ситуації, встановленні правових механізмів для ефективного функціонування державної влади та захисту національної безпеки.

Актуальність дослідження

З моменту початку повномасштабного військового вторгнення РФ 24 лютого 2022 року українська державність опинилася перед новими викликами, що вимагають перегляду та адаптації правових механізмів забезпечення стабільності, обороноздатності та демократичних цінностей. Конституційне право відіграє ключову роль у таких сферах, як:

- Функціонування органів державної влади в умовах воєнного стану (делегування повноважень, координація дій, відповідальність посадових осіб).

- Обмеження прав і свобод громадян відповідно до Конституції та міжнародних стандартів (збереження балансу між безпекою та дотриманням демократичних принципів).

- Взаємодія між цивільними та військовими органами влади (правове забезпечення мобілізації, військового управління, запровадження воєнного стану на місцевому рівні).

- Правовий захист громадян в умовах війни (захист прав внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців, осіб, які перебувають у зоні бойових дій).

- Регулювання діяльності засобів масової інформації та боротьба з інформаційною війною.

Оскільки війна триває, постає необхідність не лише правового аналізу чинного законодавства, а й розробки нових механізмів правового регулювання у воєнний час, що робить дослідження цієї теми надзвичайно актуальним.

Метою дослідження є аналіз ролі конституційного права в умовах воєнного стану в Україні, оцінка його впливу на функціонування державних інститутів та правовий статус громадян, а також розробка пропозицій щодо вдосконалення законодавства в умовах воєнного конфлікту.

Дослідити конституційно-правові засади воєнного стану в Україні та механізми його запровадження відповідно до Конституції.

Аналіз правових обмежень та гарантій прав і свобод громадян в умовах воєнного стану.

Вивчити механізми функціонування органів державної влади та їх взаємодію у період збройного конфлікту.

Оцінити ефективність правового регулювання мобілізаційних процесів, військового управління та запровадження особливих режимів правового регулювання.

Дослідити міжнародний досвід правового регулювання воєнного стану та можливості його адаптації в Україні.

Розробити рекомендації щодо вдосконалення конституційного законодавства для забезпечення стабільності правопорядку та демократичного функціонування держави у воєнний час.

Об'єкт дослідження – конституційне право України в умовах воєнного стану.

Предмет дослідження – правові механізми регулювання воєнного стану, обмеження та гарантії прав і свобод громадян, функціонування органів влади та державного управління у воєнний період.

Дослідження базується на використанні таких методів:

- Нормативно-правовий аналіз – дослідження положень Конституції України, законодавчих актів та міжнародних договорів щодо воєнного стану.

- Порівняльно-правовий метод – аналіз міжнародного досвіду правового регулювання надзвичайного стану (США, Ізраїль, Франція, Велика Британія).

- Системний аналіз – вивчення взаємодії органів державної влади у воєнний період.

- Соціально-правовий аналіз – оцінка впливу правового регулювання на права і свободи громадян в умовах війни.

Очікується, що результати дослідження дозволять:

- Оцінити ефективність чинного конституційного регулювання воєнного стану в Україні та виявити можливі проблеми у правовій системі.

- Запропонувати рекомендації щодо удосконалення правового регулювання обмежень прав і свобод громадян в умовах воєнного часу.

- Визначити механізми посилення державного управління та взаємодії між військовими та цивільними структурами.

- Проаналізувати вплив міжнародного досвіду на формування правових механізмів захисту державного суверенітету в умовах війни.

- Розробити пропозиції щодо вдосконалення законодавства України, зокрема у сфері правового захисту громадян, регулювання мобілізаційних процесів та військового управління.

Висновки

Конституційне право є фундаментальною основою забезпечення державного управління та захисту прав і свобод громадян навіть у критичних умовах воєнного стану. В умовах війни перед державою стоять важливі завдання балансування між необхідністю забезпечення безпеки, військової ефективності та дотриманням основоположних прав людини.

Для підвищення ефективності правового регулювання воєнного стану в Україні необхідно:

1. Оптимізувати правові механізми державного управління у кризових ситуаціях.

2. Розширити гарантії прав людини та правові механізми їх захисту в умовах війни.

3. Посилити правове регулювання взаємодії військових та цивільних структур.

4. Адаптувати міжнародний досвід правового регулювання надзвичайних ситуацій до українських реалій.

Запропоновані заходи сприятимуть підвищенню ефективності державного управління та зміцненню правопорядку в Україні в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Конституція України (1996, зі змінами). Офіційний текст. Київ: Верховна Рада України.
2. Закон України "Про правовий режим воєнного стану" (№389-VIII від 12.05.2015, зі змінами 2022 року).
3. Закон України "Про національну безпеку України" (№2469-VIII від 21.06.2018, зі змінами 2023 року).
4. Закон України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" (№3543-XII від 21.10.1993, зі змінами 2023 року).
5. Закон України "Про оборону України" (№1932-XII від 06.12.1991, зі змінами 2022 року).
6. Указ Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" (№64/2022 від 24.02.2022).
7. Кабінет Міністрів України (2023). Аналіз правового регулювання воєнного стану в Україні. Київ: КМУ.
8. Міністерство юстиції України (2023). Правові аспекти обмеження прав і свобод громадян в умовах воєнного стану. Київ: Мін'юст.
9. Головне науково-експертне управління Верховної Ради України (2023). Рекомендації щодо удосконалення законодавчого регулювання воєнного стану. Київ: Верховна Рада України.
10. Головащенко О. В. (2022). Конституційне право України: виклики та перспективи в умовах війни. Київ: Юрінком Інтер.
11. Мельник О. В. (2023). Воєнний стан і права людини: міжнародний та національний досвід. Київ: Національна академія правових наук України.
12. Дзюбенко І. М. (2023). Конституційне право в умовах воєнного стану: проблеми правозастосування в Україні. Харків: Право.
13. Організація Об'єднаних Націй (2023). Міжнародні стандарти прав людини в умовах воєнного стану: аналіз для України. Нью-Йорк: ООН.
14. Рада Європи (2023). Захист демократії в умовах воєнного стану: досвід європейських країн. Страсбург: Council of Europe.
15. Human Rights Watch (2023). War and Human Rights: Ukraine's Constitutional and Legal Challenges. Washington, DC: HRW.
16. International Committee of the Red Cross (ICRC) (2023). Legal Aspects of Martial Law and International Humanitarian Law. Geneva: ICRC.
17. Данільченко В. І. (2023). Взаємодія військових та цивільних органів влади у воєнний період: правові аспекти. Львів: Юридична думка.
18. Центр стратегічних досліджень при Раді національної безпеки і оборони України (2023). Ефективність конституційно-правових механізмів у період війни. Київ: ЦСД.

19. Британський інститут міжнародного та порівняльного права (2023). *Martial Law and National Security: Case Studies from Ukraine and Global Experience*. London: BIICL.

20. Американська асоціація конституційного права (2023). *Constitutional Law in Wartime: Lessons from Ukraine and Beyond*. Washington, DC: AACR.

УДК 368.4

JEL Classification: H55

Полесов С. С.,
здобувач вищої освіти,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків

СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ СУЧАСНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

У роботі здійснено теоретико-правовий аналіз системи пенсійного забезпечення як ключового елемента механізму соціальної держави в Україні. Визначено сутність соціальної держави, її основні функції та значення пенсійної системи у забезпеченні соціальних прав громадян. Досліджено сучасну структуру пенсійної системи України, її нормативно-правове регулювання, проблеми та виклики, зокрема демографічну кризу, фінансову нестабільність, дефіцит Пенсійного фонду, низький рівень пенсій та тіньову зайнятість.

Здійснено порівняльний аналіз пенсійних моделей у розвинених країнах Європи (Німеччині, Швеції, Польщі), що дозволило виокремити найбільш ефективні механізми пенсійного забезпечення. Розглянуто перспективи реформування пенсійної системи України з урахуванням міжнародного досвіду та необхідності впровадження багаторівневої системи пенсійного страхування.

Для реформування пенсійного забезпечення важливо застосовувати комплексний підхід, що включає підвищення рівня пенсій, удосконалення законодавства, стимулювання офіційної зайнятості, фінансову стабілізацію Пенсійного фонду та розвиток накопичувальної пенсійної системи.

Сучасна концепція соціальної держави передбачає активну участь держави у забезпеченні соціального захисту громадян, що включає і пенсійне забезпечення. Україна, закріпивши в Конституції статус соціальної держави, взяла на себе зобов'язання створити ефективну пенсійну систему, яка забезпечуватиме гідний рівень життя для осіб, що втратили працездатність.

Незважаючи на низку реформ у сфері пенсійного забезпечення, пенсійна система України стикається з багатьма викликами: демографічною кризою, фінансовою нестабільністю, тіньовою зайнятістю, недосконалістю законодавства тощо. У цьому контексті важливим є теоретико-правовий аналіз механізму пенсійного забезпечення в Україні, визначення його проблемних аспектів та розробка шляхів вдосконалення відповідно до міжнародних стандартів.

Соціальна держава – це модель державного управління, у якій держава бере на себе зобов'язання щодо забезпечення добробуту своїх громадян через механізми соціального захисту, соціального страхування, пенсійного забезпечення тощо.

Основні характеристики соціальної держави включають:

- рівність можливостей та соціальну справедливість;
- забезпечення гідного рівня життя та соціального захисту;
- гарантії прав людини у сфері соціального забезпечення;
- розвиток системи соціального страхування.

Пенсійне забезпечення є одним із ключових напрямів діяльності соціальної держави, оскільки воно гарантує підтримку осіб, які втратили працездатність через вік чи інші причини.

Пенсійна система України є багаторівневою та включає три складові:

1. Солідарна система (державне пенсійне страхування) – базується на принципі перерозподілу коштів між працюючими та пенсіонерами.

2. Накопичувальна система – передбачає формування індивідуальних накопичень громадян.

3. Недержавне пенсійне забезпечення – здійснюється через недержавні пенсійні фонди.

Основним нормативним актом, що регулює пенсійне забезпечення в Україні, є Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування". Також важливу роль відіграють:

- Закон України "Про пенсійне забезпечення";
- Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення";
- Кодекс законів про працю України;

- Податковий кодекс України (у частині пенсійного оподаткування).

Попри наявність законодавчих механізмів, пенсійна система України стикається з низкою проблем, які потребують вирішення.

Основними проблемами пенсійної системи є:

1. Демографічна криза – старіння населення та зменшення кількості працюючих осіб у співвідношенні до пенсіонерів.

2. Дефіцит Пенсійного фонду – нестача коштів на виплату пенсій, що потребує постійного дофінансування з державного бюджету.

3. Низький рівень пенсій – середній розмір пенсій часто не відповідає прожитковому мінімуму.

4. Тіньова зайнятість – значна частина працівників отримує зарплату в “конвертах”, що зменшує надходження до Пенсійного фонду.

5. Неефективність накопичувальної системи – відсутність механізмів гарантій збереження накопичених коштів.

6. Недостатня інтеграція з міжнародними стандартами – система пенсійного забезпечення України відстає від європейських практик.

Досвід європейських країн демонструє ефективність змішаних моделей пенсійного забезпечення, які поєднують державну, накопичувальну та приватну системи.

Приклади успішних пенсійних моделей:

- Німеччина – багаторівнева система з активним розвитком професійного пенсійного страхування.

- Швеція – індивідуалізована пенсійна система, що включає державне страхування та приватні фонди.

- Польща – реформа 1999 року дозволила створити ефективну багаторівневу систему.

Для України важливо адаптувати такі підходи:

Стимулювати громадян до участі в накопичувальних пенсійних програмах.

Підвищити прозорість роботи Пенсійного фонду.

Запровадити державні гарантії для приватних пенсійних накопичень.

Розвивати механізми корпоративних пенсійних програм.

Для реформування пенсійної системи необхідно:

- підвищити рівень пенсій до рівня, що відповідає європейським стандартам;

- створити ефективний механізм стимулювання офіційного працевлаштування;

- вдосконалити систему пенсійного оподаткування;

- забезпечити фінансову стійкість Пенсійного фонду;
- створити прозорий механізм адміністрування накопичувальної пенсійної системи.

Висновки

Пенсійне забезпечення є невід'ємною складовою механізму соціальної держави. Україна потребує комплексного реформування пенсійної системи для підвищення її ефективності, фінансової стійкості та відповідності міжнародним стандартам. Важливими кроками є вдосконалення законодавчої бази, розвиток накопичувальних механізмів, боротьба з тіньовою зайнятістю та впровадження інноваційних підходів у сфері пенсійного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" від 9 липня 2003 р. № 1058-IV. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
3. Закон України "Про пенсійне забезпечення" від 5 листопада 1991 р. № 1788-XII. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12>.
4. Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення" від 9 липня 2003 р. № 1057-IV. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.
5. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
6. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
7. Болотіна Н.Б. Пенсійне забезпечення в Україні: теоретико-правові аспекти. – К.: Юридична думка, 2019. – 320 с.
8. Васильєв В.А. Реформування пенсійної системи в Україні: виклики та перспективи. – Харків: Право, 2021. – 280 с.
9. Гончарова Н.П. Соціальна політика та пенсійне забезпечення в умовах економічної нестабільності // Науковий вісник Київського національного університету. – 2022. – №3 (45). – С. 78–92.
10. Демченко В.О. Порівняльний аналіз пенсійних систем ЄС та України // Юридична наука. – 2021. – №2. – С. 45–57.
11. Коломієць І.О. Соціальна держава і пенсійне забезпечення: правові аспекти. – Львів: Світ, 2020. – 256 с.
12. Лібанова Е.М. Демографічні зміни та їх вплив на пенсійну систему України. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, 2021. – 312 с.

13. Світовий банк. Реформа пенсійної системи України: рекомендації та аналіз. – Вашингтон: World Bank Group, 2021. – Режим доступу: <https://www.worldbank.org>.

14. Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD). Pensions at a Glance 2022. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/pensions/>.

15. Пенсійний фонд України. Щорічний звіт про діяльність та фінансовий стан. – Київ: ПФУ, 2023. – Режим доступу: <https://www.pfu.gov.ua>.

16. Міністерство соціальної політики України. Стратегія реформування пенсійної системи на 2021-2025 роки. – Київ: Мінсоцполітики, 2021. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua>.

17. Європейська комісія. Соціальне забезпечення та пенсійні системи в ЄС: порівняльний аналіз. – Брюссель: Європейська комісія, 2022.

УДК 347.73:336.22:341.24

JEL Classification: G28, K23

Поляков О. П.,
доктор філософії, завідувач
навчально-методичної лабораторії,
Криворізький фаховий коледж торгівлі та
готельно-ресторанного бізнесу, м. Кривий Ріг

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ НЕБАНКІВСЬКИХ НАДАВАЧІВ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ

Прийняття Правлінням Національного банку України Положення про вимоги до системи управління надавача фінансових платіжних послуг (далі – Положення про вимоги до системи управління) ознаменувало собою новий етап розвитку для систем внутрішнього контролю та управління ризиками в небанківських надавачах фінансових платіжних послуг оскільки зміни торкнулися практично всіх напрямків роботи та внутрішніх процесів вказаних учасників платіжного ринку.

Передусім регулятор платіжного ринку визначає, що в організаційній структурі надавачів фінансових платіжних послуг в обов'язковому порядку мають бути наявні окремі підрозділи внутрішнього аудиту, з управління ризиками та контролю за дотриманням норм (комплаєнс) або виконання відповідних функцій може бути покладено на внутрішнього аудитора /

головного внутрішнього аудитора, головного ризик-менеджера, головного комплаєнс-менеджера. [1] Раніше питання обов'язковості вказаних підрозділів/штатних одиниць вирішувалося самими об'єктами нагляду на власний розсуд. Зокрема частина 1 статті 15 Закону України "Про платіжні послуги" визначає, що банки, небанківські надавачі платіжних послуг зобов'язані організувати та забезпечити належне функціонування системи корпоративного управління, системи внутрішнього контролю та належне управління ризиками з урахуванням особливостей виду діяльності, бізнес-моделі, характеру і видів послуг, які вони надають, ризиків, притаманних такій діяльності, а також особливостей, встановлених законами з питань регулювання окремих ринків фінансових послуг, законами з питань діяльності господарських товариств та нормативно-правовими актами Національного банку України. [2] Водночас нові вимоги, на думку автора, мають на меті посилити стійкість як окремо взятого надавача фінансових платіжних послуг, так і платіжного ринку в цілому. Адже цілісність і монолітність системи визначається цілісністю її окремих компонентів.

Варто звернути увагу на ключові сегменти діяльності учасників платіжного ринку на які має вплинути наявність в складі організаційної структури фахівців з комплаєнс та ризик менеджменту. Передусім визначальною особливістю цим посадових осіб є їх пряма підпорядкованість та підзвітність вищому органу управління – учасникам компанії. Комплаєнс та ризик офіцери призначаються та звільняються з посад рішенням учасників та звітують перед ними про результати своєї діяльності. Тобто учасники компанії матимуть доступ до актуальної та релевантної інформації про ситуацію всередині свого підприємства, що стосується дотримання норм і вимог чинного законодавства, управління ризиками тощо. Комплаєнс та ризик офіцери на регулярній основі мають надавати учасникам управлінську звітність щодо питань, віднесених до їх компетенції. Вказаний підхід на практиці виявиться дієвим з огляду на декілька факторів. По-перше, комплаєнс та ризик менеджери є незалежними у своїй діяльності, вони не бояться впливу виконавчого органу, оскільки непідконтрольні йому. Їх посадові оклади, система преміювання та оцінка якості роботи здійснюється напряму учасниками компанії. Тому зазначені спеціалісти зацікавлені найперше у виявленні недоліків та відхилень в роботі підприємства та його структурних підрозділів та їх найскорішому усуненню або мінімізації негативного впливу. По-друге, в руках комплаєнс та ризик менеджерів є вагомі інструменти для ефективного виконання своїх обов'язків. В рамках

виконання посадових обов'язків вони мають право накладати вето на рішення виконавчого органу, якщо воно суперечить напрямкам розвитку і цілям підприємства. Також вони можуть взаємодіяти і отримувати інформацію від всіх структурних підрозділів компанії та формувати на основі цієї інформації зведені дані щодо загальної ситуації в своїх сферах. На перший план в цьому питанні виходить якісь і своєчасність інформації, якою обмінюються фахівці з ризик і комплаєнс менеджменту з іншими працівниками, тобто так звана "горизонтальна взаємодія". З метою підвищення ефективності процесів такої горизонтальної взаємодії надавачам платіжних послуг варто врегулювати у внутрішніх документах принципи обміну інформації, канали обміну інформації та вимоги до суті і змісту повідомлень.

Неабияка увага приділяється Національним банком України питанню постійного навчання фахівців з ризик і комплаєнс менеджменту. Професіонали в сфері комплаєнсу та ризику мають володіти актуальними знаннями та навичками, оскільки перед підприємства постійно виникають нові перешкоди та виклики, які вимагають обізнаності та професійного підходу. Досвід, яким володіють та який мають покращувати комплаєнс та ризик менеджери має передаватися іншим працівникам підприємства, оскільки процеси належного ризик та комплаєнс менеджменту є декількорівневими та багатокomпонентними. Необхідно також зазначити, що відповідно до пункту 8 Положення про вимоги до системи управління надавач фінансових платіжних послуг окрім того, що зобов'язаний створити у своїй структурі окремі підрозділи внутрішнього аудиту, з управління ризиками та контролю за дотриманням норм (комплаєнс) або покласти виконання відповідних функцій на внутрішнього аудитора / головного внутрішнього аудитора, головного ризик-менеджера, головного комплаєнс-менеджера, також зобов'язаний забезпечити їх належними ресурсами для ефективного та належного виконання їхніх функцій. [1] Подібними нормами НБУ акцентує увагу на непересічній ролі ризик та комплаєнс менеджменту в повсякденній діяльності надавачів платіжних послуг. Враховуючи розмір підприємства та обсяг послуг, які ним надаються, а також враховуючи бізнес цілі, які прагне досягти таке підприємство, ризик та комплаєнс офіцери мають бути забезпечені можливістю постійно підвищувати свою кваліфікацію, залучати зовнішніх спеціалістів для допомогти у виконанні своїх функцій, мати в розпорядженні інформаційні системи, які дозволяють автоматизувати процеси і мінімізувати вплив людського фактору тощо.

Отже, слід відмітити, що в рамках виконання вимог Положення про вимоги до системи управління та приведення своєї діяльності у відповідність до його норм небанківські надавачі платіжних послуг мають приділити належну увагу питання побудови необхідної організаційної структури, яка буде здатна протистояти всім ризикам, які притаманні платіжному ринку та поточній економічній ситуації в державі. В межах вказаних процесів ресурси мають бути виділені не лише для залучення фахівців в сферах комплаєнс та ризик менеджменту, а й для забезпечення їх належним інструментарієм та можливістю ефективно виявляти, управляти і мінімізувати негативний вплив ризиків на діяльність та репутацію учасника платіжного ринку.

Список використаних джерел

1. Положення про вимоги до системи управління надавача фінансових платіжних послуг: Постанова Правління НБУ від 10.10.2024 року № 123. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0123500-24> (дата звернення: 10.02.2025).
2. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20> (дата звернення: 10.02.2025).

УДК 342.4

JEL Classification: K10

Четверик В. В.,
здобувач вищої освіти,
Державний податковий
університет, м. Ірпінь

КОНСТИТУЦІЯ ШВЕЙЦАРІЇ: ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ТА СУЧАСНІ ПРИНЦИПИ

Робота присвячена аналізу історії прийняття та основних положень Конституції Швейцарії, що є одним із найстаріших і водночас найбільш адаптивних конституційних актів у світі. Досліджується еволюція конституційного розвитку Швейцарії, починаючи від першої федеральної Конституції 1848 року, яка заклала основу сучасної демократичної та федеративної системи, до сучасної Конституції 1999 року, що узагальнила та модернізувала попередні редакції.

Розглянуто ключові історичні передумови прийняття Конституції 1848 року, включаючи внутрішньополітичні конфлікти між ліберальними та консервативними кантонами, Зондербундську війну (1847) та необхідність створення єдиного внутрішнього ринку. Аналізуються основні зміни Конституції 1874 року, що зміцнили федеральну владу та запровадили механізми прямої демократії, які стали унікальною особливістю швейцарської політичної системи.

Основна увага приділяється сучасній Конституції Швейцарії 1999 року, її структурі, принципам функціонування та механізмам взаємодії між центральною владою та кантонами. Досліджено ключові аспекти федералізму, розподілу повноважень між центральними органами влади та кантонами, системи референдумів та громадянських ініціатив. Особливу увагу приділено правам і свободам громадян, які гарантує Конституція, а також ролі правової системи у забезпеченні стабільності державного управління.

Результати дослідження підтверджують, що Конституція Швейцарії є ефективним правовим інструментом, що дозволяє поєднувати політичну стабільність, демократію та гнучкість у реагуванні на соціально-економічні виклики. Запропоновані висновки можуть бути корисними для юристів, політологів, дослідників у сфері конституційного права та державного управління.

Конституція Швейцарії є одним із найбільш стабільних і водночас гнучких основних законів у світі, що забезпечує баланс між федералізмом, демократичним управлінням та захистом прав людини. Прийнята у 1848 році, вона заклала основу сучасної політичної системи Швейцарії, забезпечивши перехід від конфедерації до федеративної держави з розвиненою системою прямої демократії.

Конституція Швейцарії вирізняється унікальною моделлю демократичного управління, що поєднує федералізм, пряме народне волевиявлення та сильну правову систему. Її основні положення забезпечують рівновагу між центральною владою та автономією кантонів, а також гарантують широкий спектр прав і свобод громадян.

Метою дослідження є аналіз історичних етапів прийняття Конституції Швейцарії, її основних принципів та впливу на розвиток політичної системи країни.

Історичний контекст прийняття конституції Швейцарії

До 1848 року Швейцарія існувала як конфедерація суверенних кантонів, що мали власні закони, армії та митні системи. Центральна влада була слабкою, що призводило до політичної нестабільності.

Основні проблеми швейцарської конфедерації перед прийняттям Конституції:

- Розбіжності між консервативними католицькими та ліберальними протестантськими кантонами, що призвели до громадянської війни (Зондербундська війна 1847 р.).

- Економічна дезінтеграція, зумовлена відсутністю єдиної митної політики та валютної системи.

- Слабкість центральної влади, що не могла ефективно координувати загальнонаціональні питання.

Перемога ліберальних сил у Зондербундській війні дозволила ухвалити федеральну Конституцію 1848 року, яка заклала основу сучасної швейцарської державності.

Конституція 1848 року, прийнята після громадянської війни, була перехідним документом між конфедерацією та федеративною державою. Основні її принципи:

- Створення єдиного внутрішнього ринку через скасування внутрішніх митних бар'єрів між кантонами.

- Формування центрального уряду, що отримав повноваження у сфері зовнішньої політики, оборони та митного регулювання.

- Запровадження двопалатного парламенту (Національна рада та Рада кантонів), що стало основою сучасного законодавчого процесу.

- Гарантія основних прав і свобод, включаючи свободу слова, друку та віросповідання.

Ця Конституція заклала основу для сучасної моделі федеральної демократії Швейцарії, але залишала значні повноваження за кантонами.

Конституція 1848 року була суттєво переглянута у 1874 році, що розширило компетенції федеральної влади.

Ключові зміни Конституції 1874 року:

- Зміцнення центральної влади, що отримала більше повноважень у галузі економіки, оборони та соціальної політики.

- Запровадження механізму референдуму, що дало громадянам можливість безпосередньо впливати на законодавчі ініціативи.

- Забезпечення єдиного кримінального законодавства та контроль федеральної влади над освітою.

Ці зміни сприяли зміцненню національної ідентичності та стабільності політичної системи Швейцарії.

Основні положення чинної Конституції 1999 року

Чинна Конституція Швейцарії була ухвалена 18 квітня 1999 року та набула чинності 1 січня 2000 року. Вона стала результатом кодифікації та модернізації попередньої Конституції 1874 року, але не змінила фундаментальні принципи державного устрою.

Швейцарія є федеративною республікою, що складається з 26 кантонів, кожен з яких має власну конституцію, уряд та законодавчі органи.

Основні гілки влади:

Законодавча влада – Федеральні збори, що складаються з двох палат:

- Національна рада (представляє населення, обирається за пропорційною системою).

- Рада кантонів (представляє кантони, по два депутати від кожного).

Виконавча влада – Федеральна рада (уряд), що складається з семи членів, які обираються парламентом.

Судова влада – Федеральний суд, який здійснює контроль за дотриманням Конституції та законодавства.

Однією з головних особливостей швейцарської Конституції є розвинена система прямої демократії, що включає:

- Референдуми – громадяни можуть відхилити закони, прийняті парламентом.

- Ініціативи – громадяни можуть запропонувати зміни до Конституції.

- Обов'язкові референдуми – кожна зміна Конституції повинна бути схвалена на референдумі.

Як зазначає Європейський центр демократії (2023), "модель прямої демократії у Швейцарії є зразком громадянської участі в управлінні державою" [3].

Конституція Швейцарії гарантує широкий спектр прав:

- Громадянські права: рівність перед законом, свобода слова, друку, релігії.

- Політичні права: право голосу на всіх рівнях, участь у референдумах.

- Економічні права: свобода підприємництва, захист власності, соціальна підтримка.

Швейцарська модель правового регулювання є однією з найбільш стабільних і демократичних у світі, що забезпечує високий рівень правової культури та дотримання прав людини.

Конституція Швейцарії є унікальним прикладом політичної стабільності та демократичного розвитку. Її еволюція від 1848 року до сьогодні демонструє успішний баланс між федералізмом, прямою демократією та централізованим управлінням.

Основні висновки дослідження:

Конституція 1848 року створила основу для сучасної федеративної держави, закріпивши демократичні принципи.

Конституційна реформа 1874 року розширила повноваження центрального уряду та запровадила референдуми.

Конституція 1999 року модернізувала правову систему, забезпечивши баланс між стабільністю та гнучкістю.

Система прямої демократії є ключовим елементом швейцарської політичної моделі, що сприяє високому рівню громадянської участі.

Таким чином, Конституція Швейцарії є не лише юридичним документом, а й ефективним механізмом забезпечення демократичного управління та захисту прав людини.

Список використаних джерел

1. Federal Constitution of the Swiss Confederation (1999). Swiss Federal Chancellery, Bern. [Офіційний текст Конституції Швейцарії].
2. Blaser, A. (2018). Swiss Federalism and Direct Democracy: A Historical Perspective. Zurich: University of Zurich Press.
3. Linder, W. (2022). Swiss Democracy: Possible Solutions to Conflict in Multicultural Societies. London: Palgrave Macmillan.
4. Vatter, A. (2020). The Swiss Political System: Federalism, Direct Democracy, and Consensus Democracy. London: Routledge.
5. Freiburghaus, D. (2017). The Evolution of Swiss Constitutional Law: A Comparative Approach. Bern: Swiss Academy of Legal Studies.
6. Kriesi, H. (2019). Direct Democracy and Political Decision-Making in Switzerland. Oxford: Oxford University Press.
7. Swiss Federal Statistical Office (2023). Swiss Governance Indicators and Constitutional Reforms. Bern.
8. Moser, M. (2021). Constitutional History of Switzerland: From the Old Confederacy to Modern Federalism. Geneva: Editions Universitaires de Genève.
9. European Centre for Democracy (2023). The Swiss Model of Direct Democracy: Challenges and Perspectives. Brussels.
10. Schindler, D. (2020). Federalism in Switzerland: A Legal and Political Analysis. Cambridge: Cambridge University Press.

УДК 340.12

JEL Classification: K10

Шиманський Є. І.,
здобувач вищої освіти,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ, АКсіОЛОГІЯ ТА ПРАКСЕОЛОГІЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ: СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Конституціоналізм посідає центральне місце в сучасній політико-правовій думці, оскільки саме він визначає основу правового устрою

держави та забезпечує захист прав і свобод громадян. В умовах глобальних політичних змін і внутрішньої трансформації української держави важливим стає глибокий аналіз не лише практики реалізації конституційних норм, а й їхньої теоретичної сутності. У даній роботі особливу увагу приділено вивченню феноменології, аксіології та праксеології конституціоналізму, як трьох взаємопов'язаних, але різних аспектів, що визначають сутність конституційного устрою. Конституціоналізм, розглянутий з погляду феноменології, дає змогу виявити характерні риси конституційних норм та інститутів; з погляду аксіології - зрозуміти ціннісні орієнтири та ідеали, на яких базується конституційний лад; а з погляду праксеології - оцінити ефективність їхньої практичної реалізації. Як зазначає Ключев [6, с. 34], "розуміння конституціоналізму неможливе без комплексного підходу, що об'єднує теорію і практику".

Актуальність дослідження визначається необхідністю інтеграції цих трьох аспектів для формування стійкої моделі конституціоналізму, що відповідає викликам сучасності. Наявність суперечностей у сучасній доктрині вимагає системного аналізу та синтезу теоретичних і практичних знань для вироблення рекомендацій щодо вдосконалення конституційного устрою держави.

Феноменологія конституціоналізму розглядає сутність і характер конституційних норм, інститутів і принципів. Згідно з Федоренком [12, с. 78]:

"Феноменологія конституціоналізму - це методологічний підхід, спрямований на виявлення сутнісних характеристик конституційних текстів та інституцій, їхньої внутрішньої логіки та динаміки розвитку."

У рамках цього підходу аналізується, як історично формувалися конституційні принципи, як вони інтерпретуються в різних правових системах, і яким чином їхній зміст відбивається в судовій практиці. Це дає змогу виокремити спільні риси конституціоналізму, такі як верховенство права, поділ влади та гарантія прав людини.

Історія розвитку конституціоналізму демонструє, що його феноменологічна структура еволюціонувала під впливом соціальних і політичних процесів. Чернов [13, с. 56] зазначає, що "конституційні документи відображають не тільки юридичну, а й культурну та ідеологічну специфіку суспільства". Такий підхід дає змогу простежити, як змінювалося сприйняття конституційних норм залежно від історичного контексту, і як сучасні трактування феноменології враховують глобальні виклики.

Феноменологічний підхід допомагає глибше зрозуміти природу конституційних норм, що має практичне значення для їх тлумачення та застосування. Він слугує методологічним підґрунтям для розроблення

нових концепцій правового захисту та модернізації конституційних інститутів, сприяючи гнучкішому й адаптивнішому правозастосуванню.

Аксіологія конституціоналізму вивчає систему цінностей та ідеалів, що лежать в основі конституційного устрою держави. Як стверджує Ключев [6, с. 40]:

"Цінності, закладені в конституційних нормах, визначають політико-правову ідентичність держави і слугують орієнтиром для правотворчості та судової практики."

Основні цінності включають верховенство права, свободу, рівність, справедливість, захист прав людини та демократичні принципи.

У вітчизняній науковій літературі [12; 3] аксіологічна складова конституціоналізму розглядається як підґрунтя, яке визначає не тільки правову, а й морально-етичну базу держави. Берназюк [3, с. 112] пише:

"Аксіологія конституціоналізму формує підґрунтя для створення правової системи, що має слугувати не лише юридичним нормам, а й вищим цінностям суспільства."

Порівняльний аналіз із зарубіжними джерелами показує, що в країнах із розвинутою правовою культурою ціннісні орієнтири відіграють вирішальну роль у формуванні сталого конституційного порядку.

Аксіологічні принципи безпосередньо впливають на формування законодавства, спрямованого на захист прав і свобод громадян. Конституція України, наприклад, закріплює цінності, які слугують орієнтиром для розроблення законів про захист прав людини та соціального забезпечення. Ці настанови впливають на судову практику, де аксіологічні норми допомагають суддям при тлумаченні конституційних положень.

Праксеологія конституціоналізму вивчає практичну реалізацію конституційних норм і принципів. Відповідно до підходу Федоренка [12, с. 85]:

"Праксеологія - це наука про практичну діяльність, яка в контексті конституціоналізму дає змогу оцінити, як конституційні норми втілюються в життя і впливають на функціонування державних інституцій."

Практичне застосування конституційних принципів потребує чіткого механізмів реалізації. Ефективна праксеологія сприяє тому, що конституційні норми не залишаються на папері, а знаходять відображення в діяльності державних органів. Тут розглядаються:

- Процедури ухвалення конституційних законів і нормативних актів.
- Механізми судового контролю за дотриманням конституційних прав.
- Практичні приклади реалізації конституційних гарантій у різних країнах.

Незважаючи на наявність правових механізмів, в Україні спостерігаються проблеми практичної реалізації конституційних норм. Фактором ризику є:

- слабка координація між органами влади;
- недосконалість нормативно-правової бази;
- недостатня фінансова підтримка та інформаційна прозорість.

Ці проблеми призводять до того, що реалізованість конституційних принципів часто виявляється нижчою за заявлену, що негативно позначається на захисті прав громадян.

Сучасні дослідження конституціоналізму в Україні демонструють розмаїття підходів до його феноменологічного, аксіологічного та праксеологічного аналізу. Так, праці Федоренка [12] та Чернова [13] акцентують увагу на історико-теоретичних аспектах, у той час як дослідження Берназюка [3] та Ключева [6] фокусуються на ціннісному вимірі конституціоналізму.

"Вітчизняні дослідження свідчать про те, що розуміння конституціоналізму потребує інтеграції теоретичних засад із практичними механізмами реалізації прав", - зазначає Ключев [6, с. 42].

У зарубіжній науковій літературі [2; 1] виокремлюються підходи, що дають змогу глибше осмислити феноменологічні та аксіологічні аспекти конституціоналізму. Порівняльний аналіз показує, що в розвинених правових системах приділяється особлива увага інтеграції теоретичних засад і практичних механізмів, що є важливим орієнтиром для реформування української системи.

Незважаючи на багатство досліджень, у вітчизняній і зарубіжній літературі залишаються дискусії про те, як найкраще інтегрувати феноменологічні, аксіологічні та праксеологічні аспекти в єдине ціле.

Стан сучасної науки вказує на необхідність глибшого міждисциплінарного підходу, що об'єднує філософію, соціологію і право. Рекомендується:

- Розробка єдиної теоретичної моделі, що об'єднує феноменологічний, аксіологічний і праксеологічний аналіз конституціоналізму;
- Проведення емпіричних досліджень, спрямованих на оцінку ефективності реалізації конституційних норм;
- Інтеграція зарубіжного досвіду з вітчизняною практикою для створення універсальної моделі конституціоналізму.

Як зазначає Johnson [1, с. 478], "майбутні дослідження мають спиратися на міждисциплінарний підхід, що дає змогу оцінити конституціоналізм у його повному різноманітті."

На підставі проведеного аналізу можна зробити такі висновки:

Феноменологія конституціоналізму дає змогу виявити сутнісні характеристики конституційних норм та інститутів, а також їхню еволюцію під впливом соціальних і політичних процесів.

Аксіологічна складова визначає ціннісні орієнтири, на яких базується конституційний устрій, що є ключовою умовою для формування правової системи, орієнтованої на захист прав громадян.

Праксеологічний підхід розкриває механізми практичної реалізації конституційних норм, проте його ефективність обмежується проблемами міжвідомчої взаємодії та недоліками нормативно-правової бази.

Сучасний стан досліджень конституціоналізму свідчить про необхідність інтеграції теоретичних засад із практичними механізмами реалізації, що дасть змогу створити стійку модель конституціоналізму, адаптовану до сучасних викликів.

Для вдосконалення конституційного устрою держави потрібен міждисциплінарний підхід, що включає синтез феноменологічних, аксіологічних і праксеологічних аспектів, а також використання зарубіжного досвіду.

Список використаних джерел

1. Johnson, L. (2020). Interdisciplinary Approaches to Constitutionalism. *European Journal of Constitutional Law*, 8(3), 475–490.
2. Smith, J. (2019). Comparative Models of Pension Provision in Advanced Economies. *Journal of Social Policy*, 48(3), 450–467.
3. Берназюк, Я.О. (2020). Принцип належного врядування: теоретико-правовий аналіз. Ужгород: Ужгородський національний університет.
4. Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" від 9 липня 2003 р.
5. Іщук, О.М. (2020). Публічно-управлінські функції в системі пенсійного забезпечення: поняття та види. *Експерт: парадигми юридичних наук та державного управління*, № 5(17), 150-160.
6. Ключев, С. (2018). Цінності конституціоналізму: аксіологічний аспект. Санкт-Петербург: Видавництво "Правові дослідження".
7. Конституція України від 28.06.1996 р. - Відомості Верховної Ради України, № 30, ст. 141.

8. Лазор, О.Я., & Юник, І.Г. (2023). Державне управління у сфері пенсійного забезпечення в Україні: правові та організаційні аспекти. Наукові перспективи, № 2(32), 108-122.

9. Медяник, В.О. (2021). Адміністративно-правове забезпечення державної соціальної політики в Україні. Запоріжжя: Запорізький національний університет.

10. Петросян, К.Є. (2024). Забезпечення принципу верховенства права в процесі реалізації конституційного права на соціальний захист. Київ: Видавництво Східноукраїнського національного університету.

11. Полісов, С.С. (2018). Функціональні аспекти державного управління в системі пенсійного забезпечення. Журнал сучасної економіки та управління, № 3, 43-56.

12. Федоренко, О. (2019). Феноменологія і пр�ксеологія конституційних норм. Москва: Юридична література.

13. Чернов, В. (2018). Історико-теоретичний аналіз конституціоналізму. Київ: Видавництво "Право і суспільство".

УДК 347.9

JEL Classification: K11

Шипоша А. В.,

судовий розпорядник Черкаського
районного суду Черкаської області, м. Черкаси

ПОНЯТТЯ, ЗАВДАННЯ, ФУНКЦІЇ НОТАРІАТУ В СУЧАСНІЙ ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ

Стаття присвячена дослідженню правової природи, завдань і функцій нотаріату в сучасній юридичній науці. Аналізується роль нотаріальної діяльності у забезпеченні правової визначеності, запобіганні правовим спорам та захисті прав громадян і юридичних осіб. Особливу увагу приділено розвитку нотаріального законодавства, міжнародним аспектам нотаріальної діяльності, а також впливу цифровізації на функціонування нотаріальних органів. У дослідженні розглянуто ключові функції нотаріату, включаючи посвідчувальну, захисну, доказову, фінансово-економічну та міжнародну. Окремий розділ присвячений сучасним викликам, таким як електронний нотаріат, блокчейн-рішення для нотаріальних дій та гармонізація законодавства з міжнародними стандартами.

Нотаріат є невід'ємною частиною правової системи більшості держав світу, забезпечуючи юридичну визначеність, захист прав та законних інтересів громадян, юридичних осіб і держави. Його діяльність спрямована на попередження правових конфліктів, забезпечення правомірності правочинів та надання їм доказової сили.

З розвитком суспільних відносин роль нотаріату постійно змінюється, адаптуючись до сучасних викликів. В умовах глобалізації, цифровізації правових процесів та міжнародної інтеграції зростає значення нотаріальних актів, особливо у сферах цивільного, комерційного та міжнародного права.

Нотаріальна діяльність базується на таких ключових принципах:

- Законність – дотримання норм національного та міжнародного права.
- Неупередженість – нотаріус діє в інтересах обох сторін правочину.
- Незалежність – нотаріат не є підпорядкованим органам державної влади, проте виконує їхні функції у визначених межах.
- Публічна довіра – нотаріально посвідчені документи мають особливу доказову силу.

Нотаріат відіграє ключову роль у правових системах більшості країн світу, забезпечуючи захист законних прав та інтересів громадян, юридичних осіб і держави. Його функції охоплюють посвідчення правочинів, запобігання правовим спорам, забезпечення юридичної визначеності та доказової сили документів. У сучасних умовах, коли правові відносини стають дедалі складнішими, а цифрові технології змінюють традиційні механізми документообігу, значення нотаріальної діяльності продовжує зростати.

Актуальність дослідження визначається такими чинниками:

1. Зміни у правовому регулюванні

- Постійне оновлення законодавства у сфері нотаріату, адаптація його до міжнародних стандартів та цифрових викликів.
- Гармонізація національних правових норм із європейськими стандартами та міжнародними конвенціями, що регулюють нотаріальну діяльність.

2. Запобігання правовим спорам

- Нотаріально посвідчені документи мають підвищену доказову силу, що сприяє зменшенню судових спорів.
- Посилення ролі досудового врегулювання конфліктів через нотаріальні акти.

3. Вплив цифровізації на нотаріат

- Впровадження електронного документообігу, цифрового нотаріату та віддаленої посвідчувальної діяльності (e-notary).

- Необхідність правового регулювання використання кваліфікованого електронного підпису та інших технологічних рішень у нотаріальній практиці.

4. Зростання ролі нотаріату в міжнародних правовідносинах

- Збільшення кількості транскордонних угод вимагає міжнародного співробітництва нотаріусів та адаптації їхньої діяльності до норм міжнародного права.

- Важливість апостилювання та легалізації документів у контексті міжнародного приватного права.

5. Захист прав вразливих категорій населення

- Нотаріус відіграє особливу роль у захисті прав недієздатних осіб, дітей, спадкоємців та інших соціально вразливих груп населення.

Сучасний нотаріат є важливим гарантом правової стабільності та надійності юридичних документів. Його функції виходять за межі простого посвідчення угод – вони охоплюють запобігання конфліктам, зміцнення правопорядку, цифровізацію юридичних процесів та адаптацію до глобалізованого світу. У зв'язку з цим дослідження поняття, завдань і функцій нотаріату є не лише теоретично важливим, а й практично значущим, адже дозволяє визначити перспективи розвитку нотаріальної діяльності та її роль у майбутній трансформації правової системи.

Мета дослідження

Дослідження спрямоване на аналіз поняття, завдань та функцій нотаріату у сучасній юридичній науці, визначення його ролі у забезпеченні правопорядку та виявлення тенденцій розвитку нотаріальної діяльності.

Завдання дослідження

1. Розкрити поняття нотаріату та його історичний розвиток.
2. Визначити основні завдання нотаріальної діяльності в сучасній правовій системі.
3. Дослідити функції нотаріату та їхній вплив на правові відносини.
4. Проаналізувати міжнародний досвід та сучасні тенденції у сфері нотаріальної діяльності.

Таким чином, ця стаття допоможе розкрити сутність нотаріату як правового інституту, його значення для захисту прав учасників цивільного обігу та перспективи розвитку у контексті сучасних правових реалій.

Основна частина

I. Поняття нотаріату

1.1 Визначення нотаріату

Нотаріат – це система органів і посадових осіб, які здійснюють засвідчення юридичних фактів, правочинів та інших документів із метою надання їм юридичної сили. Він виконує функцію публічної довіри, що робить нотаріальні акти доказовими та захищеними від оскарження [2].

Юридичне визначення: Відповідно до Закону України "Про нотаріат", нотаріат – це система органів та посадових осіб, які посвідчують безспірні права, факти, що мають юридичне значення, та вчиняють інші нотаріальні дії, передбачені законодавством [3].

У міжнародному контексті нотаріат поділяється на дві основні моделі:

1. Латинський нотаріат – діє в більшості європейських країн і передбачає розширену компетенцію нотаріусів у правовому регулюванні цивільних відносин [4].

2. Англо-американський нотаріат – обмежується посвідченням підписів та автентифікацією документів без глибокого правового аналізу [5].

II. Завдання нотаріату

2.1 Основні завдання нотаріальної діяльності

Нотаріат виконує превентивну та правозахисну функцію, спрямовану на запобігання правовим конфліктам і забезпечення правової визначеності [8]. Основні завдання нотаріальної діяльності включають:

1. Гарантування юридичної безпеки правочинів – нотаріальне посвідчення угод надає їм презумпцію законності.

2. Запобігання судовим спорам – більшість угод, оформлених нотаріально, не оскаржуються в судах, що знижує навантаження на судову систему [6].

3. Захист прав осіб – нотаріуси забезпечують юридичну допомогу вразливим категоріям населення [8].

III. Функції нотаріату

3.1 Основні функції нотаріальної діяльності

Нотаріат виконує юридично значущі функції, які поділяються на кілька основних категорій:

1. Посвідчувальна функція

- Посвідчення угод (договорів купівлі-продажу, дарування, заповітів).
- Засвідчення справжності підписів на документах [12].

2. Захисна функція

- Охорона прав власності (реєстрація нерухомості, захист спадкових прав).
- Захист прав недієздатних осіб [13].

3. Правозахисна функція

- Нотаріус перевіряє законність правочинів і може відмовити у посвідченні незаконного договору [9].

- Виконує функцію досудового врегулювання спорів.

4. Доказова функція

- Нотаріальні документи мають презумпцію автентичності, тобто їх достовірність не потрібно доводити в суді.

- Протоколи та акти, складені нотаріусом, є беззаперечними доказами [14].

5. Фінансово-економічна функція

- Нотаріуси реєструють корпоративні зміни в компаніях.

- Проводять угоди з нерухомістю та запобігають шахрайству [10].

6. Міжнародна функція

- Апостилювання документів для міжнародного визнання.

- Засвідчення угод для використання в міжнародному праві [7].

Цитата: "Нотаріус є гарантом правової безпеки та стабільності юридичних відносин" [1].

IV. Сучасні виклики та тенденції розвитку нотаріату

4.1 Діджиталізація нотаріальної діяльності

- Електронний нотаріат – цифрове посвідчення документів, електронні підписи [4].

- Блокчейн-нотаріат – нова модель збереження нотаріальних актів у децентралізованій базі даних [11].

- Віддалене нотаріальне посвідчення – можливість проведення правочинів без фізичної присутності клієнтів.

4.2 Гармонізація нотаріального законодавства з міжнародними стандартами

- Угода про асоціацію України з ЄС передбачає адаптацію нотаріальної діяльності до європейських норм [9].

- Збільшення кількості транскордонних угод вимагає взаємного визнання нотаріальних актів.

4.3 Розширення функцій нотаріусів

- У деяких країнах нотаріуси отримують більше повноважень щодо медіації та вирішення правових конфліктів [6].

- В Україні активно розглядається питання збільшення компетенції нотаріусів у сфері реєстраційних послуг.

Цитата: "Майбутнє нотаріату – у поєднанні традиційних правових гарантій із новітніми технологіями" [15].

Висновки

Дослідження нотаріату як правового інституту підтверджує його ключову роль у забезпеченні правової визначеності, стабільності та захисту законних інтересів громадян і юридичних осіб. Його функціонування базується на принципах законності, незалежності, неупередженості та публічної довіри, що робить нотаріальну діяльність невід'ємною складовою сучасного правопорядку.

1. Нотаріат як гарант правової безпеки

- Основна мета нотаріату – це запобігання правовим конфліктам та підтвердження правочинів, що дозволяє зменшити кількість судових спорів.

- Завдяки нотаріальному посвідченню угод вони набувають вищого рівня юридичної визначеності та доказової сили.

2. Ключові завдання та функції нотаріату

- Нотаріат виконує посвідчувальну, захисну, правозахисну, доказову, фінансово-економічну та міжнародну функції.

- Його діяльність виходить за межі простого підтвердження документів та включає реєстрацію правочинів, контроль за дотриманням законодавства, охорону прав вразливих категорій населення та міжнародну співпрацю.

3. Вплив цифровізації на нотаріальну діяльність

- Впровадження електронного нотаріату, кваліфікованих електронних підписів та блокчейн-технологій змінює традиційні механізми посвідчення документів.

- Перехід до віддаленого нотаріату відкриває нові можливості для міжнародної співпраці та оперативного оформлення угод.

4. Міжнародне співробітництво та адаптація до глобальних викликів

- Гармонізація нотаріального законодавства з європейськими стандартами сприяє розширенню міжнародного визнання нотаріальних актів.

- У сучасних умовах нотаріуси стають важливими учасниками транскордонних правових відносин, що вимагає розширення їхніх компетенцій.

5. Перспективи розвитку нотаріату

- Розширення повноважень нотаріусів у сферах медіації, реєстраційних послуг та захисту прав власності може зміцнити їхню роль у правовій системі.

- Удосконалення правового регулювання, запровадження нових технологій та міжнародне співробітництво є ключовими напрямками розвитку нотаріальної діяльності у XXI столітті.

Нотаріат є одним із найважливіших елементів правової системи, який забезпечує захист правових відносин, зменшення конфліктів та стабільність юридичних процедур. У сучасних умовах цей інститут не лише зберігає свою актуальність, а й динамічно розвивається під впливом технологічних інновацій та глобалізаційних процесів. Його подальший розвиток повинен орієнтуватися на інтеграцію цифрових технологій, розширення функціоналу та гармонізацію із міжнародними стандартами.

Список використаних джерел

1. Баранова Г. С. Нотаріат у правовій системі. – Київ: Юридична думка, 2019.
2. Гнатюк М. Д. Розвиток нотаріату в умовах цифровізації. – Харків: Право, 2021.

3. Закон України "Про нотаріат". – Відомості Верховної Ради України, 2023.
4. Kingsbury B., Roberts A. Roman Law and the Idea of Just War. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
5. Heichelheim F. M., Yeo C. A. A History of the Roman People. – New York: Prentice-Hall, 1984.
6. Dyck H. L. The Ethics of War: Classic and Contemporary Readings. – New York: Routledge, 2013.
7. Nederman C. J. Just War Theory in the Middle Ages: From Augustine to Grotius. – London: Routledge, 1996.
8. Markus R. A. Saint Augustine on War and Empire. – Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
9. Coleman J. A History of Political Thought: From Ancient Greece to Early Christianity. – Oxford: Blackwell Publishers, 2000.
10. Harris W. V. War and Imperialism in Republican Rome, 327-70 B.C. – Oxford: Oxford University Press, 1979.
11. Reed J. L. Cicero and the Just War Theory. – Oxford: Oxford University Press, 2007.
12. Cicero M. T. De Officiis. – Cambridge: Harvard University Press, 1913.
13. Grotius H. De Jure Belli ac Pacis. – Paris: Apud Nicolaum Buon, 1625.
14. Walzer M. Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations. – New York: Basic Books, 2006.
15. Gnatuk M. Notary System in the Digital Era. – Berlin: Springer, 2021.

УДК 341.6:355.4

JEL Classification: K33, H56

Шипоша А. В.,
здобувач вищої освіти,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків

**ІСПАНСЬКІ МИСЛИТЕЛІ Т. КАЄТАН, Ф. ДЕ ВІТОРІЯ,
Л. МОЛІНА, Ф. СУАРЕС, Р. БЕЛЛАРМІН ПРО ПРОБЛЕМАТИКУ
СПРАВЕДЛИВОЇ ВІЙНИ (НАУКОВИЙ ОГЛЯД)**

У цій статті розглядаються концепції справедливої війни, сформульовані іспанськими мислителями епохи Відродження та раннього Нового часу: Томмасо де Віо Кахетан, Франсіско де Віторія, Луїс де Моліна,

Франсіско Суарес та Роберт Беллармін. У дослідженні проаналізовано ключові аргументи цих вчених щодо моральних і правових засад війни, умов її справедливості, а також ролі держави та релігії в легітимації збройних конфліктів. У статті висвітлюється внесок іспанських схоластів у розвиток міжнародного права та політичної філософії. Іспанські мислителі відіграли вирішальну роль у формуванні доктрини справедливої війни, спираючись на основи томістської думки. Якщо Кахетан схилився до політичного реалізму, то Віторія розробив нормативну базу, яка стала фундаментальною для сучасного міжнародного права. Моліна та Суарес уточнили умови справедливої війни, наголошуючи на пропорційності, справедливій причині та вичерпанні мирних засобів. Беллармін, у свою чергу, обговорював роль релігії у війні та засуджував насильницьке навернення. Ця стаття демонструє, як погляди цих мислителів вплинули на подальші правові та філософські дебати про легітимність війни. Їхні праці залишаються актуальними і сьогодні в дискусіях про вирішення міжнародних конфліктів, гуманітарне право та етику ведення війни.

Проблематика війни та миру була однією з центральних у європейській філософській і правовій думці, особливо у традиції католицької схоластики. Іспанські теологи та юристи XVI–XVII століть відіграли значну роль у формуванні концепції справедливої війни, спираючись на теологічні принципи та філософські вчення попередників, зокрема Августина Аврелія та Фоми Аквінського. В їхніх працях відображена спроба примирити питання війни з християнським розумінням моралі, справедливості та міжнародного права.

Розглянемо погляди п'яти ключових іспанських мислителів щодо критеріїв справедливої війни, а також їхній вплив на розвиток правових і політичних доктрин, які сьогодні використовуються у міжнародному праві.

1. Теоретичні засади справедливої війни в іспанській схоластиці.

Концепція справедливої війни бере свій початок ще з античності, але саме середньовічна католицька думка систематизувала її основні принципи. Фома Аквінський (XIII ст.) визначив три головні умови справедливої війни: законну владу, справедливу причину та праведний намір. Іспанські мислителі XVI–XVII століть, зокрема Франциско де Віторія, Франциско Суарес та інші, розвинули ці положення, враховуючи нові геополітичні реалії, включно з колоніальними війнами та правами тубільних народів.

2. Погляди Томи Кастанана на війну та право.

Тома Кастан (1469–1534) був одним із найбільш впливових домініканських теологів епохи Відродження. У своїх коментарях до "Суми

теології" Фоми Аквінського він розглядав питання справедливої війни крізь призму моральної теології та природного права. Каєтан підкреслював необхідність законного суверена як суб'єкта, який ухвалює рішення про війну, а також значущість пропорційності та розсудливості при застосуванні військової сили.

3. Франциско де Віторія: фундамент міжнародного права.

Франциско де Віторія (1483–1546), вважається засновником сучасного міжнародного права. У своїх лекціях "Про індіанців" і "Про право війни" він критикував іспанське завоювання Нового Світу та обґрунтував концепцію війни лише як крайнього засобу. Віторія запровадив принцип природних прав народів, зокрема право на автономію, та наголошував на необхідності дотримання гуманності у війнах.

4. Луїс Моліна: моральна відповідальність і війна.

Луїс Моліна (1535–1600) був єзуїтом, який відстоював свободу волі та моральну відповідальність правителів за військові рішення. Його погляди на війну базувалися на принципах суверенітету та необхідності оцінювати не лише саму війну, а й її методи та наслідки. Моліна стверджував, що навіть у разі справедливої причини війни, її ведення має бути етичним і пропорційним.

5. Франциско Суарес: природне право і війна.

Франциско Суарес (1548–1617) зробив значний внесок у розвиток теорії природного права, що лягло в основу міжнародного права. У трактатах "Про закони і Бога законодавця" та "Про захист віри" він розглядав війну як інструмент правосуддя, який має застосовуватися відповідно до чітких моральних критеріїв. Суарес вважав, що війна може бути справедливою лише у випадку крайньої необхідності, і заперечував концепцію "священної війни".

6. Роберт Беллармін: політична теологія і легітимність війни.

Роберт Беллармін (1542–1621) розглядав війну у контексті політичної теології. Він підкреслював важливість легітимності правителів та їхнього обов'язку забезпечувати мир та справедливість. Беллармін виступав за ідею, що війна може бути виправданою лише в разі захисту громадян та віри, проте не може бути засобом агресії чи завоювання.

Висновки

Іспанські мислителі XVI–XVII століть заклали основи сучасного розуміння справедливої війни. Їхні ідеї мали значний вплив на формування міжнародного права, особливо у сфері регулювання військових конфліктів. Вони сформулювали фундаментальні принципи, які згодом отримали розвиток у працях Гуго Гроція та інших правознавців Нового часу.

У сучасному світі концепція справедливої війни продовжує бути актуальною, особливо в контексті міжнародних конфліктів та правового регулювання військових дій. Аналіз праць Каєтана, Віторії, Моліни, Суареса та Белларміна дозволяє краще зрозуміти еволюцію військової етики та міжнародного права.

Список використаних джерел

1. Vitoria F. "De Indis et de Iure Belli Relectiones." (1539).
2. Suárez F. "De Legibus ac Deo Legislatore." (1612).
3. Molina L. "De Justitia et Jure." (1593).
4. Cajetan T. "Commentaria in Summa Theologiae." (1517).
5. Bellarmine R. "De Potestate Summi Pontificis in Rebus Temporalibus." (1610).

СЕКЦІЯ 12. ПЕДАГОГІКА
SECTION 12. PEDAGOGY

УДК 371.1

JEL Classification: I21, O33

Борисьонок М. О.,

викладач кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти,

Український державний університет імені

Михайла Драгоманова, м. Київ

**ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ СЕРВІСУ
NARVIN.AI ДЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

Активне впровадження цифрових технологій в освітній процес молодших школярів з кожним днем набуває більшої актуальності. Сучасний учень потребує новітніх методів і прийомів навчання. Цей виклик потребує від особистості вчителя початкової школи максимального виявлення своєї педагогічної майстерності та творчості. На сьогодні у різних галузях нашого життя широкої популярності набуває використання програм, сервісів, застосунків на основі штучного інтелекту, і галузь освіти не є виключенням. Тому, перед учителем з'являється нове завдання – підібрати такі інструменти на основі штучного інтелекту, які можна інтегрувати в процес навчання молодших школярів. Слід наголосити, що штучний інтелект не може замінити особистість учителя, а слугує виключно допоміжним засобом для забезпечення якості та урізноманітнення освітнього процесу. Пропонуємо сервіс Narvin AI для використання у професійній діяльності учителя початкової школи, який стане цінним інструментом створення сучасного освітнього контенту.

Засновниками сервісу Narvin AI є інженери зі Сполучених Штатів Америки П. Шарма та Д. Шоллер. Сервіс створений у 2024 році та призначений для миттєвої візуалізації текстової інформації. Narvin AI має штучний генеративний інтелект. Даний онлайн-сервіс – це справжня знахідка для учителя початкової школи. Інструмент можна використовувати для: створення інфографіки (презентацій, звітів, статей); генерації графіків, схем, концептуальних моделей тощо; візуалізації великого обсягу тексту на сучасні графічні об'єкти (схеми, діаграми), які допомагають краще засвоїти представлений матеріал.

Учитель початкової школи постійно працює з великим обсягом інформації (навчальною, методичною тощо), яку необхідно швидко опрацювати та представити у зрозумілій формі. Тому, сервіс NarKin AI стане в нагоді, адже він не потребує спеціальних знань та навичок роботи у графічному дизайні. Запропонований нами сервіс на сьогодні перебуває у стадії бета-тестування, тобто випробування. Проте, розробниками NarKin AI надано можливість вже зараз безкоштовно використовувати дану версію, оцінити функціональні можливості цього інструменту у створенні схем та діаграм. Користувачі мають доступ до таких основних функцій: візуалізація тексту у схему або діаграму; завантаження створеного контенту з можливістю редагування (заміна тексту, зміна дизайну схеми або діаграми, видалення фону або ж додавання його, обирання якості зображення, додавання нових елементів тощо); швидкий експорт у вигляді зображення для використання у Word, PowerPoint та ін.

Інтерфейс сервісу є англomовним, але надзвичайно простий у використанні та інтуїтивно зрозумілий. Щоб почати роботу з NarKin AI необхідно зареєструватися вказавши адресу електронної пошти та придумати пароль або ж увійти через особистий обліковий запис Google. При реєстрації також необхідно буде зазначити: для чого ви будете використовувати даний сервіс (для навчання, роботи або особистих потреб); де буде застосовано створену візуалізацію (у навчальних цілях, презентаціях, постах для соціальних мереж тощо).

Щоб візуалізувати ваш текст необхідно його просто скопіювати з будь-якого носія (сайту, слайду, документу тощо) та вставити у поле для генерування. Вставлений текст можна також відформатувати у сервісі за допомогою спеціальної панелі інструментів. Для початку процесу генерації у схему (діаграму) необхідно виділити вставлену текстову інформацію та натиснути на піктограму "блискавки", яка знаходиться зліва від тексту. NarKin AI проаналізує інформацію за лічені секунди та надасть візуальне зображення, спираючись на ключові слова. Створену схему чи діаграму можна відформатувати та експортувати у формати PNG, PDF або SVG. Окрім цього, поділитися створеним вами контентом можна не тільки зображенням, а й за допомогою URL-адреси. Для створення нової схеми або діаграми необхідно натиснути кнопку "New NarKin". Наведемо приклад створеної схеми у сервісі NarKin AI (рис.1.) на якому зображено різну візуалізацію однакового тексту.

Рис. 1. Схеми-візуалізації створені за допомогою сервісу NarKin AI

Використовувати даний сервіс можна абсолютно на усіх уроках у початковій школі. Наведемо приклад застосування NarKin AI під час навчання молодших школярів. При вивченні теми "Інформація і повідомлення" у 3 класі на уроках інтегрованого курсу "Я досліджую світ" можна візуалізувати способи подання повідомлень (рис.2.).

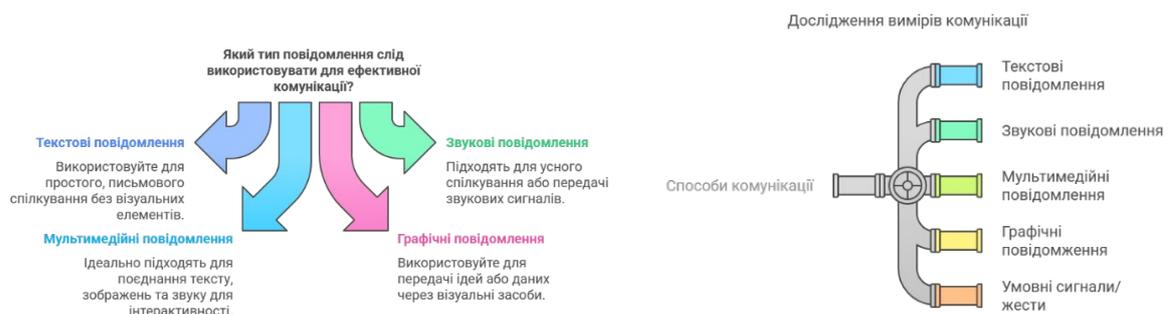

Рис. 2. Варіації створених візуалізацій за допомогою сервісу NarKin AI на тему: "Способи подання повідомлення" 3 кл.

Отже, активне впровадження сервісів на основі штучного генеративного інтелекту у професійну діяльність учителя початкової школи значно урізноманітнить процес навчання молодших школярів та змотивує їх до подальшого набуття знань. Незамінним помічником у роботі вчителя стане сервіс – NarKin AI, який допоможе не тільки швидко створити якісний та сучасний контент у вигляді схем, діаграм, а й значно заощадить час на опрацювання великого обсягу інформації.

Список використаних джерел

1. NarKin – перетворює ваш текст на діаграми та інфографіку. URL : <https://aiguru.com.ua/narKin-peretvoryuye-vash-tekst-na-diahramy-ta-infohrafiku/> (дата звернення: 17.01.2025).
2. NarKin AI. URL : <https://www.narKin.ai/>.(дата звернення: 17.01.2025).

УДК 796.015

JEL Classification: I20, L83

Корягін В. М.

д-р пед. наук, д-р наук з фіз. виховання і спорту,
професор, Заслужений тренер України,
завідувач кафедри фізичного виховання,
Національний університет "Львівська
політехніка", м. Львів

КОНТРОЛЬ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ У СПОРТСМЕНІВ ВИСОКОГО КЛАСУ

Анотація. В баскетболі важливу роль відіграє фізична підготовленість баскетболістів [1]. Спортсменам під час гри доводиться виконувати велику кількість прискорень, особливо при використанні швидкого прориву [2], [3]. Тому дуже важливим є, з однієї сторони, методично грамотно підбирати вправи для тренування, а з другої, необхідно знати рівень розвитку цієї якості у спортсменів, а також систематично проводити моніторинг швидкісних якостей.

Ключові слова: баскетбол, швидкість, швидкісні якості.

Мета дослідження. Дослідити рівень розвитку швидкості у баскетболістів високої кваліфікації.

Матеріали і методи дослідження. У дослідженні брали участь 15 баскетболістів високої кваліфікації (майстри спорту, майстри спорту міжнародного класу, заслужені майстри спорту). Дослідження проводилось з використанням розробленого нами пристрою на базі сучасних нанотехнологій. Фіксація швидкості пробігання 6 і 20 м здійснювалась з точністю до тисячних секунд [4].

Результати дослідження. В результаті проведеного дослідження встановлено, що баскетболісти високої кваліфікації в бігу на 6 м на попередньому етапі показали наступний результат – 1.61 ± 0.67 сек, а в бігу на 20 м – 3.55 ± 0.79 сек. У період підготовки до відповідальних міжнародних змагань використовувався мікроцикл 4-1, тобто 4 робочих дні і 1 вихідний. Усього було проведено 18 мікроциклів. У результаті тренувань показники значно покращили. В бігу на 6 м результат склав 1.36 ± 0.067 сек ($P > 0.99$ між початковим результатом і повторним). В бігу на 20 м був показаний результат 3.06 ± 0.168 сек ($P > 0.99$).

Використання методу контролю швидкісних можливостей баскетболістів високої кваліфікації дозволяє ефективно керувати тренувальним процесом.

Висновки. 1. Дослідження показали, що ефективне керування тренувальним процесом є необхідною складовою усієї системи підготовки спортсменів до змагань.

2. У результаті досліджень встановлений рівень розвитку швидкісної якості баскетболістів високої кваліфікації.

Список використаних джерел

1. Мітова О. О., Івченко О. М. Сучасний стан контролю рівня інтегральної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. *Спортивний вісник Придніпров'я*, No 3, 2014. С. 72–76.

2. Koryahin V. Effectiveness of basketball players training process. *Journal of Physical Education and Sport*, Vol. 16 (2), 2018. P. 1029–1030.

3. Koryahin V., Blavt O., Hrebinka H. Optimization of the technical training system. *Journal of Physical Education and Sport*, 2016, Vol. 16 (2). P. 1029–1030.

4. Голяка Р. Л., Мельник О. М., Гельжинський І. І. Компенсація паразитного впливу лінії передачі сигналу в мікроелектронних сенсорах ємнісного типу. *Вісник НУ "Львівська політехніка": Елементи теорії та прилади твердотільної електроніки*, No 512, 2004. С. 71–79.

УДК 373.3:371.3

JEL Classification: I21, K40

Косс В. А.,
здобувач вищої освіти,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ І ПРАВОВИЙ ХАРАКТЕР ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В ЯПОНІЇ

Дошкільна освіта в Японії являє собою унікальну систему, що поєднує традиційні культурні цінності та сучасні педагогічні підходи. Основна мета японського дошкільного виховання - формування гармонійно розвиненої особистості, яка здатна до колективної взаємодії та має високі моральні якості. Психолого-педагогічні аспекти включають акцент на соціалізацію, розвиток емоційного інтелекту і заохочення самостійності у дітей. Правова

база дошкільної освіти регулюється Міністерством освіти, культури, спорту, науки і технологій Японії (МЕХТ), забезпечуючи стандартизацію та контроль якості освітніх послуг. Особлива увага приділяється концепції "гаману" - вмінню виявляти терпіння та стриманість, що є ключовим елементом виховання. У статті аналізуються основні напрями та методи дошкільної освіти в Японії, розглядаються правові засади функціонування системи, а також наводяться дані наукових досліджень, що підтверджують ефективність японського підходу до виховання дітей дошкільного віку. Розглядаються також сучасні виклики та перспективи розвитку системи дошкільної освіти в умовах глобалізації та технологічного прогресу.

Японія відома своєю унікальною системою освіти, яка формувалася під впливом багатих культурних традицій і сучасних світових тенденцій. Особливе місце в цій системі посідає дошкільна освіта, спрямована на всебічний розвиток дитини та її підготовку до подальшого навчання. Розуміння психолого-педагогічних і правових аспектів японського дошкільного виховання дає змогу оцінити його ефективність і виявити можливості для застосування позитивного досвіду в інших країнах.

Мета дослідження - аналіз психолого-педагогічних і правових характеристик системи дошкільного виховання в Японії.

Завдання дослідження:

5. Розглянути історичний розвиток системи дошкільної освіти в Японії.

6. Вивчити психолого-педагогічні підходи, що застосовуються в японських дошкільних установах.

7. Проаналізувати правову базу, що регулює діяльність дошкільних освітніх закладів.

8. Визначити сучасні тенденції та виклики в галузі дошкільної освіти в Японії.

1. Історичний розвиток системи дошкільної освіти в Японії

Становлення системи дошкільної освіти в Японії почалося наприкінці XIX століття під впливом західних освітніх моделей. У 1876 році в Токіо було засновано перший дитячий садок, орієнтований на німецьку систему Фрідріха Фребеля. Однак японська культура і традиції суттєво вплинули на адаптацію цих моделей, що призвело до формування унікальної системи дошкільного виховання. У повоєнний період, особливо в 1960-1970-ті роки, спостерігалось значне зростання кількості дошкільних установ, зумовлене економічним піднесенням та урбанізацією. До 1987 року близько 63,6% дітей відвідували дитячі садки, а нині цей показник наближається до 90% [1].

2. Психолого-педагогічні підходи в японських дошкільних закладах.

Основна мета японської дошкільної освіти - виховання "доброї дитини", здатної до гармонійної взаємодії з оточуючими, яка володіє високими моральними якостями [2]. Ключовими аспектами є:

- Соціалізація: Діти вчаться працювати в колективі, поважати старших і однолітків, дотримуватися суспільних норм і правил.

- Емоційний розвиток: Вихователі заохочують вираження почуттів і вчать дітей розуміти емоції інших, що сприяє розвитку емпатії.

- Самостійність: Дітей привчають до самообслуговування, прийняття рішень і відповідальності за свої вчинки.

Особлива увага приділяється концепції "гаману" - здатності проявляти терпіння та стриманість у різних ситуаціях. Ця якість вважається фундаментальною в японській культурі та виховується з раннього віку [3].

3. Вплив традицій і релігії на дошкільну освіту.

Японська система дошкільної освіти глибоко вкорінена в національних традиціях і культурних цінностях. Виховання дітей будується на принципах колективізму, поваги до старших і гармонії з навколишнім світом. Традиційні японські свята та звичаї інтегровані в освітній процес, сприяючи передачі культурної спадщини. Релігійний вплив, зокрема буддизм і синтоїзм, проявляється в акценті на духовному розвитку, повазі до природи та прагненні до внутрішньої гармонії. Ці цінності відображаються в програмах дошкільної освіти, де діти вчаться поважати навколишній світ і жити в злагоді з ним.

4. Правові засади дошкільної освіти в Японії.

Дошкільна освіта в Японії не є обов'язковою, проте близько 90% дітей віком від 3 до 6 років відвідують дитячі садки [1]. Діяльність дошкільних закладів регулюється Міністерством освіти і науки Японії.

Висновки

Дошкільна освіта в Японії являє собою гармонійне поєднання традиційних культурних цінностей і сучасних педагогічних підходів. Система спрямована на всебічний розвиток особистості дитини, приділяючи особливу увагу соціалізації, емоційному розвитку та самостійності. Концепція "гаману", що має на увазі терпіння і стриманість, є ключовим елементом виховання, сприяючи формуванню стійкості та самоконтролю в дітей.

Правова база, що регулює діяльність дошкільних закладів, забезпечує стандартизацію та контроль якості освітніх послуг, що підтверджується високим рівнем відвідуваності дитячих садків - близько 90% дітей віком від 3 до 6 років. Вплив традицій і релігії, таких як буддизм і синтоїзм, проявляється в акценті на духовному розвитку, повазі до природи та прагненні до внутрішньої гармонії. Ці цінності інтегровані в освітні програми, сприяючи передачі культурної спадщини та формуванню моральних якостей у підростаючого покоління.

Сучасні тенденції розвитку системи дошкільної освіти в Японії включають адаптацію до глобалізаційних процесів і технологічного прогресу, за збереження національної ідентичності та культурних традицій. Це виражається в оновленні змісту освітніх програм і підвищенні кваліфікації педагогічних кадрів.

Таким чином, японська система дошкільного виховання демонструє ефективність у формуванні гармонійно розвиненої особистості, готової до взаємодії в колективі, яка має високі моральні якості. Досвід Японії може бути корисним для інших країн, які прагнуть до вдосконалення власних систем дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. OECD. (2018). Starting Strong 2017: Key OECD Indicators on Early Childhood Education and Care. OECD Publishing. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.1787/9789264276116-en>.
2. Kaga, Y. (2007). The Role of Early Childhood Education in Japan: Current Trends and Future Directions. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.unicef.org/earlychildhood/files/Role_of_Early_Childhood_Education_in_Japan.pdf.
3. Hwang, Y. (2017). The Influence of Cultural Values on Early Childhood Education in Japan. International Journal of Child Care and Education Policy, 11(1), 1-15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.1186/s40723-017-0045-7>.

УДК 811.161.2'373.2 (477.43/44)

JEL Classification: I21, O33

Оскирко О. П.,

канд. філол. наук, доцент кафедри
гуманітарних та природничих дисциплін,
Приватне акціонерне товариство "Вищий
навчальний заклад "Міжрегіональна Академія
управління персоналом", м. Київ

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ: ВПЛИВ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Освіта завжди відігравала ключову роль у формуванні особистості та соціалізації людини. У сучасних умовах зростає значення інноваційних

педагогічних технологій, які дозволяють зробити освітній процес ефективнішим, адаптованим до індивідуальних потреб учнів. Традиційні підходи до навчання поступово доповнюються та замінюються новітніми методиками, що ґрунтуються на активному залученні учнів до освітнього процесу, розвитку критичного мислення, творчого потенціалу та комунікативних навичок.

Проблема ефективності навчання розглядалася багатьма видатними педагогами та науковцями.

Ще в античні часи давньогрецький філософ Демокрит наголошував на необхідності врахування природних нахилів дитини в освітньому процесі, а М. Квінтиліан рекомендував створювати умови для позитивного навчання, що сприяє саморозвитку учнів.

Я. Коменський сформулював принципи гуманістичної педагогіки, вважаючи, що навчання повинно бути позбавлене примусу та насильства, натомість ґрунтуватися на доброзичливості та мотивації до пізнання [6, с. 47].

Відомий український педагог В. Сухомлинський наголошував на значенні індивідуального підходу до кожного учня, створенні умов для його самореалізації та розвитку творчих здібностей. Його концепція "Школи радості" базувалася на ідеї гармонійного поєднання інтелектуального, емоційного та фізичного розвитку учнів [5, с. 169].

Один із найвідоміших сучасних педагогів Ш. Амонашвілі стверджував, що кожна дитина є неповторною особистістю, яка має власну життєву місію, а завдання вчителя – допомогти їй реалізувати себе в цьому світі.

Національна доктрина розвитку освіти в Україні визначає головною метою освітньої політики створення умов для всебічного розвитку особистості, виховання поколінь, здатних навчатися протягом усього життя, критично мислити та ефективно працювати в умовах сучасного суспільства.

У сучасній педагогічній науці основними категоріями освітнього процесу є методика та технологія навчання.

Методика навчання визначається як упорядкована система діяльності вчителя й учня, спрямована на досягнення освітніх цілей [3, с. 268]. Науковці трактують її як сукупність засобів і способів передачі знань, формування вмінь і навичок [3, с. 12].

Педагогічна технологія, на відміну від методики, передбачає системний підхід до навчання та його гарантований кінцевий результат. Вона включає прогнозування освітнього процесу, визначення засобів контролю та корекції знань учнів.

Останнім часом усе більшої популярності набуває особистісно орієнтоване навчання, яке передбачає врахування індивідуальних

здібностей і потреб кожного учня. На думку О. Пометун та Л. Пироженко, ефективна освітня технологія повинна містити гнучку систему мотивації, діагностики результатів навчання та корекції освітнього процесу [4, с. 26].

До інноваційних технологій навчання належать інтерактивні методи, які передбачають активну участь учнів у процесі засвоєння знань. Серед них:

- **Метод проєктів** – спрямований на самостійне розв'язання учнями навчальних проблем через інтеграцію знань із різних дисциплін [2, с. 356].

- **Технологія критичного мислення** – формує в учнів навички аналізу, узагальнення та синтезу інформації.

- **Модульне навчання** – дозволяє учням самостійно вибудовувати власну траєкторію навчання відповідно до індивідуальних потреб.

Інтерактивні форми навчання сприяють розвитку комунікативної компетентності учнів, що є ключовим завданням сучасної освіти.

Роль учителя в сучасній школі змінюється. Він більше не є єдиним джерелом знань, а виступає наставником, модератором навчального процесу, мотиватором самостійної пізнавальної діяльності учнів.

О. Леонт'єв наголошував, що особистість учителя є ключовим фактором ефективності навчання, адже саме він формує образ світу учня та допомагає йому пізнати самого себе [1, с. 282].

Сучасний педагог повинен володіти вміннями працювати в умовах інформаційного суспільства, використовувати сучасні освітні технології, створювати комфортне навчальне середовище та мотивувати учнів до навчання.

Отже, освітній процес у сучасній школі зазнає значних змін, спрямованих на створення умов для самореалізації кожного учня. Інтерактивні та особистісно орієнтовані технології навчання сприяють розвитку критичного мислення, комунікативних навичок і творчих здібностей учнів. Важливу роль в освітньому процесі відіграє вчитель, який є не лише носієм знань, а й наставником, що допомагає учням реалізувати свій потенціал.

Подальші дослідження вбачаємо спрямувати на аналіз ефективності різних педагогічних технологій в освітньому процесі та виявлення найбільш продуктивних методик для сучасної школи.

Список використаних джерел

1. Леонт'єв О. *Психолінгвістика і особистість*. М.; СПб., 2003. 288 с.
2. Метод проєктів: традиції, перспективи, життєві результати : практико-зорієнтований зб. / кер. авт. кол. С. М. Шевцова ; наук. кер. і ред. І. Г. Єрмаков. Київ : Департамент, 2003. 500 с.

3. Підласий І. *Практична педагогіка*. К.: Слово, 2006. 616 с.
4. Пометун О., Пироженко Л. *Інтерактивні технології навчання*. Відкритий урок, 2003. № 3-4. С. 19-27.
5. Сухомлинський В.О. *Вибрані твори: у 5 т.* К.: Рад. шк., 1997. Т. 5. 639 с.
6. Шевченко Л. *Практическая педагогическая этика*. М.: Соборъ, 1997. 506 с.

УДК 159.98:615.851]:82-93]:159.922.7-057.874:355.01

JEL Classification: I12, H56

Химич М. А.,

здобувач вищої освіти,

Український державний університет імені

Михайла Драгоманова, м. Київ

Науковий керівник:

Матвієнко О. В.,

д-р пед. наук, професор,

заступник декана Педагогічного факультету з

наукової роботи та міжнародних зв'язків, завідувач

кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки,

Український державний університет імені

Михайла Драгоманова, м. Київ

ПОТЕНЦІАЛ КАЗКОТЕРАПІЇ У ЗМЕНШЕННІ ТРИВОЖНОСТІ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ

У сучасному світі, де тривожність і стрес стають звичними супутниками дітей, особливо в умовах воєнних конфліктів, зростає потреба в ефективних методах психологічної підтримки. Діти молодшого шкільного віку, які піддаються впливу стресових ситуацій, потребують особливої уваги з боку педагогів, психологів та батьків [1]. Казкотерапія, як метод психотерапії, що базується на використанні казок для лікування психологічних розладів, має значний потенціал у зменшенні тривожності та формуванні емоційної стійкості у дітей. Це дослідження спрямоване на вивчення особливостей впливу казкотерапії на зниження тривожності у дітей молодшого шкільного віку, враховуючи специфіку їхнього розвитку та психоемоційні потреби.

Казкотерапія – це специфічний вид терапії, який використовує казки для допомоги дітям у подоланні емоційних труднощів. Казки, як форма мистецтва, мають потужний вплив на свідомість дитини, оскільки вони поєднують емоції, фантазію та символіку. Використання казок у терапевтичному процесі дозволяє дітям ідентифікувати свої емоції, розуміти та інтерпретувати їх через призму вигаданих історій.

У казкотерапії існує кілька механізмів, які сприяють зниженню тривожності:

- **Ідентифікація з героями:** Діти часто ототожнюють себе з персонажами казок, що дозволяє їм переживати власні емоції через призму чужих досвідів. Це допомагає зменшити почуття самотності і безвиході.

- **Аналіз ситуацій:** Казки зазвичай містять конфлікти та труднощі, з якими стикаються герої. Обговорення цих ситуацій під час терапії дозволяє дітям знаходити рішення для власних проблем, що, в свою чергу, сприяє формуванню навичок вирішення конфліктів.

- **Перетворення негативного досвіду:** Казкотерапія дозволяє дітям переосмислити негативний досвід через історії, що закінчуються позитивно. Це формує у дітей впевненість у тому, що навіть у складних ситуаціях є вихід.

Дослідження показують, що казкотерапія має позитивний вплив на зниження рівня тривожності у дітей молодшого шкільного віку. Наприклад, у дослідженні, проведеному серед дітей, які пережили стресові події, результати показали значне зниження тривожності після проходження курсу казкотерапії. Діти, які брали участь у казкотерапевтичних сесіях, повідомляли про покращення настрою, зниження рівня страху і збільшення здатності до емоційного вираження [4].

В умовах воєнних конфліктів казкотерапія стає особливо важливою. Діти, які переживають травматичні події, часто мають високий рівень тривожності та страху. Казкотерапія допомагає створити безпечний простір для дітей, де вони можуть вільно виражати свої емоції. Використання казок, що відображають теми мужності, дружби та надії, допомагає дітям знайти опору та підтримку у складних ситуаціях [3].

Казкотерапія може бути реалізована через різноманітні методи:

- **Читання казок:** Педагог або психолог читає казки дітям, після чого обговорює їх зміст, запитуючи дітей про їхні враження та емоції.

- **Творчі справи:** Діти можуть малювати сцени з казок або створювати власні історії, що дозволяє їм візуалізувати свої переживання.

- **Рольові ігри:** Участь у театралізованих виставах, де діти грають ролі персонажів казок, допомагає їм відчувати себе у безпечному середовищі і виразити свої емоції.

Казкотерапія повинна бути адаптована до індивідуальних потреб кожної дитини. Важливо враховувати її вік, емоційний стан та специфіку переживань. Наприклад, дітям, які зазнали сильного стресу, можуть бути

запропоновані казки, що акцентують увагу на темах відваги та відновлення. Зворотний зв'язок від дітей та їхніх батьків є важливим для корекції підходів у процесі казкотерапії.

Сучасні технології відкривають нові горизонти для казкотерапії. Використання мультимедійних матеріалів, віртуальної реальності та інтерактивних платформ може значно покращити ефективність цього методу:

- **Віртуальна реальність:** Застосування VR-технологій дозволяє дітям зануритися у казковий світ, переживаючи емоції героїв на більш глибокому рівні.

- **Мобільні додатки:** Розробка додатків з казками та інтерактивними іграми може зробити процес терапії більш доступним і цікавим для дітей.

- **Онлайн-платформи:** У сучасному світі онлайн-ресурси стають все більш популярними, і це відкриває можливості для дистанційної казкотерапії, що особливо актуально в умовах воєнних конфліктів.

Перспективи розвитку казкотерапії в Україні та світі виглядають обнадійливо. Дослідження в цій сфері можуть привести до створення нових методик і підходів, адаптованих до сучасних реалій. Подальше вивчення ефективності казкотерапії, її механізмів впливу на різні категорії дітей, а також інтеграція з іншими формами терапії, такими як арт-терапія або музична терапія, можуть суттєво покращити результати лікування [2].

Казкотерапія є ефективним методом зниження тривожності у дітей молодшого шкільного віку, які переживають війни та конфлікти. Використання казок створює безпечний простір для вираження емоцій, формує позитивні моделі поведінки та надає можливість дітям впоратися зі страхами. У світі, де війна стала реальністю, казкотерапія не лише допомагає відновити психічне здоров'я дітей, але й надає їм надію на краще майбутнє. Продовження досліджень у цій сфері та адаптація методів казкотерапії до сучасних викликів є надзвичайно важливими для створення стійкої системи підтримки дітей, постраждалих від війни. Важливо, щоб у процесі казкотерапії беруть участь кваліфіковані фахівці, які зможуть правильно адаптувати методи до потреб дітей, забезпечуючи тим самим їхню психологічну безпеку і комфорт.

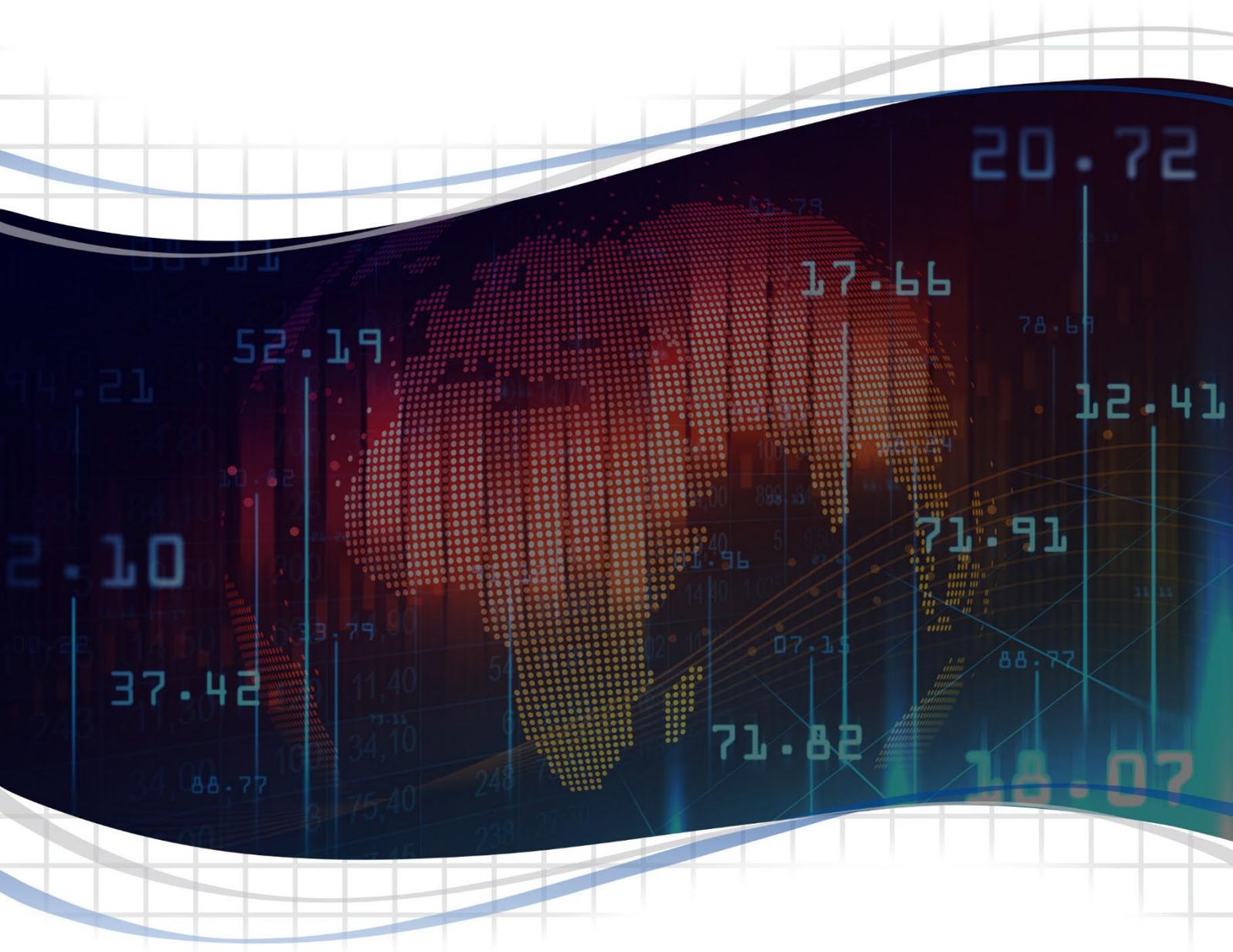
Список використаних джерел

1. Богучарова О.І. Шкільні страхи шестирічок та їх запобігання завдяки поведінці опанування // Практична психологія та соціальна робота. - 2002.- №5. – С. 1 – 3.

2. Бурчик О. В. Групова казкотерапія в особистісно орієнтованому вихованні дітей. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/1376/1/05bovod.pdf>.

3. Матвейко О., Дідух І. Застосування методу казкотерапії з дітьми молодшого шкільного віку. Л'ОГОС. Мистецтво наукової думки. 2019. № 4. С. 1- 5.

4. Матвієнко О., Ведмеденко Н., Химич М. Особливості прояву тривожності у дітей молодшого шкільного віку в умовах війни. Освітньо-науковий простір. 2024. № 6 (1). С. 76–85. URL:[https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.6\(1\).2024.08](https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.6(1).2024.08).

**Research
Europe.org**